

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GENÇ ÇİFTÇİLERDE GİRİŞİMCİLİK VE DİN: YAŞ VE CİNSİYET
DEĞİŞKENLERİ BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Abdurrahim ALANOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GENÇ ÇİFTÇİLERDE GİRİŞİMCİLİK VE DİN: YAŞ VE CİNSİYET
DEĞİŞKENLERİ BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

Abdurrahim ALANOĞLU

**Danışman: Prof. Dr. Mehmet ALİ KİRMAN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Abdullah ÖZBOLAT
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Erol ERKAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2019

Abdurrahim ALANOĞLU

ÖZET

GENÇ ÇİFTÇİLERDE GİRİŞİMCİLİK VE DİN: YAŞ VE CİNSİYET DEĞİŞKENLERİ BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Abdurrahim ALANOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ALİ KIRMAN

Ağustos, 2019, 87 sayfa

Girişimcilik günümüz dünyasında çeşitli sektörlerde önemsenen ve desteklenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı da kırsal alanda tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak ve genç nüfusun bu alanda istihdamını artırmak amacıyla çeşitli destekleme politikaları geliştirmektedir. Bu hedef doğrultusunda genç çiftçiler olarak adlandırılan nüfus çeşitli tarımsal alanlarda hibe desteği sağlanarak girişimciliğe teşvik edilmektedir. Tarımsal üretimin artırılmasını ve devamlılığını sağlamak amacıyla girişimciliğe yönlendirilen genç çiftçilerin dini tutum ve davranışlarını incelediğimiz bu çalışmamızda tarım toplumu ve genel özellikleri, girişim, girişimci, girişimcilik, Dünyada ve Türkiye’de girişimciliğin tarihsel gelişimi, kadın girişimcilik ve tarihsel serüveni, genç çiftçi kavramı ve tanımı, Türkiye’de ve Avrupa’da genç çiftçiler, sekülerleşme kavramı ve genç çiftçilerde sekülerleşme eğilimleri gibi konular ele alınmıştır. Çalışmamızda yöntem olarak nicel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Ancak nitel araştırma yöntemlerinden de faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler; SPSS veri analizi uygulanarak χ^2 testi ve istatistiki bulgular doğrultusunda değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma sonucunda genç çiftçilerin tutum ve davranışlarında eskiye oranla sekülerleşme ile anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Genç çiftçilerde dini ibadetleri yerine getirilmek, tarımsal faaliyetlere başlarken dua etmek ve besmele çekmek, türbe ziyaretleri, sadaka vermek, tarım sigortası yapmak, miras hukuku gibi olgularda seküler belirtiler saptanmıştır. Ayrıca yaş değişkenliği açısından bakıldığında genç çiftçi grubu içerisinde ilk kategoride (18-25) yer alan katılımcılarda din ve sekülerleşme arasındaki korelasyonda sekülerleşme lehine sonuçlara varıldığı görülmüştür. Bu anlamda yaş

ortalaması düşük olan katılımcıların ibadetlerin yerine getirilmesi ile ilgili seküler eğilimlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Cinsiyet bağlamındaki değişkenliğe bakıldığında ise kadınların erkeklere oranla dini sorunların çözümünde başvurdukları kaynak açısından daha çok dinin hâkim olduğu geleneksel bir tavır takındıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genç çiftçi, girişimcilik, tarım toplumu, din, sekülerleşme

ABSTRACT

ENTREPRENEURSHIP AND RELIGION FOR YOUNG FARMERS: A SOCIOLOGICAL RESEARCH IN THE CONTEXT OF AGE AND GENDER VARIABILITIES

Abdurrahim ALANOĞLU

Master Thesis, Department of Philosophy and Religious Sciences

Advisor: Prof. Dr. Mehmet ALİ KİRMAN

August 2019, 87 pages

Entrepreneurship is an overrated and supported phenomenon in various sectors in today's world. In Turkey The Ministry of Agriculture and Forestry is also developing various support policies in order to ensure the sustainability of agricultural production in rural areas and increase the employment of the young population in this field. In line with this target, the population called young farmers are encouraged to entrepreneurship by providing grant support in various agricultural areas. In the study we examined the religious attitudes and behaviors of young farmers who are directed entrepreneurship in order to ensure the increase of agricultural production and the continuity, topics such as farming community and the general features, enterprise, entrepreneur, entrepreneurship, the historical development of entrepreneurship in the world and Turkey, women entrepreneurship and historical adventures, the concept and definition of young farmer, young farmers in Turkey and Europe, the concept of secularization and secular attitude of young farmers are discussed. In our study, quantitative research methods were preferred. However, qualitative research methods were also utilized. By being applied SPSS data analysis, the data obtained as a result of the research was evaluated according to χ^2 test and statistical findings.

As a result of the study, when compared to the past, a significant relationship was confirmed between the secularization and behavior of young farmers. Secular attitudes have been identified in the cases such as performing religious worship, praying and taking basmala while starting agricultural activities, visiting tombs, giving alms, making agricultural insurance and inheritance law. In addition, in terms of age variability, it was seen that the results were in favor of secularization in the correlation between religion and secularization among the participants in the first category (18-25) in the group of young farmers . In this sense, it was determined that the participants with low average age had secular tendencies about worships.

When the variability in the gender context is analyzed, it was determined that compared to men, women adopt a traditional attitude which is mostly dominated by religion in terms of the resource they use to solve religious problems.

Keywords: Young farmer, entrepreneurship, agricultural society, religion, secularization,

ÖN SÖZ

Girişimcilik yirmi birinci yüzyılda sosyal ve iktisadi alanlarda varlığı korunmaya ve güçlendirilmeye çalışılan bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Dünya ülkelerinin sosyal, iktisadi ve zirai alanlarda gerekli kalkınmanın sağlanması için önemli bir konumda karşımıza çıkan girişimcilik olgusu ülkemizde de çeşitli alanlarda desteklenmektedir. Bu anlamda ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan tarım sektöründe de girişimcilik kültürü oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı kırsal alanlarda genç nüfusun kentlere göç etmesini önlemek, tarımsal üretimi artırmak ve tarımsal sürdürülebilirliği sağlamak için girişimcilik perspektifi doğrultusunda çeşitli ekonomik destekler vermektedir. Bu hedefler doğrultusunda 2016-2018 yıllarını kapsayan süreç içerisinde genç çiftçileri desteklemek amacıyla hibe destekleri verilmiştir.

Bu tez genç çiftçilerin yaş ve cinsiyet bağlamında dini tutum ve davranışlarını, seküler eğilimlerini ve girişimcilik özelliklerini konu edinmektedir. Genç çiftçiler girişimcilik ve dini hayat ekseninde incelenmektedir. Geleneksel tarım toplumundan modern sanayi toplumuna geçişte birçok toplumsal boyutta olduğu gibi dinsel hayatta da önemli değişimler meydana gelmiştir. Konumuz açısından bakıldığında sekülerleşme etkisini kırsal alanlara da yayarak bu alanlarda yaşayan genç çiftçileri de kapsamına almıştır. Anne ve babalarına kıyasla bireysel ve toplumsal hayatlarında, dini gelenek ve pratiklerde, iktisadi ve sosyal alanlarda önemli değişimler geçiren genç çiftçiler tarım toplumunun yeni yüzü olarak kabul edilebilir.

Genç çiftçilerin/girişimcilerin dini tutum ve davranışlarını ele aldığımız çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde tarım toplumunun tanımı ve genel karakteristik yapısı, sanayi toplumuna geçişte geleneksel veya tarım toplumunun yaşadığı değişim ele alınmıştır. Bununla birlikte girişim, girişimci ve girişimcilik kavramları ele alınıp söz konusu kavramın Dünyada ve Türkiye’de tarihsel arka planına da değinilmiştir. Ayrıca girişimcilik ile ilgili kadın girişimcilik konusu da irdelenmiştir. Yine bu bölümde yeni girişimciler olarak tanımlanan genç çiftçilere değinilip Avrupa ve Türkiye’de aldıkları hibe desteklerine değinilmiştir. Sonraki başlıkta tarım toplumu ve din, tarım toplumunda değişim ve sekülerleşme ve sekülerleşme kavramı müstakil bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci ve son bölümünde ise çalışmamıza konu olan katılımcı genç çiftçilerin girişimcilik profillerini yansıtan demografik özellikleri, dini tutum ve

anlayışları temel alınarak sekülerizm ile bağlantıları ele alınmıştır. Bu anlamda bu bölümde genç çiftçilerin dini pratikleri, çeşitli halk inanışlarına karşı tutumları, yağmur duasına karşı inançsal durumları, tarım sigortası ile ilgili tavırları, tarımsal faaliyetlere başlarken besmele çekme ve dua etme alışkanlıkları, dini konularda başvurdukları kaynaklar, sadaka verme anlayışları ve miras paylaşımı ile ilgili sahip oldukları zihni yapı irdelenmiştir.

Bu tezin ilk aşamasından son aşamasına kadar entelektüel birikiminden ve tecrübesinden faydalandığım danışmanım Prof.Dr. Mehmet Ali KİRMAN'a, Yüksek Lisans döneminde yardımlarından dolayı Doç.Dr. Abdullah ÖZBOLAT'a ve Prof.Dr. Asım YAPICI'ya teşekkür ederim. Ayrıca araştırmamıza katılan genç çiftçilere de teşekkürlerimi sunarım.

Abdurrahim ALANOĞLU

Adana / 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
1. Problem	1
2. Amaç ve Önem.....	1
3. Kapsam ve Sınırlıklar.....	1
4. Hipotez	2
5. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tarım Toplumu Ve Çiftçilik	4
1.2. Girişim Kültürü ve Girişimcilik.....	10
1.2.1. Bir Kavram Olarak Girişimcilik	10
1.2.2. Dünyada ve Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi	14
1.2.2.1. Dünyada Girişimcilik	14
1.2.3. Sosyolojik Açıdan Girişimcilik	19
1.3. Yeni Girişimciler	21
1.3.1. Genç Çiftçiler: Tarım Toplumu’nun Yeni Yüzü.....	21
1.3.1.1. Avrupa’da ve Türkiye’de Genç Çiftçiler ve Teşvikler.....	21
1.3.1.1.1. Avrupa Birliği’nde Genç Çiftçiler.....	21
1.3.1.1.2. Türkiye’de Genç Çiftçiler.....	22
1.3.1.2. Genç Çiftçi Destekleri	23
1.3.3. Kadın Girişimciler	28
1.3.3.1. Türkiye’de Kadın Girişimcilik	31
1.4. Tarım Toplumu ve Din	32
1.5. Tarım Toplumunda Değişim ve Sekülerleşme	34
1.6. Sekülerleşme	36

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. Demografik Özellikler	42
2.1.1. Cinsiyet Durumu.....	42
2.1.2. Yaş Durumu.....	43
2.1.3. Medeni Durum.....	43
2.1.4. Eğitim Durumu	47
2.2. Çiftçilere Verilen Destek ve Hibeler	48
2.2.1. Adana İlinde Genç Çiftçi Hibe Destekleri.....	48
2.2.2. Adana İlinde Genç Çiftçi Hibe Sayısı ve Miktarı.....	48
2.2.3. Türlerine Göre Hibe Desteği.....	49
2.3. Genç Çiftçilerin Dini Tutum ve Davranışları	50
2.3.1. Dini İnanç ve Pratik Durumu.....	50
2.3.2. Dini Konularda Bilgi Elde Etme Durumu	52
2.3.3. Yağmur Duasına Karşı İnançsal Durum.....	55
2.3.4. Besmele Çekme Durumu.....	56
2.3.5. Tarımsal Faaliyetlerde Dua Okunması Durumu.....	58
2.3.6. Afetlerden Korunmak İçin Sadaka Verme	59
2.3.7. Tarım Ürünlerine Felaketle Karşılaşmaması İçin Sergilenen Dini Tutumlar	61
2.3.8. Genç Çiftçilerde Halk İnanışları	63
2.4. Genç Çiftçilerin Ekonomik Tutum ve Davranışları.....	64
2.4.1. Maddi Kazancın Tasarruf Durumu	64
2.4.2. Tarım Sigortasına Yönelik Tutumlar.....	65
2.4.3. Mirasın Paylaşımı İle İlgili Tutumlar	68
2.5. Genç Çiftçilerde Çevreci Tutumlar.....	70
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	72
KAYNAKÇA.....	77
ÖZ GEÇMİŞ	87

KISALTMALAR

Age	: Adı Geçen Sayfa
Bkz.	: Bakınız
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
KKEP	: Kırsal Kalkınma Eylem Planı
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
n	: Sayı
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜGİAD	: Türkiye Genç İş Adamları Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Cinsiyete göre dağılım	42
Şekil 2: Yaş Durumuna göre dağılım	43
Şekil 3: Medeni Duruma Göre Dağılım	44
Şekil 4: Hanede Kiminle Yaşandığına Göre Dağılım	45
Şekil 5: Çiftçilikle İlişki Düzeyi Durumu	46
Şekil 6: Eğitim Durumuna Göre Dağılım.....	47
Şekil 7: Hibe desteğinin türlere dağılımı.....	50
Şekil 8: Dini inanç ve pratiğe göre dağılımı.....	51
Şekil 9: Dini konularda bilgi elde etme kaynaklarının dağılımı	53
Şekil 10: Yağmur duası hakkında düşüncelerin dağılımı.....	55
Şekil 11: Tarımsal işlere başlamada besmelenin hatırlanma durumu	57
Şekil 12: Tohum, fide veya fidan ekiminde ve hayvancılığın yapılmasında dua okuma sıklığı	58
Şekil 13: Afetlerin önlenmesine yönelik sadaka verilmesi durumu.....	60
Şekil 14: Ürünlerin felaketle karşılaşmasında hayr'ın yapılmasıyla ilgili kendini sorgulama durumu	61
Şekil 15: Kaside-i Bürde Hatmine katılım durumu.....	64
Şekil 16: Tarımsal faaliyetten sağlanan tasarrufun değerlendirilmesi durumu.....	65
Şekil 17: Tarım sigortasının yapılmasıyla ilgili dağılım	66
Şekil 18: Tarım Sigortasının Yapılma Sıklığı	66
Şekil 19: Tarım sigortasına yönelik inançsal durumun dağılımı.....	67
Şekil 20: Mirasın paylaşımında benimsenen yöntemlerin dağılımı	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet ve Çiftçilikle İlişki Durumlarına Göre Dağılım	46
Tablo 2: 2016-2018 Yılları Arasında Adana İlinde Sağlanan Genç Çiftçi Hibe Destekleri.....	48
Tablo 3: Genç Çiftçilere Sağlanan Hibe Destek Sayısı ve Miktarı (2016-2018)	49
Tablo 4: Genç Çiftçilerin Yaş ve Dindarlık Durumu.....	52
Tablo 5: Genç Çiftçilerin Yaş Aralığına Göre Dini Konularda Danışma Durumları.....	54
Tablo 6: Genç Çiftçilerin Cinsiyete göre Dini Konularda Danışma Durumları	54
Tablo 7: Genç Çiftçilerin Yaş Aralığına Yağmur Duasına Karşı İnançsal Durumları.....	56
Tablo 8: Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Besmele Çekme Durumları	57
Tablo 9: Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Dua Etme Sıklıkları	59
Tablo 10: Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Afetlerin Önlenmesine Sadaka Verme Durumları.....	60
Tablo 11: Genç Çiftçilerin Tarımsal Ürünlerin Felakete Uğramasında Kendilerini Sorgulama Durumları	62
Tablo 12: Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Halk İnanışları.....	63
Tablo 13: Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Ekonomik Tutumları	69
Tablo 14: Genç Çiftçilerin Çevrenin Korunmasına Yönelik Tutumları	70

GİRİŞ

1. Problem

İçinde olduğumuz yüzyılın en önemli olgularından birisi girişimciliktir. İçerisinde yenilik, yaratıcılık, risk alma, üretme, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma ve özgün bir kültür oluşturma gibi olguları barındıran girişimcilik, ulusal ve küresel boyutlarda gittikçe önemini arttırmaktadır. Modern kentlerde olduğu gibi kırsal alanlarda da yani tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı mekânlarda da önemli işlevler sergileyen girişimcilik, çalışmamız açısından önemli bir bölümü ihtiva etmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığının 2016-2018 yıllarını kapayan süreç içerisinde kırsal alanda girişimciliği teşvik etmek ve tarımsal sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla genç nüfusa hibe desteği sağladığı görülmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hibe desteği sağlanan yeni girişimcilerin veya genç çiftçilerin hayatlarında ve dini yaşayışlarında meydana gelen değişimin Adana ili örneğinde anlaşılması ve bu bağlamda kırsal alanda genç nüfus üzerinde seküler ve dini eğilimlerin incelenmesi önemli bir araştırma alanıdır.

2. Amaç ve Önem

Bu tezin amacı olarak genç çiftçilerin dini anlayışları, girişimcilik nitelikleri, demografik özellikleri, genç kadın girişimciler, tarım toplumunda değişim ve sekülerleşme ve genç çiftçilerde görülen sekülerleşme eğilimleri gibi olguların araştırılmasıdır.

Yaşanan toplumsal değişime bağlı olarak sekülerleşme ve genç çiftçiler arasındaki ilişkinin incelenmesi tarım sektöründeki dinin konumunun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Genç çiftçiler, gelenek, modernite, girişimcilik ve din kavramları arasındaki korelasyonun tespiti tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun yaşam tarzı hakkında bize önemli veriler sağlamaktadır. Aynı zamanda söz konusu kavramlar arasındaki ilişki bize sekülerleşmenin kapsayıcılığı ve geleneğin ve dinin dirençlilik seviyesini ölçmemiz açısından da katkı sunmaktadır.

3. Kapsam ve Sınırlıklar

Sosyal bilimsel çalışmalar her ne kadar genel sonuçlara ulaşmayı arzulasa da çeşitli faktörlerden ötürü birtakım sınırlılıklara sahiptir. Bu nedenle her araştırma

öncelikli olarak kendisine bir sınır çizmek durumundadır. Özellikle toplumu ve insan ilişkilerini konu edinen sosyolojik araştırmalar, toplumsal yapının dinamik ve genelleştirilmeye pek müsait olmayan doğası gereği sınırlı bir alanda icra edilirler.

Bu çalışma, Türkiye’de bütün illerde genç çiftçi kavramına dâhil olan kimseleri kapsama potansiyeli taşımasına rağmen sahada gerçekleşmesi imkân dâhilinde değildir. Bu nedenle çalışmanın sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda 2019 yılında sadece Tarım ve Orman Bakanlığının Kırsal Kalkınma Destekleri” kapsamında Adana ilinde hibe desteği sağlamış olduğu genç çiftçilerden 150 kişiye anket uygulaması yapılarak gerçekleştirilmiştir.

4. Hipotez

Bu bağlamda çalışmamızda sınanacak olan temel hipotezi şöyle belirtebiliriz:

Geleneksel değerlerin hâkim olduğu tarım toplumunda yaşamakla birlikte yeni bir girişimci kategori olarak sayıları artma eğilimi gösteren genç çiftçilerin hayatlarında ve dini yaşayışlarında belirgin bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimin daha ziyade sekülerleşme olarak nitelendirilebilecek bir yönde gerçekleştiği düşünülmektedir. Özellikle genç çiftçiler anne ve babalarına göre seküler tutumlara sahiptirler.

Bu temel hipotezin yanı sıra şu alt hipotezler de sınanmıştır:

-Kadın genç çiftçiler erkek genç girişimcilere göre daha geleneksel değerler sergilemektedir.

-Genç çiftçilerin dini tutum ve davranışlarında önemli değişimlerin meydana geldiği düşünülmektedir. Sözelimi namaz kılma, oruç tutma vb. ibadetlerin yapılmasında, iktisadi işlerinde dua etme gibi olgular gittikçe zayıflamaktadır

-Genç çiftçilerde halk inanışlarına yönelik olarak belli bir farklılaşma olduğu düşünülmektedir. Sözelimi tarımsal ürünün bereketlenmesi için türbe ziyaretinde bulunmak, tarımsal ürünü felaketlerden korumak için adakta bulunmak ve sadaka vermek, çiftçiliğe başlarken dua etmek ve besmele çekmek ve hasattan sonra mevlit okutmak gibi geleneksel olguların sergilenmesinde azalmalar olduğu düşünülmektedir.

-Yine genç çiftçilerin ekonomik tutum ve düşüncelerinde belirgin bir farklılaşma görülmektedir. Sözelimi tasarruf alışkanlıklarında, tarım sigortası ve miras hukuku gibi konularda anne ve babalarına göre farklılaşma gözlenmektedir.

- Aynı zamanda genç çiftçilerin çevreci tutumlar konusunda da geleneksel değerleri kabul etmekle birlikte daha rasyonel tutumlar sergiledikleri düşünülmektedir.

5. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Kırsal Yaşam ve Tarımsal Faaliyet Uygulamalarında Dinsel Tutum ve Davranışların Analizi adlı proje sorularından faydalanarak hazırlanan anket soruları, Adana ilinde tesadüfi örneklem seçilerek birebir görüşülerek/yüz yüze yapılmıştır. Çalışmada takip edilen yöntem olarak;

Öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda oluşturulan anketler genç çiftçilerle birebir yapılan görüşmeler neticesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca bu görüşmeler neticesinde elde edilen veriler ve alınan bilgilerle bir anket formu oluşturulmuştur. Bu anket formu Adana ilinde 150 genç çiftçiye 2019 yılı Şubat, Mart ve Nisan aylarında uygulanmıştır. Aynı zamanda yaklaşık on yıldır sahada bulunan yazarın gözlemlerine yer yer verilmiş ve daha önceki yıllarda yapılmış olan dini sosyal hayatla ilgili çalışmaların verileriyle karşılaştırma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tarım Toplumu Ve Çiftçilik

İlk insan toplulukları yaşamsal besinlerini tedarik etmek için ormanlar ve otlak alanlar gibi büyük toprak parçalarını dolaşan avcı, toplayıcı ve göçebeliliğe dayalı bir yaşam biçimine sahiptiler. Tarım toplumu insanoğlunun, avcılık ve toplayıcılık döneminden sonra yerleşik hayata geçerek bitkileri ve hayvanları evcilleştirdiği ve ekonomisini tarıma ve geniş arazilerin ekimine dayandırdığı toplum modelidir (Mwaniki, 2019). Avcı ve toplayıcı toplum biçiminden tarım toplumuna geçişi sağlayan faktörlerin tespit edilmesi araştırma konusu olmuştur. Bu anlamda iklim değişikliği ve sosyal baskılara dayalı faktörleri de içeren birçok teori geliştirilmiştir. Ayrıca tarım toplumlarının ilk oluşumlarını yaklaşık 10.000 yıl öncesine kadar Irak ve Mısır ülkelerine kadar uzanan Orta Doğu bölgesi, Orta ve Güney Amerika, Doğu Asya, Çin ve Güneydoğu Asya'ya dayandırmak mümkündür (Crossman, 2019).

Tarım toplumunun en belirgin özelliklerinden birisi yerleşik hayat biçimine sahip olmasıdır. İnsanlar kalıcı bir şekilde ikamet edecekleri evler yaparak yıl boyunca tarlalarda tarımsal faaliyetler ile uğraşırlar. Toprak, evcilleştirilmiş hayvanlarla işletilmektedir. Pulluk tekniğinin kullanılması yiyecek üretiminde önemli adımların atılmasını sağlamıştır. Pulluk tekniğinin vesilesiyle toprağın içinde saklı bulunan besinler ortaya çıkarılıp toprağın verimliliği daha da artırılmıştır. Ayrıca bu dönemde pulluk ile beraber geliştirilen sulama tekniği hem nadas alanların kullanılmasına hem de daha fazla mahsulün elde edilmesine imkân sağlamıştır. Tarım toplumu, geçimlerini sağlamak için faydalanabilecekleri bitkileri tercih etmede avcı ve toplayıcı toplumların aksine tamamen birkaç bitkiye bağımlıdır. İnsanlar sınırlı bitkilerle tarımsal faaliyetlerde bulunurken yıkıcı hava koşullarından ve doğal afetlerden olumsuz olarak etkilenebilirler. Sel, kuraklık ve diğer doğal afetler ekilen ürünlerden elde edilecek mahsul için bir tehdit oluşturmaktadır. Tarım toplumlarında olumsuz hava koşullarının sebep olduğu ürün kaybı insanların ölümüne sebep olabilmektedir. Tarım toplumları yiyeceklerini yıl içerisinde belirli mevsimlerde toplamak zorundadır. İnsanlar iklim ve doğal olayların ürünlerini hasat zamanında tahrip edebilir veya yok edebilir endişesiyle tarım yapmaktadırlar. Bununla birlikte tarımcılar bir sonraki hasat zamanına kadar

ayakta kalabilmek için, elde edilen ürünleri saklamak ve zararlı bitkilerden, nemden, parazitlerden ve hırsızlardan korumak zorundadırlar (Crossman, 2019).

Tarım toplumlarında tarımsal faaliyetler yıl boyunca fiziksel güç ve enerjiye dayalı olarak yapılır. Tarımsal çabanın safhalarını kapsayan ekim, çift sürme ve hasat etme zamanlarında erkek, kadın ve hayvanlar birlikte çalışırlar. Söz konusu bu kolektif çalışma, insanların aileleri, çiftlik hayvanları ve ticaretleri için yeterli oranda mahsul elde amacıyla gerçekleştirilir.

Tarım toplumlarının sosyal yapısı geniş aileler, klanlar, akraba grupları ve soylardan oluşur. Bu gruplar arasında samimi ve akrabalık ruhuna uygun ilişkiler sergilenir. Evlilik kurumu kutsal ve kadın-erkeğin birlikte yaşamasının meşru yolu olarak kabul edilir. Genel anlamda tek eşli evlilikler daha yaygındır. Toplumsal yapının genel karakteri ataerkillik arz eder. Çünkü kadın ve erkeğin arasında kamusal ve özel alanlarda görev dağılımı yapılmıştır. Buna göre kadın ev ve ailevi işlerle uğraşırken erkek toplumsal ve kamusal işlerin sorumluluğunu üstlenmektedir. Toplumdaki tabakalaşma sınıf, kast, kölelik, ırksal ve etnik unsurlara göre şekillenmiştir (Agrarian Societies, 2019).

Yerleşik hayatta yapılan tarım biçimi insanlara yeterli zaman ve yiyeceğe sahip olma olanağını sunarak sosyal hayatın daha çok kurumsal bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. İnsanlar zamanlarının çoğunu, yiyecek tedarik etmekle geçirme yerine farklı mesleklerde becerilerini geliştirmek için harcarlar. Dolayısıyla zamanla toplumda meydana gelen iş bölümü tarımsal faaliyetlerin belirli kesimler tarafından yapılması zeminini hazırlamıştır. Toplumda toprağa dayalı oluşan özel mülkiyet olgusu sınıfların zuhur etmesine neden olmuştur. Toprağa sahip olmak servetin ve itibarın temeli olarak kabul edilmektedir. Oluşan sosyal sınıflar arazi sahibi olanları sahip olmayanlardan üstün bir konuma getiren bir etken oldu (Mwaniki, 2019).

Süreç içerisinde tarım toplumları, iktisadi kurumlar ve ayrıntılı yasal sistemlere sahip resmi siyasal yönetimlerle ilk kez siyasi kurumların kurulmasına neden olmuştur. (Kennett, 2006). Para bireysel servetin artması ve ticari ilişkilerin yayılmasına bağlı olarak mübadele aracı haline geldi. Paranın bu konumu, işlem kayıtlarının, vergi sistemlerinin ve resmi kural ve düzenlemelerin hem geliştirilmesini hem de sürdürülmesini sağlamıştır. Tarım toplumlarında insanlar sanat ve kültürel eserlerin üretiminde önemli çabalar sarf ederek entelektüel hayatın canlanmasını sağlarlar. Bu durumun oluşmasında fazla gıda üretiminin dikkatleri dinlenme faaliyetlerine çevirmesi

etkilidir. Tarım toplumları; nüfusun artması, yeni hükümet sistemlerinin ortaya çıkması, şehirlerin kurulması, ticari ve kültürel hayatın genişlemesi gibi faktörlerle büyük değişimler geçirerek kentleşme sürecini yaşadılar (Agrarian Societies, 2019).

Ernest Gellner'e göre tarım toplumu döneminde meydana gelen ulema kesimi devletin ortaya çıkışıyla kıyaslanması gereken önemli bir olgudur. Ulema, okuryazar ve uzmanlaşmış ruhban sınıfı veya tabakasından müteşekkildir. Okuryazar olmak tüm tarım toplumlarının sahip oldukları bir meziyet değildi. İlk başlarda hiç kimse okuryazar değil, sonraları belli bir kesim ve nihayet toplumun tamamı okuyabilme özelliğine sahip olmuştur (Gellner, 1992, s.31).

Yazılı gelenek tarihte muhasebeci ve vergi memuruyla yerini almaya başlamıştır. İlk fonksiyonu kayıt tutma olan yazılı anlatım, sonraları sözleşmelerde, hukuki ve idari alanlarda ve nihayet Tanrının insanlara gönderdiği mesajların yazıya dökülmesi için İlahiyat, yasama, dava açma, yönetim ve tedavi gibi boyutlarda kullanılmıştır. Bahsedilen bu alanlar, tarım toplumunda okuma yazması olmayan büyücülerle ittifak veya genelde rekabet eden bir okuryazar olan bir ulema sınıfı yaratır. Okuryazarlık bu toplum tipinde büyük ve küçük gelenekler arasında büyük bir uçuruma sebep olur. Okuryazar ulema kesiminin geliştirdiği doktrin ve örgütlenme biçimleri arasındaki boşluk seviyesi ile büyük ve küçük gelenekler arasında var olan boşluk seviyesi benzerlik gösterir. Bununla birlikte ulemanın oluşturduğu teşkilat yapısı ile devlet arasındaki ilişki de göreceli olabilir. Ulema örgütlenmesi merkezde toplanmış, dağınık veya kalıtsal olabileceği gibi kamuya açık lonca veya benzeri yapılar gibi şekillenebilir (Gellner, 1992, s.31-2).

Gellner tarım toplumundaki genel yapılanmayı; “tabakalaşmış ve yatay ayrılmış katmanlar halinde askeri, idari, ruhban, bazen de tüccar yönetici sınıf ve birbirinden dikey olarak yalıtılmış tarım üreticileri toplulukları” olarak açıklar. Toplumun okuryazar yönetiminde yer alan yönetici sınıf, köylüler veya tarımcı üreticilerden oluşan büyük çoğunluktan katı bir şekilde ayrılmış durumdadırlar. Yönetici sınıf sınıfların eşitsizliğini ve diğer tabakalarla ayrılma derecesini abartılı bir şekilde gündeme getirerek ideolojisini oluşturur. Yönetici sınıf da kendi arasında askerler, rahipler, papazlar, idareciler ve kentliler olarak ayrılabilir. Bu sınıflar arasında kültürel farklılaşma yönünde eğilimler daha baskın durumdadır. Bununla birlikte söz konusu sınıflar arasındaki sürtüşmeler de aynı oranda azdır. Yönetici sınıfların oluşturduğu

sistem, yatay kültürel bölünmeden yana tavır alarak farklılaşmayı güçlendirmek ve ona otorite ve devamlılık verecek şekilde kurulmuştur (Gellner, 1992, s.32).

Tarım toplumunun üst tabakasını oluşturan yönetici sınıfın altında dikey hatlarla birbirinden ayrılmış ve küçük gruplardan oluşan tarımcı kesim vardır. Bu sınıf arasında da kültürel farklılaşmalar mevcuttur. Küçük köylü toplulukları olarak da adlandırılabilen olan tarım sınıfı, siyasal saiklerden ziyade iktisadi şartlardan dolayı yaşadıkları mekânlara bağlı bir yaşam biçimine sahipler. Aynı yörede yaşayan halk arasındaki aynı dil kökeninin varlığına rağmen kültürel dalgalanma lehçeler arasında ve diğer boyutlarda farklılıklara yol açabilmektedir. Bu toplumsal tabakada kültürlerin homojenleşmesi hiç kimse için olumlu bir durum olarak kabul edilmez. Devlet sadece vergi toplamada ve sınıflar arsında barış ve huzuru sağlamada fonksiyonel olmaktadır. Bununla birlikte ulema ise toplumda bazı ortak kültürel ilklerin yerleşmesinde yarar sağlayabilir. Ulemadan bazıları halkın geleneksel değerlerine karşı kibirli bir tutumla yaklaşırken diğer bazıları ise kutsallık, Tanrı'ya ibadet, tedavi ve diğer alanlarda hâkimiyeti ele geçirmek için mücadeleciler bir yöntem benimserler. Tarım toplumları okuryazarlığı evrensel bir düzeye çıkaracak ve alt tabakadaki insanları yönetici sınıfın içine alacak araçlara sahip olmadığı için ulema ideallerini uygulamada başarılı olamaz. Binaenaleyh ulema kesimi ancak saygı duyulan bir konumda kalmaktadır (Gellner, 1992, s.34-5).

Tarım toplumlarında cinsiyet farklılığı veya ayrımı önemli bir yer tutmaktadır. Bu husus ikamet etme, çalışma rolleri ve diğer sosyal rollerin belirlenmesinde ve kültürün şekillenmesinde temel fonksiyon görmektedir. Yetişkin kadınların kamusal pozisyonlarının üreme durumları tarafından belirlendiği tarım toplumlarında, 30'lı yaşlarda ikiden fazla çocuk sahibi olma beklentisi önemli bir olgudur. Çok eşli evlilik ve kocanın evinde ikamet etme gibi yaygın kültürel özellikler cinsiyet ayrımcılığını daha da körüklemektedir. Kadın doğup büyüdüğü evden uzaklaşıp kocasının akrabalarının yanında ev işlerini yaparak yaşamaya devam ederken, erkekler ise mülkiyet üzerinde değişmez miras iddialarıyla kalıcı toplumsal rollerini yerine getirmektedirler. Ailevi ve toplumsal hayatta kadın ve erkek arasında meydana gelen bu karşıtlık, yetişkin insanların kendileri, eşleri ve çocukları hakkındaki düşünme stillerinde köklü ve değişmez bir yer alır. Tarım toplumunda erkekler birden fazla kadınla evlenebilirken, kadınlar tek kocaya bağlı olarak evliliklerini sürdürürler. İki cins arasında aşırı üreme eşitsizliği mevcuttur. Üretim rollerindeki aşırı eşitsizlik erkeği

kadına göre toplumda daha önemli bir konuma getirmektedir. Kadın ilerleyen yaşlarda menopoz olduğundan dolayı çocuk doğurmada üretkenliğini yitirirken erkek diğer eşlerinden çocuk yapma fırsatına sahip olduğu için üretkenliğine uygun olarak sosyal mevkilerde avantajlı konuma gelmektedir. Tabii doğurganlık rejimlerinin oluşturduğu ve virilokalite ve poligeni kültürlerinin genişlettiği tarımsal cinsiyet boşluğu genellikle sosyal iktidarda bir ayrıcalık olarak yorumlanır. Ama kadın ve erkek arasında gerçek güç farkının toplumlara göre değiştiği bilinmektedir. Her yetişkin kadın ve erkeğin yaşamsal evrelerinin tamamında subjektif deneyimlerine ve toplumsal katılımlarına etki eden ve onların farklı üretken rollerine kaynaklık eden cinsiyetler arasındaki keskin toplumsal ayırım bütün tarım toplumlarının ortak özelliği olarak kabul edilmektedir (Levine ve Levine, 1985, s.31).

Tarım toplumları cinsiyet bağlamında yaşa göre sınıflandırmaya bağlı olarak karakterize edilir. Kültürel olarak yetişkinlik, kadın ve erkek için olgunluğun hiyerarşik yapısının keşfedilmesinin idrak edilme sürecidir. Her ne kadar iki cins arasındaki evreler ve dayandıkları kriterler genellikle farklı olsa da yaşın artması kadın ve erkek için toplumda pozitif bir değer olarak kabul edilmektedir. Tecrübe sahibi olarak görülen yetişkin insanlar bireysel, ailevi ve toplumsal sorunların çözümünde başvurulan kişilerdir. Genç bireyler toplumda itaat etmesi gereken kesimi oluşturmaktadır. Bununla birlikte zaman geçtikçe ve genç yetişkinler tecrübelendikçe toplumsal saygı, sosyal güç ve kişisel tercihlerde önemli bir konumda olabilirler. Her iki cinsiyetin yaş evrelerindeki hiyerarşik yapı hala en yüksek aşamaya ulaşamamış bireyler için normatif performanslarının sergilenmesinde motive edici bir faktördür (Levine ve Levine , 1985, s.31).

Tarım toplumlarında çocukların atalarına yaşamları boyunca saygı ve sadakat göstermeleri önemli bir değerdir. Bu değer modern öncesi Avrupa toplumlarında olduğu gibi üçüncü dünya ülkelerinde de önemli bir özelliğidir. Yetişkin çocuklar, mülkiyete sahiplik bağlantıları, kavramsal derinliğinde çeşitli kültürlerin oluşturduğu ve özellikle ebeveyn çocuk ilişkisinin merkezde olduğu kurallarla ebeveynlerine bağlıdırlar. Ayrıca tarımcı ebeveynler evlatlarından onlar çocukken itaat, yetişkin olduklarında sadakat ve yaşlandıklarında ise destek ve saygı isterler (Levine ve Levine, 1985 s,31).

Tarım toplumlarında akrabalık ve kabileye dayalı kişilerarası ilişkiler tarımcı yetişkinlerin sosyal kimlikleri açısından oldukça göze çarpan bir unsurdur. Tarım toplumunda yetişkinler mesleki rollerindeki performanslarından veya diğer uzmanlık

alanlarında sahip oldukları niteliklerden bağımsız olarak kendilerini tanımlarlar ve karşılıklılık ve hiyerarşiye dayalı belirli ilişkisel düzende sahip oldukları konuma göre diğer toplumdaki diğer kişiler tarafından tanımlanırlar. Toplumda mevcut sosyal normların üstünde tamamen ayrı kişisel bir kimlik kavramı ve ilişkilerin yeniden tanımlanması tarım toplumlarında nadir rastlanan bir durumdur. Dolayısıyla, yaş, cinsiyet ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yapısı, hem hayatın nasıl yönlendirileceğini, hem de hayatları boyunca tarımcı yetişkinlerin nasıl tecrübe sahibi olacaklarını etkilemektedir. Tarım toplumunda yaş, cinsiyet ve ebeveynlik olguları tarımcı erkek ve kadını hem kısıtlayan hem de motive eden faktörler olarak görülür (Levine ve Levine, 1985, s.32).

Tarım halklarının en hayati görevi gıda üretiminde bulunmaktır. Gıda üretimi, hayatın bütün aktivitelerinde cinsiyet rollerini belirleme açısından da etkin bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda erkekler, toprağı ve halkı koruyan savaşçılar olarak, toprağın güvenli bir şekilde işlenmesi için barışçıl şartların sürdürülmesi, büyük evcil hayvanların bakımı, ormanlık alanların temizliği, yapı ve inşaat, avcılık ve kamu işleri gibi alanlardan sorumludurlar. Erkeklerin rutin tarımsal işlerde bulunma dereceleri, geniş bir şekilde değişiklik göstermekle beraber belirli toplumlarda bu durum büyük ölçüde kullanılan çift sürme tekniğine bağlıdır. Tarım toplumunda gıda üretimi geniş aileye bağlı olarak yapılır. Kadının asli görevi anneliktir. Kadın çocukluğundan beri kişisel özelliklerinden ziyade ilerde neslin taşıyıcısı olma rolünü üstleneceğı için değerlidir. O çocukları için iyi bir anne, kocası için iyi bir eş ve erkek kardeşleri için iyi bir kardeş olmak zorundadır. Kadın için hayatta elde edeceği başarı açık ve niceldir. Buna göre kadın evlendiğı andan itibaren menopoza olana kadar belirli aralıklarla çocuk doğurmalıdır. Toplumda hastalık, kuraklık ve kargaşanın yaratacağı olumsuz neticeler doğum sürecini sürekli dinamik tutmaktadır. Kadınlar temel annelik görevinin dışında enerjik yapıları ve zamanlarıyla kültürden kültüre farklılık arz eden şeyler yapmaktadırlar. Çiftçiliğın el çapasıyla yapıldığı bazı tarım toplumlarında kadın, çocuk bakımı için gerekli olan gıdaların tedarikçisi ve çocukların ev işlerini öğrenmelerini sağlayacak görevlerden sorumludur. Çiftçiliğın genel olarak hayvanlarla yapıldığı bölgelerde ise kadın tarımsal faaliyetlere ekim, ayıklama ve hasat dönemlerinde katılır. Müslüman bölgelerde kadının gündüz evde tutulup toplumsal işlerden uzak tutulması erkek statüsünün yüksek prestijine bağlı olarak değerlendirilir. Ayrıca kadının toplumsal statüsü eşlerinin ekonomik durumuna göre de değişebilir. Bu bağlamda

yoksul köylülerin eşleri çiftçilikte yoğun bir şekilde yer alırken, toprak sahibi eşrafin eşleri ise sadece ev işleri ile ilgilenirler. Kadınların, tarımsal faaliyetler dışında annelik sorumluluğuna asla gölge düşürmeyecek boyutlarda ticaret, sağlık ve din işlerinde görev aldığı tarım toplumları da mevcuttur (Levine ve Levine,1985, s.32-33).

Tarım toplumunda çocuklar 6 yaşında evde ve tarımsal faaliyetlerde aktif bir şekilde ebeveynlerine yardımcı olmaya başlarlar. 14 yaşında ise artık onlar bir yetişkin gibi roller sergileyerek ailenin geçimine katkı sunmaktadırlar. Erken çocukluk dönemlerinde erkek ve kız çocuklara gelecekteki rolleri ile ilgili bilgi verilmez. Bununla birlikte erkekler, savaş ve kamu işleri kızlar ise ev işleri ve annelik gibi görevlerde bulunacaklarını kısa zaman içerisinde idrak ederler (Levine ve Levine,1985, s.33.).

Tarım toplumunda toplumda varlığını korumak yaşla yakından ilgili olan bir olgudur. Fazla yaşamak ve değerli olmak arasında doğru bir orantı var. Yani ne kadar yaşarsanız o kadar değerlisinizdir. Sosyal ve ekonomik olarak ergenler çocuklardan, genç yetişkinler de ergenlerden daha değerli bir konumdadırlar. Dolayısıyla her yaş alış hem ebeveyn hem de çocuklar için daha değerli olma anlamına gelir (Levine ve Levine, 1985, s.33).

1.2. Girişim Kültürü ve Girişimcilik

1.2.1. Bir Kavram Olarak Girişimcilik

Girişimcilik kavramı, Latince intare kökünden türeyerek, İngilizce enter ve pre kelimelerinin oluşturduğu entrepreneur-ilk girişen (Güney ve Nurmakhmatuly), Fransızca enteprendre-üstlenmek, başlamak (Kaya, 2007, s.44) Almanca unternehm ve İtalyancada ise intraprendere'ye denk gelmektedir. (Akt. Doğan, European Commision Implementation of Education and Learning). TDK'nın güncel Türkçe sözlüğüne göre; girişim; bir işe girişme, teşebbüs etme, girişimci; Üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis. İktisadi alanda emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecini bir üretim faktörü olarak tasarlayan, örgütleyen ve onun tüm riskini üstlenen kişi. Girişimcilik ise Emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecinin bir üretim faktörü olarak tasarlanması, örgütlenmesi ve onun tüm riskinin üstlenilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Girişimcilik kavramı, insanoğlu var olduğundan beri gündemde olan bir olgu ve süreçtir. Kavram olarak 1770'lerin başlarında yayınlandığından beri girişimcilik;

ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi ve psikoloji gibi çeşitli disiplinlere müntesip olan bilim adamlarının araştırma gündeminde önemli bir yer tutarak, bugün birçok insan için ortak bir kelime olarak görülmektedir. (Mokaya, Namusonge, Sikalieh. 2012)

İktisadi, toplumsal ve psikolojik boyutlara ve etkilere sahip olan girişimcilik geçmişe oranla modern dönemlerde önemini daha da artırarak varlığına devam etmektedir. Çeşitli bilim dalları; sosyoloji, psikoloji ve ekonomi tarafından araştırma konusu yapılarak varlık sürecinde birçok tanımlamaya mazhar olmuştur (Kaygın, s.8). Sosyo-ekonomik ve psikolojik bir güç kaynağı olarak ilgi uyandıran girişimcilik, dünya toplumlarının iş ve teknolojik alanlardaki değişim sürecinde major bir rol oynayarak söz konusu sürecin doğru idrak edilmesinde hem kavramsal hem de fonksiyonel olarak anlaşılmayı gerekli kılmaktadır. (Akt. Ganiyusufoğlu, 2018 s.4, Kapu, 2001.126) Ayrıca insanların hayatında hem bireysel hem de kolektif seviyelerde ve boyutlarda ekonomik olarak bir tatmin etme aracı olması da araştırılmasına neden olmaktadır (Akt. Ganiyusufoğlu, 2018. s.4, Börü, 2006, s.1).

Tarihi süreç içerisinde girişim ve ilgili kavramlar çeşitli açılardan ele alınmıştır. İktisadi, toplumsal ve psikolojik boyutlara sahip olan kavram, yüzyıllardır tartışılmasına rağmen hala evrensel kabul edilebilecek ve üzerinde konsensüs sağlanabilecek bir tanıma ulaşamamıştır. Bununla birlikte farklı tanımlara bakmamız kavramı derinlemesine anlamamıza yardımcı olacaktır. Kavramın tanımı üzerindeki farklı bakış açılarına rağmen niteliksel anlamda birkaç temel nokta olarak inovasyon, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sahalarda yenilik anlayışına dayalı tasarımlar yapma, risk olasılıklarına karşı cesur davranma, üretim sürecinde kaynakları elverişli hale getirme gibi özellikleri belirtebiliriz (Özer, 2011. s.8).

Girişimcilik kavramının tanımını ilk kez yapan Fransız ekonomist Richar Cantillon, girişimciyi, kendi ekonomik refahını sağlamak için sergilediği üretim sürecinin doğasında var olduğuna inandığı riski toleransla karşılayan kişi olarak tanımlamaktadır. Cantillon'göre ekonomik süreçte üç ana faktör bulunmaktadır. Bunlar, Ana tüketiciler olarak mülk sahipleri ki ekonomideki tüm üretimsel faaliyetler onların şahsi istek ve arzularını (talebini) karşılama girişimi olarak kabul edilir, sabit ücret alan işçiler ve gelir garantisi olmayan girişimciler. Girişimciler, mülk sahiplerinin taleplerini karşılamak amacıyla ekonomideki malların üretiminden, dolaşımından ve değişiminden sorumludurlar. Bu anlamda Cantillon'un girişimci teorisi açıkça arz temellidir (Brown ve Thornton, s.104). Bu kapasitede girişimciler fark edilen ara kazanç fırsatları üzerinde

hareket ederek, kırsal alanda ürünleri düşük bir fiyata satın alıp daha yüksek bir fiyata satmak için kentlere taşıyacaktı. Girişimci hammadde üretiminden bitmiş ürünlerin perakende dağıtımına kadar tedarik zinciri boyunca girişimcilik faaliyetleri dâhil olmak üzere hem üreticilere hem de döviz ticareti yapan kişiler için yaygın olarak kullanılır. Örneğin, çiftçiler, yün ve tahıl toptancıları ve imalatçılar da dâhil olmak üzere her türlü girişimci üretici olarak görüyor. Restoratörler ve dükkân sahipleri gibi perakendeciler, maden ocağı, tiyatro ve bina sahipleri de zanaatkârlar girişimcilerdir. Ayrıca Cantillon girişimciyi gelecekte belirsiz bir fiyatla mal satmak amacıyla yatırım yapan (kaynakları elde etme ve kullanma anlamında) kişi olarak tasvir etmektedir (Brown ve Mark Thornton, s.104).

Girişimciler inovasyon özellikleriyle, yeni değerler üretebilen, daha az miktarla daha fazla üretimde bulunabilen, yeni ve özgün bir metotla bir şeyler yapabilen ve iktisadi üretim faaliyetleriyle değer yaratabilen bir ekonomik aktördür (Say, 1815, s.1996).

Girişimcilik, yeni fırsatların idrak edilerek onlardan maksimum düzeyde faydalanma süreci iken, girişimciler ise iktisadi hayatı ve ilgili şirketleri harekete geçiren muharrik güçler olarak ifade edilmektedir(shumpter.1928). Schumpter ayrıca girişimcilerle yenilik arasındaki ilişkiyi beş unsurla ifade etmektedir. Bunlar: yeni bir malın sunuşu, yeni bir üretim modelinin tanıtılması, yeni bir pazarın açılması, yeni bir hammadde kaynağının tedarik edilmesi, herhangi bir işletmenin yeni bir organizeye tabi tutulması (Shumpter,1934, s.66).

Drucker'e (1985) göre girişimcilik, iktisadi işletmenin konseptlerini ve tekniklerini kullanarak yeni tüketici bireyler ve piyasa alanları yaratmaktır. Ayrıca girişimcilik, ürünü belli bir seviyede tutmak, üretim sürecini ve araçları düzenlemek ve standartları çizerek gerçekleştirilecek işin analizini referans alarak eğitim vermek gibi nitelikleri de kapsamaktadır.(Eduardo Manuel, s,6, 2006)

Girişimciler, yenilikçi bir perspektif ve ruha sahip olan, kar ve büyümeye yönelik üretim sürecinde olası riskleri hesaplayabilen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Girişimci yeniliği piyasada üreterek satan kişidir (Siropolis 1994).

Girişimci müteşebbis istidatlarına - inovasyon, riski göze alma, üstlenme, özgüven, hedef saptama, karar verme vb. ve mesleki – işlevsel/hareketli, yönetsel, örgüt ile ilgili, mali vb. – kabiliyetlere sahiptir (Szerb, 2003. s.83).

Oxford Sözlüğüne göre, “Girişimci“ bir iş birimi veya iş birimleri kuran, kâr umuduyla finansal risk alan bir kişidir”(Pahuja, 2015).

Girişimciliğin doğasını anlamak için Gartner (1990)’in yaptığı bir çalışmada elde ettiği bulgular önemlidir. Gartner girişimciliğin doğasında, girişimci, inovasyon, şirket veya şirketler kurma, benzersizlik/özgünlük, özel teşebbüsün kuruluşunda ve yönetiminde liderlik yapma, kazanç sağlayan veya sağlamayan şirketlerin farkında olan, değer yaratan ve büyüme özelliklerin olduğunu belirtmiştir (Mokaya, Namusonge ve Sikalieh, 2012).

Onuoha'ya göre (2007) girişimcilik, “yeni iş örgütleri kurmak veya özellikle yeni örgütsel yapılara uyarlanabilen mevcut iş örgütlerini revize edip tekrar canlandırma pratiğini gerçekleştirme sürecidir.

Girişimci farklı bakış açıları tarafından tanımlanmaktadır. Bir ekonomist için, girişimci, imkânları, iş gücünü, üretim gereçlerini ve diğer malvarlığını ve özellikle değişimleri, teceddütleri ve yeni düzeni öncekilerden daha ileri seviyeye taşıyacak kombinasyonlar getiren kişidir. Psikolog için, böyle bir insan umumiyetle bir şeyi elde etme veya ulaşma veya deneyimleme zorunluluğu gibi dürtüler veya güçler tarafından yönlendirilir. Bu durumda girişimci saldırgan bir rakip veya bir tehdit gibi görünür. İktisadi sektördeki bir kişi içinse girişimci, kendisi için bir yandaş, sağlayıcı bir faktör, mal veya hizmet alımı için hedef alınan kitleler için zenginlik yaratan biri ve bütün bu süreci daha iyi yöntemlerle sürdüren kişidir (Vesper, 1980).

Girişimcilik, zenginliğin veya maddi refahın oluşturulmasında gerekli ve dinamik bir süreçtir. Varlıklı olma durumu, teceddüt, zaman ve / veya kariyer taahhüdü ve yeni ürün ve hizmetlerin sunumuna yönelik major riskleri göze alan bireyler/girişimciler tarafından yaratılır. Ürün veya hizmetlerin özgün veya yeni olup olmadıklarına bakmaksızın girişimci, gerekli beceriler doğrultusunda herhangi bir şekilde sunan kişidir (Ronstadt, 1984, s.55).

Girişimciliğin doğasını anlamak için Gartner (1990)’in yaptığı bir çalışmada elde ettiği bulgular önemlidir. Gartner girişimciliğin doğasında, girişimci, inovasyon, şirket veya şirketler kurma, benzersizlik/özgünlük, özel teşebbüsün kuruluşunda ve yönetiminde liderlik yapma, kazanç sağlayan veya sağlamayan şirketlerin farkında olan, değer yaratan ve büyüme özelliklerin olduğunu belirtmiştir (Mokaya, Namusonge , Sikalieh, 2012).

1.2.2. Dünyada ve Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

1.2.2.1. Dünyada Girişimcilik

Özel teşebbüsse dayalı eylemlerin, kadim dönemlerde insanlar tarafından çeşitli biçimlerle sergilenmiş olabileceği düşünölmekle beraber, literatüre dayalı bir nitelikle vücut bulması ise 18.yüzyılda Fransız ekonomist Richard Cantillon ve diğer ekonomistler’e refere edilmektedir. söz konusu kavrama yönelik ilk değeriendirmeler yapılırken bireylerin karakteristik yapıları ve eylemleri baz alınmıştır (Karabey, 2009, s.17).

İlkel olarak adlandırılan dönemde insanlar, temel geçim kaynaklarını, doğanın kendilerine verdiği imkânlardan faydalanma yoluyla tedarik ederek, hayvanları evcilleştirmiş, toprağın üzerinde ekim için yüzeysel bir tasarrufta bulunmuş ve tarımsal faaliyetlerini el veya ağaçlardan oluşturdukları tahtalarla yapmışlardır. Ayrıca bu dönemde insanlar, girişimci davranış olarak kabul edilebilecek çanak-çömlek yapımı, dokuma ve ekmek pişirme gibi üretimsel faaliyetlerde bulunmuşlardır (Akt, Çögürü, Lajugie, 1968, s.17).

Girişimcilik avcılık ve toplayıcılık dönemindeki insanların uyguladığı üretim sistemine son verip neolitik çağda ilk kez temerküz ederek iktisadi hayatın şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. İnsanlarda oluşan girişimci kültür neticesinde maden devrinde lokal anlamda işyerleri açılmış ve ticari hayat başlamış, tunç devrinde ise şehirler kurulmuş ve ticari hayat lokal sınırlamalardan kurtulup şehirlerarasında yapılan bir süreç haline gelmiştir (Ercan ve Gökdeniz, 2009: 60).

Ortaçağa gelince girişimcilik olgusu büyük ve kapsamlı projelerde idareci ve işçi pozisyonunda bulunan bireyin yönetsel kapasitesini açıklamak için kullanılmıştır. Girişimciler projeleri yönetirken risk unsurunun sonucunda oluşabilecek herhangi bir olumsuzluğu üstlenmezler ve devlet söz konusu projelerin finansörü durumundadır. Ortaçağda girişimciler, katedral, kale, sur, kamu binaları ve manastır gibi inşaların yapımında rol alan din görevlileriydi (Akt. B. Tosunoğlu, S.10, MacMillian & Katz,1992, ss.1-8).

Ortaçağda girişimciler mal sahipleri ile tüketiciler arasında aracı/komisyoncu görevi görmektedirler. Marco Polo örneğinde olduğu gibi, girişimciler, bölgelerarası ürünlerin alım ve satımında rol alıp emek ve malları pazarlama yeteneğine bağılı olarak

kar elde etmektedirler. Marco Polo ticari amaçla fiziki ve kültürel sınırları aşarak pazarlama faaliyetlerinde bulunan örnek bir girişimci olarak kabul edilmektedir (Karabey.2009, s.17).

17.yüzyılda risk olgusu girişim kültürünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Özel teşebbüste bulunan kişi ile devlet mekanizması arasında iktisadi faaliyetlerde ve projelerde standart fiyatlar üzerinden kar ve zarar durumları müteşebbise de yansıyacak şekilde anlaşmalar yapılmıştır (Pahuja, 2015).

Girişimcilik kavramını iktisat literatürüne kazandıran Richard Cantillon “Essai sur la Nature du Commerce en General” adlı baş yapıtında, girişimciye özel bir anlam atfederek girişimcinin, teorisyen olduğu ekonomik sistemin önemli bir unsuru olduğunu beyan etmiştir.. Cantillon’a göre ekonomik sistem 3 faktörden oluşur; sermaye sahipleri, özel teşebbüste bulunan kişiler ve işçiler. Ona göre girişimci sermaye sahipleri ile işçiler arasında denge sağlayan majör bir unsurdur (Karabey, 2009, s.7).

Sermaye sahipleri tarafından finanse edilen müteşebbis, risk alan, imkânlardan yararlanan, arz ve talep arasındaki reel veya suni boşluğu dolduran, sistemin tüm teknik ve mali hareketliliğinde sorumlu olan kişidir (Akt. Doğan, s.17, Praag1999:313).

19.yüzyılda girişimcilik kavramsal ve fonksiyonel açıdan geniş bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Girişimciliğe risk almanın yanında tasarlama, kontrol etme, gerekli faktörleri bir araya getirme ve hizmet üretiminde yaratıcı olma gibi unsurlar eklenmiştir (Karabey, 2009. s.7).

Kavramın bugünkü anlamının mucidi olan Jean-Baptiste Say, girişimciyi, iktisadi kaynakları işlevsellik ve kazanç açısından düşük bir seviyeden daha yüksek bir seviyeye taşıyan muharrik bir güç olarak tanımlamaktadır. Kavramın popüler hale gelmesinde önemli bir paya sahip olan John Staurt Mill ise girişimciyi, üretim sürecinde risk üstlenme ve şirketin yönetilmesinde liderlik sergileyen biri olarak betimlemektedir (Sobel, 2008, s.643).

A Treatise on Political Economy or the Production, Destrubition and Consumption of Wealth adlı kitabında, Say’a göre, girişimci, üretim araçlarını maddi refah sağlayacak şekilde işlevsel bir hale getiren, bilgiye dayalı birikimiyle insanların ihtiyaçlarının karşılanması için üretken olan ve hem risk unsurunu hem de idareci vasıfları kendisinde cem eden kişidir. Aynı zamanda Say müteşebbisin yönetsel görevini dile getiren ilk ekonomist olarak Cantillon’un girişimcilik fonksiyonu

kavramının çerçevesini daha da genişletmiştir (Akt, Karabey, C.N, Jean Baptiste Say, 1971, s. 330; s. 347-348).

Say, girişimciyi, ekonomik kalkınmada üretimin en önemli dinamik unsuru olarak kabul ederek, ona sermayedar, patron, emek sarf eden, müşteri, organizatör, iletişim departmanının temel sütunu ve entelektüel birikimden mali kazanç sağlanan bir konum biçmiştir (Akt. Doğan, Koolman, 1971, s.273.).

20.yüzyılda Sanayileşme devriminin meydana getirdiği büyük değişimler girişimci profili üzerinde önemli derecede etkide bulunmuştur. Girişimciliğin ve girişimcinin iktisadi gelişmedeki işlevselliği ve toplumdaki saygınlığı artarak devam etmiştir. Dolayısıyla girişimciliğin, üretim katalizörü rolü istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Buna paralel olarak yüzyılın ikinci yarısından sonra mala sahip olma ile idare etme olguları arasındaki farklılık belirlenerek, müteşebbisin konumu revize edilip etkinliği artırılmıştır (Aşkın, Nehir ve Vural, s.60)

Kaygının aktardığına göre (2011,s. 21) , Frank Knight, 20.yüzyılda girişimcilerin, üretim faaliyetlerinde hem riskin sorumluluğunu üstlenmekte hem de sürecin sonucundaki olası durumlarla ilgili belirsizlik yaşamakta olduklarını (Sobel, 2008:643), tabii kaynaklara, teknolojiye meydana gelen inovasyonlara ve piyasada oluşan fiyatlara erişim sağlamada yeterli bilgiye vakıf olmadıklarını (Parker,2009a:32) ve aynı zamanda belirsizlik sorunun aşılmasında yükümlülükleri olan kişiler olduklarını (Audretsch vd., 2008, s.688) iddia etmiştir.

20.yüzyılda girişimciliğin anlaşılmasında en büyük katkı sağlayanların başında ekonomist Joseph Alois Schumpter gelir. Schumpter'e göre, girişimcilik modern çağın durgun ve statik yapısını değiştiren bir olgudur. Girişimin, değişimin ve riskin olmadığı bir dünyada müteşebbis ortaya çıkarak ekonomik kazanç için yenilikler üretir. Girişimci sahip olduğu yenilikçi yaratımı veya yaratıcı yıkım perspektifi ile ekonomik düzenin statükocu yapısını yıkar. İktisadi düzende var olan dengeyi yani varlığını koruyan eskiyi bozarak yerine akışkan olan yenilikleri getirir. Girişimci, inovasyoncu, ekonomik değişimin katalizörü ve yeniliği toplumun tamamını kapsaması için faaliyette olan kişidir (Doğan,2013, s.23).

Günümüzde ise girişimcilik, modern dönemlerin önemli göstergelerinden olan rekabet ortamı ve küreselleşme süreçlerinin yoğun etkisiyle, yukarıdaki yaklaşımları ihtiva etmekle beraber, daha çok risk alma, daha fazla yenilikleri keşfedip sürdürme, daha çok fırsatları yakalama ve değerlendirme ve bütün bu süreçleri uyumlu ve

organizeli bir şekilde pratiğe dökme olgusu olarak işlevselliğini sürdürmektedir (Akt. Özer, s.11, Gunderson, 1990:42-43; Üzülmaz, 2008; Harrison ve Enz, 2005:271-272).

2.2.2.Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi

Türk girişimcilik tarihinin kökenlerini Selçuklu ve Osmanlı döneminde oluşan Lonca ve Ahilik teşkilatlarının varlığına dayandırmak mümkündür. Söz konusu dönemlerde girişimcilik ruhunu taşıyan Ahilik teşkilatlarının amacı; iktisadi, ictimai, siyasal, ahlaki ve askerî alanlarda değişim ve girişim yönünden öncülük etmektir (Öztürk, s.1,2002).

Ahilik ve Lonca teşkilatları Anadolu’ya gelen göçmenler arasında sanatkârlara mesleki becerilerini sergileyecek zeminler hazırlamak, yerleşik farklı etnik ve dine müntesip olan sanatkârlarla rekabet ortamını korumak, muhtaçlara yardım etmek, askeri donanımları geliştirmek, sanat alanında ahlaki kültürün oluşmasına katkıda bulunmak, iktisadi özgürlüğü sağlamak ve piyasadaki ürünlerin kalitesini artırmak ve korumak gibi işlevlerde bulunmaktaydılar (Kirman ve Yeter, 2019).

19. yüzyılda ahilik teşkilatı, Osmanlı ve batı arasındaki ekonomik ilişkilerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Batıda meydana gelen iktisadi ve bilimsel devrimler Osmanlı pazarını ve üretim şeklini ciddi anlamda etkileyerek Ahilik teşkilatının girişimcilik fonksiyonlarını sekteye uğratmıştır. Zamanla mezkûr teşkilat varlığını kaybederek yerini, Sendikalar, Vakıflar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Konfederasyonu, Ticaret ve Sanayi Odaları, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu gibi kuruluşlara bırakmak zorunda kalmıştır (Akt. Doğan, Solak, s.23, 25).

Osmanlı devletinin ittihat ve terakki döneminde ekonomi alanında iş adamı ve tacir oluşturma anlayışının geliştiği (Odabaşı;2005.43), Padişah Abdülmecid’in borçlanma politikası sonucunda ilk girişimcilik ve ticari faaliyetlerin dinamik bir boyut kazandığı ve izlenen süreçte bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde gelişmeler yaşanarak merkez bankasının kurulduğu görülmektedir (Altıparmak 1993, s.27).

Cumhuriyetin ilk yıllarında yönetici kadrolar tarafından yabancı hâkimiyetin sonlandırılması ve ulusal ekonominin kurulması için özel girişimciliğe dayalı liberal ekonomik model benimsenmiştir. Sanayileşmede gerekli atılımların yapılmasını amaçlayan “Teşviki Sanayi Kanunu” 1927 yılında yürürlüğe girmiştir. Sonraki yıllarda her ne kadar özel girişimciler tarafından bazı fabrikalar ve milli bankalar kurulmuşsa da

(Danışık, 2001, s.28) savaşın yıkıcı etkisinin devam etmesi, ekonomik yetersizlik ve 1929 dünya ekonomi krizi nedeniyle girişimciliğin sekteye uğradığı görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu gelişmeler ekonomik kalkınmada devlet müdahaleciliğini doğurmuştur (Aşkın, Nehir, Vural, s.60).

1930-1950 yıllarında Türkiye’de devletçilik esasına dayalı ekonomik modelin hâkimiyetine şahit olunmaktadır. Özel girişimciliğin ve milli sermayenin yetersiz olması, 2.dünya savaşı ve 1930 ekonomik krizi gibi nedenlerle girişimcilik ciddi anlamda hayatiyet bulamamıştır. 1950’li yıllarda Türkiye’de çok partili siyasal hayatın getirdiği değişimler girişimcilik pratiğinde önemli gelişmelere sebep olmuştur. Toplumda sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarda girişimcilik ruhuna uygun atılımlar yapılmıştır.

Ganiyusufoğlunun (s.80) belirttiğine göre, 1960-1970 yıllarını kapsayan dönemde gelişen girişimcilik neticesinde istihdamdaki işgücünde sanayi sektörü lehine önemli değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Gelişim trendini yakalayan girişimsel davranış, insanların ticaret ve tarım/zirai sektöründen sanayi sektörüne geçiş yapmasını sağlayıp serbest alanda iş hayatının daha çekici bir nitelik kazanmasına imkan vermiştir.(Müftüoğlu vd., 1996: 28). 1971’de kurulan Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), dönemin girişimcilik açısından en önemli oluşumu durumundadır. TÜSİAD içeride kaynakların verimliliklerini artırmaya dayalı, dışarıda ise, ithal ikameci modelin himayesinde üretim faktörlerini ve devletin korumasını elde etmeye yönelik profesyonel bir şekilde faaliyette bulunan iktisadi bir örgüttür (Öztürk, 2002, s. 31-32).

Türk girişimciliğinde 1980’den sonra önemli gelişmeler yaşanmıştır. 24 Ocak 1980 yılında ithal ikamecilik temelli kalkınma politikasından vazgeçilerek ihracata yönelik serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. Söz konusu ekonomik kalkınma stratejisinin değişikliğine uygun olarak serbest piyasa ekonomisinin önemli dinamik aktörlerinden olan girişimcilik ve özellikle olarak ihracata yönelik girişimciliği destekleyici politikalar geliştirilmiştir (Arıkan, 2004, s.17).

1990’lı yıllara bakıldığında devletin ekonomik sürecin içinde hala yer aldığını ve bundan kaynaklı belirsizlik ortamının oluştuğunu söylemek mümkün. Belirtilen belirsizlik faktörü olumsuz yönde etkide bulunmuş olsa da Gümrük Birliğine Giriş, özel Sektöre dayalı ekonomik kalkınmada hızlı ilerleme olanağını sağlamıştır (Aşkın, Nehir, Vural. s.60).

Günümüz Türkiye'sinde bilgi toplumunun ilkeleri doğrultusunda kendi bilgi ve teknolojisini üretmek, hem ulusal hem de uluslararası boyutlarda rekabet ederek dünya pazarında varlığını sürdürmek (Dikbaş, 2005:61) için Tarım ve Orman Bakanlığı, KOBİ, KOSGEB, TÜSİAD, TÜGİAD, TÜBİTAK, Halk Bankası, üniversiteler, esnaf kefalet kooperatifleri ve çeşitli mesleki dernek ve kuruluşlar tarafından girişimcilik desteklenmektedir (Kirman ve Yeter, 2019).

1.2.3. Sosyolojik Açıdan Girişimcilik

Sosyoloji; toplumsal yapıyı, toplumsal değişimi, toplumun üyesi olan bireyin sosyal davranışlarının neden ve sonuçlarını, aile kurumunun yapısı ve birey ve toplum üzerindeki etkisini, dini yapı ve anlayışların fonksiyonel durumunu, yaş, cinsiyet ve etnik kökenin toplumsal değişim ve gelişime etkisini, girişimcilik kültürünün oluşumu gibi olguları bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışan bilim dalı olarak kabul edilebilir (Halil İbrahim Bahar, Sosyoloji, 2009).

Girişimcilik, sosyolojik açıdan sosyal yapı ve faktörlerle kurduğu ilişki açısından değerlendirilir. Kültürel, sosyal ve iktisadi bir olgu olarak sosyologların ilgisini çeken girişimcilik, toplumsal koşullar tarafından etkilenip şekillendirilen bir faaliyet alanı olarak kabul edilir. Psikolojik ve davranışsal perspektiflerin salt ekonomik eğilimlerin ve tercihlerin belirlediği bir olgu olarak tanımlamasına karşın sosyologlar, kavram üzerinde sosyal yapı ve değişkenlerin önemine dikkat çekmektedirler. Kaba bireycilik veya bireysel meziyetler girişimciliğin varlığının oluşmasında etkili olmakla beraber sosyal faktörlerin gösterdiği işlevselliği eksik bırakmaktadırlar (Aytaç ve İlhan, 2007, s.105).

Sosyoloji bakış açısı, girişimciliğin ortaya çıkmasındaki faktörleri incelerken bireyin ve içerisinde yaşadığı toplumun dini, iktisadi ve kültürel yapısını temel alan bilimsel yaklaşımlarda bulunmayı gerekli kılmaktadır. Hangi toplum girişimciliğin zuhur etmesine olanak sağlar, bireyler hangi şartlarda ekonomik fırsatları girişimciliğin gelişimine katkı sunmak için kullanır gibi sorular sosyoloji bilimi çerçevesinde değerlendirilmeye ortam hazırlamaktadır (Kirman ve Yeter, 2019).

Dini inanç ve geleneksel yapı, hukuki zemin, eğitim durumu, yaş, cinsiyet, aile, siyasal kurum ve kültürel konum gibi toplumsal faktörler birçok davranışın sergilenmesinde olduğu gibi ekonomik davranış için de muharrik bir güç olarak kabul edilmektedir (Aytaç ve İlhan,2007, s.105).

Dini inanç ve gelenek, bireysel ve toplumsal karakterin oluşmasında, iktisadi girişkenlik ve başarılı olma eğilimlerinin açığa çıkarılmasında işlev gören önemli bir olgudur. Din kendi müntesiplerine ekonomik faaliyetlerinde sorumluluk ve kazanca yönelik ilkeler manzumesini sunar.

Hristiyanlığı ve diğer dünya dinlerini araştıran Alman sosyolog Max Weber dini motiflerin iktisadi hayat ve girişimci kültür üzerinde önemli etkide bulunduğunu belirterek, Protestanlığın ihtiva ettiği ilkelerle ekonomik kalkınma için temel güdü olduğunu ifade etmiştir. Weber'e göre Protestan ahlakı maddiyata, üretime, sermayeye ve çalışmaya yönelik referans ilkeler vazederek mümin bireyi çalışkanlığa, aktifliğe ve zenginleşmeye teşvik etmektedir. Ayrıca Weber modern kapitalist sistemin doğuşunun temelinde Protestan ahlakının bireycilik, rasyonalizm ve girişimcilik kültürünü teşvik eden ilkelerinin olduğunu iddia etmektedir (Weber, 1999).

Kültür, insan ve oluşturdıkları grupların toplumda ortak özellikler ve yaşam stillerini sergilemelerini sağlayan, geleneğe, sosyo-ekonomik-kültürel ve ideolojik tercihlere ve siyasal kurum ve felsefeye etki eden bir olgu olarak, iktisadi girişimcilik hissinin ve davranışının biçimlenmesinde temel işlev görmektedir (Bakkal ve Ark, 2006, s.2).

Kültür sahip olduğu nitelikler açısından girişimcilik ruhuna olumlu veya olumsuz etkide bulunmaktadır. McClelland özel teşebbüse destek veren kültürün özelliklerini yüksek sorumluluk alma, hesaplı risk alma ve performansa dönük geri bildirim talep etme gibi olgular olduğunu belirtmektedir (Aytaç ve İlhan.2007, s.109).

Yeniliğe, özgüvene, rasyonel değerlere, değişim ve dönüşüme, risk algısına, özgürlüğe, demokratik hayat tarzına, bireysel felsefeye ve belirsizliğe yüksek tolerans tanıyan kültürler girişimcilik kültürünün oluşmasında olumlu etkide bulunmaktayken(Entrialgo vd.,200:147), bireyi münzevi bir hayata, miskinliğe, risk almaktan çekinmeye, değişime karşı statükocu zihniyete vb. olgulara teşvik eden kültürler ise girişimciliğin oluşmasında engelleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç ve İlhan, 2007, 110).

Sonuç olarak, girişimcilik sosyolojik bir perspektifle değerlendirildiğinde toplumun kurumsal yapısı, değerler kümesi, kültürel normlar, din ve geleneksel inançlar manzumesi, hukuki ve siyasi zeminler, aile, akrabalık ve arkadaşlık çevresi, ulusal eğitim paradigması ve yönetsel uygulamalar gibi faktörlerin girişimciliğin ve girişimci bireyin kişiliğinin oluşmasında etkili olduğu görülmektedir (İlhan, 2003, s.64).

1.3. Yeni Girişimciler

1.3.1. Genç Çiftçiler: Tarım Toplumunun Yeni Yüzü

1.3.1.1. Avrupa’da ve Türkiye’de Genç Çiftçiler ve Teşvikler

Bu başlık altında Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de genç çiftçiler hakkında bazı tanımlamalar ve açıklamalar yapılacak ve genç çiftçilere sağlanan destekleme ve teşvik uygulamaları hakkında bilgiler verilecektir. Zira Alan Jagoe’nun ifadesiyle, bugün genç çiftçileri desteklemek ve teşvik etmek, yarın toplumun beslenme sorununa yatırım yapmak demektir (Jagoe, Schulte and Jongeneel 2017, s.2). Genç çiftçilerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi aynı zamanda gelecekte tarımsal alanda yaşanması muhtemel büyük bir değişime karşı önceden hazırlıklı olmak anlamına gelmektedir.

Sosyolojik anlamda her toplum varlığını sürdürebilmek için genç nüfusa ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç özellikle tarım sektöründe daha çok hissedilmektedir. Zira gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, dünya genelinde hemen her ülkede tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan çiftçiler için yaşlanma önemli bir tartışma konusudur. Anlaşılan nüfusun yaşlanması sadece tarım sektöründe değil, toplumsal planda sağlıklı ve sürdürülebilir bir gıda politikası için bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir.

1.3.1.1.1. Avrupa Birliği’nde Genç Çiftçiler

Avrupa’da tarım sektöründe demografik bir sorun olarak yaşlanma olgusu yapılan araştırmalarda rakamlarla ortaya konmuştur. Buna göre Avrupadaki çiftlik sahiplerinin üçte birinin yaşının 65 yaş ve üzeri olduğu ifade edilmektedir. Bir karşılaştırma yapma imkanı vermesi bakımından Amerika Birleşik Devletleri’ne bakıldığında, 1970’lerde 50 olan ortalama çiftçi yaşının 2007’de 57’ye yükseldiği tespit edilmiştir (Mills-Novoa, 2011, s.6).

Avrupalı araştırmacılar tarafından oluşturulan literatürde tarım sektöründe büyük bir değişim ve dönüşümün yaşandığı, yaşlanmaya bağlı olarak genç nüfusa duyulan ihtiyacın her geçen gün arttığı dile getirilmektedir (Augère-Granier, 2015). Bu bağlamda söz konusu literatürde “*genç çiftçi*” kavramı ortaya atılmış ve bu kavram farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tanımlardan biri Jagoe ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmıştır. Buna göre aktif olarak çiftçilik yapan, 41 yaşın altında olan ve çiftçilik yapmak için gerekli düzeyde tarımsal eğitime sahip olan kişiler genç çiftçi olarak tanımlanmaktadır (Jagoe, Schulte and Jongeneel 2017:5). Aktif çiftçi ise, bireysel ya da toplu olarak ürünlerini satan, iş ve üretim yönetimi için finansal

sorumluluğu alıp, bu haliyle bir kamu görevi yerine getirerek tarımsal faaliyetlerden elde etmiş olduğu ürünleri satan kişi olarak tanımlanmıştır (Jagoe, Schulte and Jongeneel 2017:4-5). Bir başka tanımlamada, herhangi bir destekleme modeli veya aracına başvuru anında, 40 yaş ve altında olan, yeterli mesleki yetenek ve kabiliyete sahip, bir tarımsal işletmenin başı olarak ilk kez bir çiftlik kuran kişi genç çiftçi olarak nitelendirilmiştir (EC, 2017; Birol, Yılmaz ve Çobanoğlu, 2017).

Avrupa Birliğinde ülkeleri arasında en yüksek genç çiftçi oranı bakımından Polonya (%14.7) önde gelmekte, bu ülkeyi Çekya (%11.7) ve Avusturya (%10.7) takip etmektedir. Genç çiftçi oranı en düşük ülkeler ise %2.6 ile Portekiz ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi olmaktadır (Augère-Granier, 2015).

Avrupa Birliğinde ülkelerindeki genç çiftçilerin tarım sektöründe yenilik yaratma, gıda güvenliğini sağlama, yüksek kaliteli ve satın alınabilir ürünler ve gıdalar üretme, biyolojik çeşitliliği koruma, yenilenebilir enerji üretme gibi çok çeşitli alanlarda daha hassas oldukları ve önemli fonksiyonlar üstlendikleri bilinmektedir (Augère-Granier, 2015).

1.3.1.1.2. Türkiye’de Genç Çiftçiler

Türkiye’nin 1980 sonrası dönemde uygulanan liberal siyasi ve ekonomik politikalara paralel olarak tarım sektöründe ciddi bir yapısal dönüşüm yaşadığı bilinmektedir. (Yıldırım, 2015). Ayrıca Türk toplumunda da tarım sektöründe çalışan nüfus içerisinde ciddi bir yaşlanma sorunu gözlenmektedir. Genç nüfusun daha iyi şartlarda eğitim alma, iş bulma ve çalışma arzusuyla şehir merkezlerine yönelmesi nedeniyle köylerde ve kırsal kesimde genç bulmak güçleşmektedir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren sanayileşme ve demokratikleşme yönünde atılan adımlarla birlikte başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Batı’daki şehir merkezlerine doğru başlayan ve 1980 sonrası dönemde büyük bir ivme kazanan bir iç göç dalgası yaşanmaktadır. *Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*’na göre (HÜNEE 2006), Türkiye genelinde hane halkı nüfusunun yaklaşık yarısının (% 48,9) doğduğu yerleşim yeri dışında bir yerleşim yerinde yaşamaktadır. Kentsel alanlarda yaşayan hane halkı itibariyle bu oran % 56,7 olmaktadır. Şehirlerin çekiciliği nedeniyle yaşanan yoğun göç dalgaları şehirlerde devasa bir nüfus yoğunluğuna yol açmış ve ‘büyükşehir’ (metropol) yapılanmasını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de bugün 31 büyükşehir vardır ve birçok şehir de büyükşehir olmak istemektedir. Buna rağmen TÜİK verilerine göre 81 ilin 7’si hariç göç vermektedir. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak Türkiye, tarım ve hayvancılık alanında kendi kendine yeten bir ülke

olmaktan çıkmış ve ithalat yapmaya başlamıştır. Daha önemlisi, göçle boşalan yerlerde terör olayları artmış, güvenlik sorunu baş göstermiştir (Kirman 2017, s.124).

Türkiye’de nüfusun birçok Avrupa ülkesine göre çok daha genç olduğu bilinmektedir. Nitekim 2015 yılı verilerine göre (TÜİK 2016), 40 yaş altı nüfus, toplam nüfusun yaklaşık %65’ini oluşturmaktadır. Ancak genç nüfusun yaşanan iç göç nedeniyle köy ve kırsal alanda değil, şehir merkezlerinde yaşadığı ve çalıştığı bilinmektedir. Türkiye’de 2015 yılında 15+ yaş grubunda toplam 26.621.000 kişi çalışmakta olup, istihdam edilenlerin %52,2’si hizmet, %20’si sanayi, %20,6’sı tarım ve %7,2’sinin inşaat alanında istihdam edilmekte olduğu anlaşılmıştır.

Anlaşılan, kırsal kesimde gelir yetersizliği, toprakların parçalı ya da çok az olması, kırsalda alternatif iş imkânlarının azlığının yanı sıra eğitim, sağlık, ulaşım hizmetlerinin yetersiz olması ve sosyal imkânların olmayışı gibi sebepler gençleri kırsaldan ve tarımdan uzaklaştırmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı kırsal kesimden kente göç artmakta ve köylerdeki nüfus yaşlanmaktadır. Köylerde gençlerin cep telefonu, internet gibi teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamaması, evlenme yaşında olan genç erkeklerin köy ortamında yaşayacak eş bulamama sorunu, genç kadın bireylerin ise köyde yaşamının ve tarımda çalışmanın ağır fiziksel güç gerektiğini düşünmeleri köy yaşamını ve tarımı terk etmeleri için bir sebep olarak görülmektedir (Birol, Yılmaz ve Çobanoğlu, 2017).

1.3.1.2. Genç Çiftçi Destekleri

Türkiye’de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) da genel olarak çiftçilere, özel olarak da genç çiftçilere yönelik destek ve teşvik programları uygulamaktadır. Bunlardan biri, “*Kırsal Kalkınma Eylem Planı (KKEP) 2015-2018 Raporu*”dur (GTHB, 2015). Bu raporda, Tedbir 1.1.3. Üreticilere Yönelik Eğitim ve Danışmanlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi maddesinde KE8 (B) ile genç çiftçilerin teşvik edilmesinden bahsedilmiştir. Bu teşvik ve desteklerin 81 il genelinde, GTHB ana sorumluluğunda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇŞGB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Avrupa Birliği (AB) Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve İŞKUR işbirliği çerçevesinde, 2015-2018 yılları arasında yapılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca ülkemizde yaklaşık 55 olan ortalama çiftçi yaşının düşürülmesi çerçevesinde, çiftçiliğin kırsal alanda yaşayan gençler (40 yaş ve altı) arasında cazip bir meslek haline getirilmesini teşvik eden bir eğitim-destekleme programı başlatılacağı da belirtilmiştir.

Türkiye’de genç çiftçilere yönelik bir destek programı, ancak 2016 yılında yayınlanmış olan bir yasal düzenleme ile gerçekleştirilmiştir. Buna karşın, önceki yıllarda tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik sağlanan diğer bazı destek mekanizmaları içerisinde projelerin değerlendirme kriterlerinde genç çiftçi olmak ilave puan sağlamakta idi (Birol, Yılmaz ve Çobanoğlu 2017).

26 Şubat 2016 tarih ve 29636 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olan 2016/8540 sayılı “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Karar” Bakanlar Kurulu Kararı, genç çiftçi desteklerine yönelik oluşturulmuş olan ilk yasal düzenleme olduğu ifade edilebilir. Burada amaç; tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesi, gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve genç kırsal nüfusun istihdamına katkı sağlayacak kırsal alandaki tarımsal üretime yönelik projeleri desteklemektir. Bu karar, 01.01.2016–31.12.2018 tarihleri arasında kırsalda yaşayan genç çiftçilerin, mahallinde uygulayacağı bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri ve tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik projelere 30.000 TL’ye kadar hibe ödenmesine ilişkin hususları kapsamaktadır. Ayrıca genç çiftçilerin, bu program kapsamında verilen hibeden sadece bir kez yararlanabileceği, ayrıca proje konusunda GTHB’nın diğer hibe programlarından yararlananların, bu programdan yararlanamayacağı belirtilmiştir.

5 Nisan 2016 tarih ve 29675 sayılı Tebliğ ile genç çiftçilere sağlanacak hibe desteğinin koşulları daha da detaylandırılmıştır. Bu Tebliğ ile programın proje konuları, başvuru yeri, genç çiftçilerde aranan şartlar ve istenilecek belgeler açıklanmıştır. 31 Mart 2017 tarih, 30024 sayılı Tebliğ ile söz konusu genç çiftçi desteği hibe projesi başvuru konuları, koşulları detaylı olarak açıklanmıştır. Bunda da hibe tutarının, 2016 yılında olduğu gibi 30.000 TL olduğu belirtilmiştir. Program kapsamında illerde desteklenecek genç çiftçi sayısı ve hibe miktarı; Kalkınma Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumunun belirlemiş olduğu, kırsal alandaki yerleşim birimleri sayısı, genç çiftçi nüfusu, kırsal alan nüfusu ve sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi kriterleri ve programın yıllık bütçesi dikkate alınarak belirleneceği vurgulanmıştır (Birol, Yılmaz ve Çobanoğlu 2017).

2017 yılından Resmi Gazetede yayınlanan Tebliğ ile Genç Çiftçi Desteği Programının proje konuları arasında hayvansal üretime yönelik destekleme projeleri kapsamında büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, tesis yapımı ve hayvan alımı, arı ve arı ürünleri yetiştiriciliği, kanatlı yetiştiriciliği ve tesis yapımı ile ipekböceği

yetiştiriciliği ve tesis yapımı yer almaktadır. Aynı programın bitkisel üretime yönelik destekleme projeleri kapsamında fidan, iç ve dış mekân süs bitkisi yetiştiriciliği, kontrollü örtü altı yetiştiriciliği ve kültür mantarı üretimi belirtilmiştir. Yöresel ürünler ile tıbbi ve aromatik bitki üretimi, işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik destekleme projeleri kapsamında ise, çok yıllık tıbbi ve aromatik bitki üretimi, işlenmesi, depolanması ve paketlenmesi, coğrafi işaretli, organik veya iyi tarım uygulamalı bitkisel ve hayvansal üretim ve coğrafi işareti olan gıdaların üretimi yer almaktadır.

Başvuru yapacak genç çiftçilerde şu şartlar aranmaktadır:

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Bu Tebliğin yayımlandığı tarih itibarıyla 18 yaşını doldurmuş, 41 yaşından gün almamış olmak,
- c) Okur-yazar olmak,
- ç) Başvuru tarihi itibarıyla ücretli çalışan olmamak,
- d) Başvuru tarihi itibarıyla örgün eğitime devam ediyor olmamak,
- e) Başvuru tarihi itibarıyla katma değer vergisi, gerçek ve basit usulde vergi mükellefi olmamak,
- f) Hayvansal üretime yönelik, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, tesisi yapımı ve hayvan alımı konulu proje başvuruları için bu Tebliğin yayımlandığı tarih itibarıyla 15 adet büyükbaş veya 50 adet küçükbaştan fazla hayvan sahibi olmamak,
- g) Arı ve arı ürünleri yetiştiriciliği konulu proje başvuruları için bu Tebliğin yayımlandığı tarih itibarıyla 50 adetten fazla arılı kovan sahibi olmamak,
- ğ) 05.04.2016 tarihli ve 29675 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ kapsamında hibeden faydalanmış, hibe sözleşmesi imzalamaya hak kazandığı halde sözleşmeyi imzalamamış, hibe sözleşmesi iptal edilmiş veya genç çiftçi proje değerlendirme komisyonunca başvurusu reddedilmiş olmamak,
- h) Aynı proje konusunda Bakanlığın diğer hibe programlarından yararlanmış olmamak,

ı) Bu maddenin (ç), (e), (f), (g), (ğ) ve (h) bentleri hükümlerine tabi kişilerin eşi olmamak (Birol, Yılmaz ve Çobanoğlu 2017).

Bu program; nüfusu yirmi binden az olan yerleşim birimlerini ve 6360 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce tüzel kişiliği olan ve yirmi bin nüfusun altındaki

yerleşim birimlerini kapsar. 2016 yılında verilmiş olan Genç Çiftçi Projesi Desteği kapsamında, yaklaşık olarak 378 bin genç çiftçi başvuruda bulunmuştur. Yapılan başvuruların 370 bini hayvansal üretim, 8 bini de bitkisel ve diğer üretim kapsamında yapılmıştır. Yapılan proje değerlendirmeleri sonucunda, 2016 yılında yaklaşık olarak 15.000 genç çiftçiye çeşitli projeleri karşılığı olarak 450 milyon TL'lik hibe kullandırılmıştır. Bu bütçenin 337 milyon TL'si büyükbaş/küçükbaş hayvancılık projelerinde, 68 milyon TL'si arıcılık ve kanatlı projelerinde, 45 milyonu ise bitkisel üretim projeleri için kullandırılmıştır. Hayvancılık projeleri kapsamında 8.514 genç çiftçiye kişi başı 6 adet olmak üzere toplam 51.084 büyükbaş hayvan ve 2.680 genç çiftçiye ise kişi başı 40'ar adet olmak üzere 107.200 adet koyun/keçi teslim edilmiştir. Arıcılık ve kanatlı projeleri kapsamında 2.264 genç çiftçiye 68 milyon TL ve bitkisel üretim projeleri kapsamında 1.520 genç çiftçiye 45 milyon TL hibe verilmiştir (GTHB, 2017).

2017 yılında verilmiş olan Genç Çiftçi Projesi Desteği kapsamında başvuru yapan 161.529 genç çiftçinin 16.067'si hibe almaya hak kazanmıştır. 483 milyon TL'lik hibe desteği kullanılacağı belirtilmiştir. Bu projeler içerisinde yer alan büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık projeleri kapsamında 165 bin 400 adet hayvan dağıtımı gerçekleştirilecektir. 2017 yılı için hibe verilecek 16 bin 67 projenin 8.375'i büyükbaş hayvancılık (sığır), 165'i manda, 2 bin 860'ı küçükbaş hayvancılık (koyun-keçi), 1.020'si büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık tesisi ve hayvan alımı, 1.423'ü arıcılık, 513'ü kanatlı yetiştiriciliği tesisi, 50'si ipekböceği yetiştiriciliği tesisi, 359'u bağcılık ve kapama meyve bahçesi tesisi, 411'i mantar üretimi tesisi, 732'si örtü altı tesisi, 67'si fide-fidan süs bitkisi üretimi tesisi ve 92'si de tıbbi aromatik ve coğrafi işaretli ürünler alanlarında uygulanacağı belirtilmiştir (GTHB, 2017).

Genç çiftçi nüfusunun karşılaştığı sorunların farkında olan AB üye ülkeleri genç çiftçileri desteklemek ve teşvik etmek amacıyla çeşitli teşvik ve destek programları uygulamaya başlamışlardır. Bu programların temel amacı tarım sektöründeki yaşlanma riskini ortadan kaldırmak, tarım sektöründe uygun işgücü oluşturmak, tarımsal faaliyetlerle ilgili bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamak, tarım sektöründe sürdürülebilir politikalar uygulamak ve böylece nüfusun en temel ihtiyacı olan beslenme ihtiyacının karşılanmasıdır.

AB, üye ülkelere ulusal destek finans ölçümlerinin Birliğin iç pazar kuralları ile uyumlu olmak şartıyla kendi varlığını oluşturan yasal düzenlemeler ve kurumsal

oluşumları içerisinde genç çiftçilere destek verilebileceğini deklare etmiştir. Bu bağlamda çiftlik kurmayı teşvik etmek ve desteklemek için “*Ortak Tarım Politikaları (Common Agricultural Policy) 2014-2020*” uygulamaya konulmuştur. AB’nde genç çiftçiler tarımsal faaliyetleri için destek ve teşvik almak amacıyla bu programdan yararlanabilir. Bu program 2013 yılında revize edilerek ekonomik, çevresel ve bölgesel teşviklerin ve motivelerin hedeflenen seviyeye ulaşabilmesi için çiftçilerin yardımını alacak politikalar geliştirilmiştir. OPT pazar desteği ve gelir desteği olmak üzere iki ana desteğe dayanmaktadır. Destek 1, OPT’nin bütçesinin %70’ini oluşturan Avrupa Tarımsal Garanti Fonu tarafından fonlanmaktadır. OPT halen yeni destekleri ile 2014-2020 yıllarını kapsayan faaliyetleri ile varlığını devam ettirmektedir. Konunun uzmanları AB’nde yasa düzenleyicilerin ilk kez Destek 1’de Genç Çiftçi Planı (Young Farmer Scheme) ile tarım sektöründe demokratik değişimin sağlanması ve genç insanların bir çiftlik kariyerine odaklanmalarının hedeflenmekle beraber bunun ancak Hedef 2 ile tamamlanabildiğini belirtmektedir. Çiftçi bu plan ile ilk kez tarımsal işletmesini kuran veya önceki beş yıllık süreçte bir işletme kurmuş olan doğal kişiler olarak tanımlanmaktadır (Augere-Granier 2015).

Bir diğer program da “*Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu (European Agricultural Fund for Rural Development)*” olarak bilinmektedir. Bu program genç çiftçiler için ilk kez bir tarımsal işletme kurmaya yönelik başlangıç desteğini içermektedir. Üst sınırı 70.000 Euro olan bu destek, aslında 2007-2013 döneminde de sağlanmakta idi. Bu programın önceki düzenlemesi, erken emekliliği teşvik ederek, işletmelerin genç çiftçilere transfer edilmesini motive etmektedir. Bu programın 2014-2020 yeni düzenlemesi ile üye ülkelerin ulusal kırsal kalkınma programlarına genç çiftçilere yönelik destek programları seçme açısından alt programlar, genç çiftçilere başlangıç yardımına ilave olarak +%20 oranında daha yüksek fiziksel sermaye yatırımları, bilgi transferleri, ilk kez çiftlik kuran üreticilere yönelik danışmanlık hizmetleri, çiftlik yönetimi ve çiftlik içi hizmetler gibi hizmetler de eklenmiştir (Augere-Granier 2015).

Destek 2 kapsamında 118 ulusal ve bölgesel kırsal kalkınma programı onay için Avrupa Komisyonu’na sunulmuş olup 26 Mayıs 2015 tarihi itibarıyla bunların 51’i onaylanmış olup, bunlara ait bütçe de 62 milyar eurodan (toplam EAFRD fonunun %62’si) daha fazladır. Avrupa Komisyonunun Mayıs 2015 verilerine göre, genç çiftçiler için başlangıç desteğinin kullanılmasına yönelik 24 üye ülke toplam olarak kamu

harcaması ile bu programa başvuruda bulunmuştur. 155.000 çiftlik bu şekilde başvuruda bulunmuştur (Augere-Granier, 2015).

Ayrıca KKATF yasal düzenlemesi ile üye ülke ya da bölgelere, kırsal kalkınma programlarında garanti fonları gibi finansal araçların da dahil olması sağlanmış oldu. Bunlar çiftçiler için krediler ve banka garantileri gibi mali imkanlara ulaşımı gerektirmektedir. Finansal araçlar, aslında 2007-2013 döneminde de kullanıma açıktı. Fakat üye ülkeler tarafından büyük oranda kullanılmadan kalmıştır. Bunun daha etkin kullanımı için Avrupa Komisyonu ve Avrupa Yatırım Bankası Temmuz 2014’de tarım ve kırsal kalkınmada işbirliğine ilişkin bir Mutabakat Anlaşması imzalamıştır. 23 Mart 2015 tarihinde ise, üye ülkelerin kendi kırsal kalkınma programlarında mali araçlarını oluşturmada kullanılmak üzere ortak bir “model garanti aracı” sunulmuştur. Böylece genç çiftçilerin bir iş kurmak, büyütmek veya çeşitlendirmek için gerekli yatırımları yapmasını sağlamak için teminatlı bir kredi sağlanmış olmaktadır. Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi (The European Council of Young Farmers), 24 üye ülkede 2 milyon genç Avrupa çiftçisini bu noktaya yönlendirmektedir (Augère-Granier, 2015).

1.3.3. Kadın Girişimciler

Kadın ve girişimcilik kavramaları 1970’li yıllardan itibaren birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Kadın girişimciliği, ilgili uzmanlar, akademik çevre, siyasetçiler ve uygulamacılar tarafından çeşitli açılardan ele alınıp incelenmeye tabi tutulmuştur. Konu, müteşebbis kadınların yaş, cinsiyet, eğitim ve bireysel nitelikleri, onları iş kurmaya yönelten faktörler, girişimci davranışın veya faaliyetin sergilendiği zaman, söz konusu girişimcilik süresi boyunca muhatap olunan problemler ve cinsler arasındaki farklılıkların süreç üzerindeki etkisi gibi başlıklarla ele alınmıştır (Akt. Yetim,2002,s.81, Hisrich ve Peter,1998;.).

Günümüz dünyasında ilgi çeken ve popüleritesini artıran kadın girişimciler, erkeklere oranla azınlık konumunda yer almaktadırlar. Girişimcilik sahasında temsiliyet durumu erkeklere oranla az seviyelerde olmakla beraber kadın girişimcilerin, sektörün önemli bir faktörü oldukları kabul edilmektedir. Global Entrepreneurship Monitor (GEM)’e göre, yeni iş örgütlerinin oluşturulması ile dünya devletlerinin uzun ve istikrarlı iktisadi gelişmelerinin arasındaki doğru orantının varlığı önemli ölçüde kadın müteşebbis sayısının artmasına bağlıdır. Ayrıca uluslararası kıyaslamalar, kadın girişimcilerin temsiliyetlerinin en yüksek seviyelerde olduğu ekonomilerin, küresel

boyutta en girişimci ekonomiler olduğunu göstermektedir (Akt. Ketan s.97, Henry,2007).

Kadın girişimciler, aktif, bağımsız, özgüvenleri yüksek, yarışmacı, hedefe odaklı, risk unsurunu göze alan, erkeklerden farklı eğilim, mesleki kapasite ve tecrübeye sahip niteliklere taşırlar (Yetim, s.8).

Kadın girişimcilerin erkeklere kıyasla daha yaşlı oldukları, erkek girişimcilerin girişimciliğe genellikle imalat ve inşaat sektöründe başlamasına karşılık kadınlar hizmet sektörü, eğitim, danışmanlık ve halkla ilişkiler gibi alanlarda girişimciliğe başlamaktadırlar. Kadın girişimciler tabiatlarına uygun bir şekilde girişimci stillerini geliştirerek giriş kolaylığı, daha az sermaye ve donanım gerektiren hizmet ve ticaret sektöründe faaliyette bulunmaktadır (Yetim, s.81).

Kadınlar sosyo-ekonomik-kültürel nedenler ve ontolojik eğilimlerinden dolayı girişimcilik faaliyetlerinde bulunurlar. Kadınları, tabiatlarında taşıdıkları başarıma ihtiyacı ve eğilimleri, hayallerinde kurdukları işi gerçekleştirme arzuları, eğitimleri sonucunda elde ettikleri diplomayla işyerlerinden veya işletmeden bağımsız çalışma düşünceleri, ailelerinden kalan miras, aile geçimine katkı bulunma zorunlulukları, kendilerine yönelik ücretli istihdam olanaklarının az olması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı istihdam sıkıntıları ve geleneksel hayat tarzının kendileri için oluşturduğu konum gereği tekstil, el sanatları ve halı örme gibi faaliyetlerde bulunma zorunluluğu gibi nedenler girişimciliğe yönlendirmektedir (Akt. Emre, s.72, Tekin,2005, s.318-319).

Kadın girişimciler, girişimcilik sürecinde aile yapısı, eğitim eksikliği, toplumsal cinsiyetçilik temelli algılar, dini ve geleneksel yapı, kültürel konum, sermaye tedarikliği, bürokratik süreçler, tecrübesizlik, mali belirsizlikler, sektörde yeterli derecede tanınmamışlık, kalifiye elemanın temini gibi olgulardan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Çelik, s.64-69).

Toplumsal yapının temel sütunu olan aile; kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur. Aile, zaman içinde ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış, çok esnek bir toplumsal birimdir (Marshall, 1999, s.27).

Toplumdan topluma farklılık gösteren aile kurumu kadın ve erkeğin rollerinin oluşmasında temel faktördür. Geleneksel aile tipinde kadın ve erkek arasında oluşan

hiyerarşik yapı kadını aile, toplum ve iktisadi hayatta ikincil bir konuma iterek onda girişimcilik perspektifinin gelişmesini engellemektedir (Kirman ve Yeter, 2019).

Girişimcinin temel özelliklerinden olan güven duygusu, kişiliğin gelişmesi, sosyalleştirme ve eğitim fonksiyonlarının (Çonkar ve Esen 1999, s.17-18) ve yeterli eğitim ve maddi imkanların aile tarafından sunulmaması kadınlarda girişimcilik kültürünün oluşmasında engel olarak kabul edilmektedir (Müftüoğlu ve Durukan 2004, s.20).

Modern dönemlerde eğitim toplumların sosyo-ekonomik gelişmelerinin temel muharrik gücüdür. Eğitim ile kazanılan bilgi ve pratikler kişilerin ve toplumların değişim ve gelişimleri açısından hayati fonksiyonlar icra etmektedir. Eğitim ile iktisadi kalkınma arasında korelasyon kurulduğunda kadın girişimcilerin önemi açık bir şekilde görülebilir. Eğitim alanında yaşanan baş döndürücü gelişmelere rağmen dünyada birçok toplumda hala kadın eğitimi ile ilgili ciddi sorunlar varlığını korumaktadır. Toplumsal cinsiyetçiliğe dayalı eşitsizliklerin aşılması, hak, fırsat ve olanaklardan faydalanma seviyesinin erkeklerle eşitlendirilmesi iktisadi, sosyo-kültürel ve siyasal alanlarda kadınların pozisyonunu güçlendirecektir. Söz konusu gelişme ile kadınlar girişimcilik sektöründe daha başarılı bir profil sergileyecekler (Kirman ve Yeter, 2019).

Toplumlarda var olan dini inançlar ve gelenekler kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta alacakları rolleri belirlemede etkin olgulardır. Geleneksel toplumların meşru kaynağı olan dinler, cinsiyetçi yaklaşımlar sergileyerek ekonomide, siyasette ve bilimsel faaliyetlerde kadının aktif rol almasını engellemektedir. Asıl vazifesinin anne olarak görüldüğü bu tür toplumlarda kadınlar, özgürlükler ve bireysel haklar açısından mağdur edilerek girişimcilik sürecinde pasif konuma itilmektedirler. Bununla birlikte, risk olgusunu üstlenen ve özgüveni yüksek olan kadınların varlığı mevcut algıyı kırarak aile, devlet ve toplumsal muhayyilede girişimcilik kültürünün değişmesine sebep olmaktadır. Kadın girişimciler, yaşanan bu süreçle beraber geleneksel dini rollerinin değişmesini sağlayarak aile ve toplum içerisinde iktisadi gelişmenin aktif özneleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Kirman ve Yeter, 2019).

Kültür, insanın toplumsal hayatın sosyal ve iktisadi alanlarında oluşturacağı davranış, düşünce ve faaliyet tarzını şekillendiren bir olgu olarak önem arz etmektedir. Sosyal ve ekonomik olarak şekillendirici bir güce sahip olan kültür, kadın ve erkeklere girişimcilik açısından belirli rol ve statüler vermektedir (Akın ve Demirel, 2003, s.74). Temel rol olarak anneliğin verildiği kültürler kadını özel teşebbüs faaliyetlerinde nesne konumuna itmektedir. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan küreselleşme ve kentleşme süreçleri kadının kültürel konumunda önemli değişimler meydana getirmiştir (Başaran 1984:159). Yaşanan bu değişim kadının iktisadi gelişim sürecinde faaliyet alanını

genişletmiş ve devletlerin kadınların çalışma ve istihdamına yönelik olarak politikalar geliştirmesine sebep olmuştur.

1.3.3.1. Türkiye’de Kadın Girişimcilik

Kadının toplumsal hayattaki statüsünün geliştirilmesine yönelik fikir Osmanlı devletinin Tanzimat döneminde vücut bulmuş, dönemin entelektüelleri tarafından kadının siyasi ve sosyal alanlarda özne olarak yer almaması eleştirilmiş olmakla beraber bu yönde önemli sonuçlar elde edilememiştir. Cumhuriyet döneminde kadın ve erkek arasındaki eşitlik olgusunun sağlanması için eğitim ve seçme seçilme haklarını da içerecek bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte kadının iktisadi kalkınmadaki konumunun aktüel bir boyut kazanması iki dünya savaşı sırasında işgücü olarak görünürlük kazanması ve 1960’lı yıllarda uluslararası g dalgalarının yoğunlaşmasına denk gelmektedir (Akt. Keten, s.102, Aklar, 1993, s.99-100).

1970 yılında ekonomik krizden kaynaklanan yapısal değişimler ve Uluslararası Para Fonu-IMF (International Monetary Fund), Dünya Bankası gibi küresel mali kuruluşların üçüncü dünya ülkelerine sunduğu yapısal uyum politikaları Türkiye’deki kadın girişimcilik sürecini etkilemiştir (Akt. Keten, Ecevit, 1995, s. 119)

1975 yılı dünya genelinde kadının toplumun çeşitli boyutlarında etkinliğinin ve rolünün güçlendirilmesi için BM tarafından Uluslararası Kadınlar Yılı olarak ilan edilmesi Türkiye’de ve Avrupa devletlerinde kadın sorunu ve kadın girişimciliği olgusunu talep olmaktan ziyade, yeni bir liberal çözüm ve arz olarak gündeme getirmiştir.1980’li yıllarla başlayan süreçte kadın sorunu artık iktisadi ve içtimai kalkınma ile ilişkilendirilmiş, kapsamlı bir kalkınma programında kadınların gösterebileceği performans tartışılmaya açılmıştır (Akt. Sallan Gl ve Altındal. s,1366, Abadan-Urat, Tokgöz, 2012b).

1980’den sonra Türkiye’de kadın girişimciliğe yönelik oluşturulan politikalar yoğunluk kazanmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ihracat odaklı kalkınma politikaları doğrultusunda ekonomi sektöründeki işgücü ve istihdamı güçlendirilmeleri hedeflenen kadınlar, küçük mali örgütler kurmaya yönlendirilmiştir (Ecevit, 2000,s.122-123).

1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Türk toplumunda kadın ve erkek arasında eşitliğin sağlanması, yaşamın bütün boyutlarında kadın varlığının güçlendirilmesi ve kadınları ötekileştiren bütün olgulara karşı önem

alınmasını hedeflemektedir (Acuner ve Sallan Gül, 1993). Söz konusu yıllardan itibaren kadın girişimciliği, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi) ve TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu), GAP ÇATOM (Güneydoğu Anadolu Projesi Çok Amaçlı Toplum Merkezleri) ve GAP GİDEM (Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme Merkezleri), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM) gibi kurumlar, üniversitelerin kadın çalışmaları bölümleri, KSGM (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü), bankalar ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen bir olgu olmaya devam etmektedir (Keten, 2011 , s.105-112).

1.4. Tarım Toplumu ve Din

Tarım toplumlarının sosyoloji literatüründe geleneksel toplum kategorisinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla geleneksel toplum tipini belirleyen özellikler tarım toplumu için de geçerli olduğu söylenebilir. Tarım toplumlarına ideal bir tip olarak bakıldığında, iktisadi faaliyetlerin doğada mündemiç olan kaynaklara dayandığı, bu kaynakların basit aletlerle işlendiği, yerel boyutlarda üretimlerin yapıldığı, arkaik teknolojik imkânların hâkim olduğu, iş bölümünün fazla gelişmediği, demografik yapı ve sosyal hareketlilik açısından fazla dinamizmin olmadığı, toplumsal organizasyonun akrabalık ilişkilerine ve yaş gruplarına dayandığı, sosyo-kültürel yapı ile din olgusunun iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Din, toplumsal bir olgu olarak, kültür, ekonomi, aile, akrabalık, iktidar, eğitim ve diğer sosyal faaliyetler üzerinde yönlendirici bir etkide bulunmaktadır. Temel değerlerini dinin referans ilkelerinden alan tarım toplumu kurduğu kültürel normlarla bireyler arasında birlik ve bütünleşme zemini oluşturmaktadır. İnsanlar dini ve sosyal bir renk ve anlam taşıyan bayram ve törenler vesilesiyle bir araya gelip ortak bir anlam dünyasını inşa edebiliyorlar. Kişi kendisine sosyal kontrol aracı olarak toplum ve din adına dayatılan ilke ve prensiplere uyarak toplumla bütünleşmiş olur (Günay,2008, s. 395).

Tarım toplumunun en hâkim olgusu olan ve diğer sosyo-kültürel faaliyet alanlarını ciddi anlamda etkileyen din, fertler arasında ibadet ve inanç birlikteliğinin kurulup pekişmesinde majör rol sergilemektedir. Din, ihtiva ettiği emirler, yasaklar, ibadet, ayin ve uygulamalarla toplumun bütün görünürlüğüne etkilemektedir. Devlet, aile reisi, din adamı ve ihtiyar kesimi dinin sosyal kontrol görevinin toplumda icra olunması için sorumluluk üstlenmektedir. Din sadece dini emir, yasaklar ve ibadi

faaliyetler açısından toplum üyeleri için bağlayıcılık konumunda bulunmaz, o aynı zamanda grup ahlakını korumak için de sorumluluklar yükler. Grup ahlakının korunup ayakta tutulması tarım toplumlarında dinin en önemli işlevsel özelliğidir. Din sahip olduğu muhafazakâr tutumla toplumun kültürünün, ahlakının, örf ve adetlerinin resmi koruyucusu olarak kendini kabul ettirmektedir. Ayrıca din toplumsal, ailesel ve bireysel sorun ve buhranların çözümünde başvurulacak bir olgu olarak saygı görmektedir (Günay, 2008, s.396).

Tarım toplumlarında din, toplumsal hayatın tamamında büyük bir etkiye sahiptir. Toplumsal kurumları oluşturan hukuk, sanat, kültür, edebiyat, siyaset ve aile birimleri üzerinde fonksiyonel bir özelliğe sahip olduğu gibi iktisadi hayat üzerinde de son derece belirleyici bir tesire sahiptir.

Tüm sosyal alanları kuşatan dinin insanların fikri dünyalarında dünya ve mülkiyete karşı oluşturduğu değerler dizisi ekonomik ve ticari hayatın oluşturulmasında ve sürmesinde hayati bir role sahiptir (Güneş, s.158, 2014).

Tarım toplumunun yaşam pratiğinde eşitsizlikçi bir yaklaşım söz konusudur. Toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı temel anlamda dini yorum ve ilkelere dayanmaktadır. Toplumsal ve ekonomik alanlarda oluşan sınıfsal yapılar meşruluğunu dine göre şekillenen dünya görüşünden almaktadır. Yani Şenel'in de dediği gibi "Tarıma dayanan eşitsizlikçi uygar yaşam biçiminde dünya görüşü tarımcı toplumun ideolojik yapısına uygun olarak dinsel aksiyomlara dayanmakta, dinsel bir nitelik taşımaktadır" (Şenel, 1995, s.17).

Durkheim'e göre tarım toplumlarında din zaman, mekân ve nedensellik gibi kavramları şekillendirici bir etkiye sahiptir. Toplum için ortak bir anlam dünyasını meydana getiren kolektif temsillerin oluşmasında bir iletişim aracı olarak din sorumluluk üstlenmektedir. (Akt. Gözaydın ve Ökten Gülsoy, 2010, 1-15). Stephen Lukes'a göre, toplumda bireylere coşku vererek kendilerinden geçmesini sağlayıp dünyanın ötesinde bir dünya algılamalarını sağlayan ve bireylerin inanışları, ayin pratikleri ve düşünce kategorilerini şekillendiren din, toplumsal realitelerin hem bilinçsel anlamda hem de ifade anlamında temsilini sağlar. Ayrıca din ayin ve toplantılar yoluyla bireyin ve toplumun ruhunu yeniden şekillendirerek nesiller arasında duygu ve düşüncelerin aktarılmasında sistematik bir şekilde faaliyet sergiler (Akt. Gözaydın ve Gülsoy, s.8. Steven Lukes, Emile Durkheim,1988, s.462).

Mekanik dayanışmanın hâkim olduğu toplumlarda olduğu gibi tarım toplumlarında da din, temel doğmalarının varlığının korunmasını cezai müeyyidelerle sağlamaktadır. Siyaset ve dini kurumlarının birlikte hareket ettiği toplumlarda cezalar ya devlet tarafından ya da devlet adına verilmektedir. Cezai yaptırımları uygulayan yasalarla birlikte din ve insan arasındaki ilişkilerin olumlu bir ivme kazanması için bayramlar ve diğer kurumlarda görev üstlenmektedir (Akt. Gözaydın ve Gülsoy, 2010, Durkheim. s.16).

Mekanik dayanışma ve kolektif bilincin oluşmasında bütünleştirici etkisinin önemli olduğu tarım toplumlarında din, bireycilik ve egoistlik gibi niteliklerin oluşmasını engelleyerek, bireylerde sabır, feragat, ümit ve mücadele ruhunu geliştirir. Dolayısıyla bu tür niteliklere bakıldığında F. Bacon'un dediği gibi din için "toplumun en kuvvetli zinciri" demek yanlış olmaz (Freyer, 1964, s.37).

Sonuç olarak, sanayi öncesi geleneksel ve tarım toplumlarında din, bireysel ve toplumsal hayatın tüm basamaklarında hâkim olan en önemli olgudur. İnsanların tüm siyasal, kültürel, sosyal, iktisadi ve sanatsal faaliyetlerine etki eden bir faktördür. Din, toplumun ve toplum üyelerinin kültür ve ahlaki karakterlerinin şekillenmesinde referans değerler empoze etmiştir. Tarımcı insanların duygu ve düşüncelerine de nüfuz eden din, doğaya ve Tanrıya karşı da nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda rehberlik etmiştir. Bu anlamda kültürün ilk basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi tabii kurumların oluşumunda ve sürdürülmesinde etkin olan din aynı zamanda devlet kurumuyla da çok sıkı bir ilişki kurmuştur. Din birey, toplum ve devlet arasında kurulacak olan ilişkinin felsefesini ve fıkhnı belirleyen prensipler sunar. Devlet aygıtını geniş kapsamlı ve çeşitli formlarda kuşatan din hukuk, fiiliyat, biçim ve muhteviyat açısından domine edici bir karaktere sahiptir. Dolayısıyla bu karakteristik yapısı devletin varlığını ve işleyişini tamamen etkiler (Wach, 1987, s. 17-30).

1.5. Tarım Toplumunda Değişim ve Sekülerleşme

Geleneksel tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte birçok değişiklikler yaşanmıştır. Toplumsal değişme bir toplumun, insanın insan ve doğa ile girdiği ilişki neticesinde meydana gelen çatışma sonucunda zaman ve mekân içerisinde çeşitli değişikliklere maruz kalma sürecidir. Modern sanayi toplumu kendini konumlandırırken geleneksel tarım toplumunun kurumsal yapısını tamamen değiştirmiştir. Modern sanayi toplumu tarım toplumuna nispetle daha karmaşık ve teknik özelliklerin hâkim olduğu

bir yapıya sahiptir. İnsanlar makineler, karmaşık teknikler, bilgiler ve fabrikasyon eşyalarla çevrili teknik bir çevrede yaşamaktadır. Alet ile makinenin ve el işçiliği ile makineleşmenin yer değiştirdiği söz konusu teknolojik çevrede insan tabiatla girdiği ilişki biçimini de değiştirmiştir. Tabiat insanın ihtiyaçlarını, arzularını ve ihtiraslarını karşılayacak bir alandır. Modern sanayi toplumu makine, elektrik, elektronik ve nükleer enerjilerin kullanılmasıyla yüksek bir üretkenlik göstererek üretim ekonomisini inşa etmiştir. Hızlı teknolojik ilerlemeler, büyük sermaye yatırımları, işbölümündeki artış ve el işçiliğinin tarımdan ticaret ve sanayiye evrilmesi gibi faktörler üretimin hızı ve seviyesinde de büyük değişimler meydana getirerek hem yeni ürünlerin üretimini hem de yeni pazarların keşfini zorunlu kılmıştır. Modern sanayi toplumunda ailenin geleneksel yapısında da değişimler olmuştur. Geleneksel tarım toplumlarında aileler hem üretici hem de tüketici konumunda iken sanayi toplumunda ise sadece tüketici bir birim haline gelmiştir. İşçi ile üretim merkezleri arasında bir yabancılaşma söz konusudur. İşçi çoğu zaman hangi pazarlar için çalıştığının farkında değildir. Tüketimin esnek ve süreklilik arz eden bir olgu oluşu sanayi toplumunun karakteristik yapısını tasvir eden önemli özelliklerdir (Günay, 2008 s. 396).

Modern sanayi toplumunun geleneksel tarım toplumlarından farklı bir yapısı da sosyal organizasyonunda meydana gelen değişimle ilgilidir. Sanayi toplumunda aile, akrabalık ve yaş grupları varlıklarını korumakla beraber fonksiyonel anlamda önemli değişikliklere maruz kalmışlardır. Toplumsal yapıda yeni mesleklere uygun teşekküller, dernekler, sendikalar, sosyal gruplar ve diğer kuruluşlar zuhur ederek akrabalığın yerini uzmanlığa dayalı ekonomik, siyasi, hukuki, vs. birimler almıştır. Ayrıca sanayi toplumu tarım toplumundan çok daha fazla karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık durum çeşitli tanımlamaların yapılmasına sebep olmuştur. Sanayi toplumu ile ilgili karmaşıklığı kriter olarak ölçüt alan sosyologlar “karmaşık toplum” diye tanımlama yapmışlar. Sanayi toplumunun teknolojik, kitle iletişim ve haberleşme ve eğitim ve bilim gibi özelliklerine bağlı olarak; “teknolojik toplum”, “iletişim toplumu” ve “bilgi toplumu” diye sıfatlandırılmıştır (Günay, 2008, s. 397).

Sanayi toplumuna geçişte yaşanan önemli değişimlerden biri de dinin toplumsal hayattaki konumu ile ilgilidir. Din ve din dışı ayırımlar yapılarak sosyal farklılaşma olgusu önemli bir unsur haline gelmiştir. Toplumda kutsal ve kutsal-dışı ayırımının meydana gelmesi sonucunda sekülerizasyon kavramı gözlenmeye başlanmıştır. Sekülerizasyon toplumsal olayların bilimsel ve rasyonel yöntemlerle açıklanmasına

paralel olarak güçlenmeye devam etmiştir. Sekülerizasyon ile birlikte demokratikleşme, fikir hürriyeti, yenilik ve değişim sanayi toplumunun önemli özellikleri olarak kabul edilir (Günay, 2008, s.399).

Konumuz açısından modern sanayi toplumunun en önemli özelliklerinden biri olan sekülerizasyona biraz daha detaylı bakılacaktır.

1.6. Sekülerleşme

Sosyal bilimler, felsefe, ilahiyat ve hukuk gibi çeşitli alanlarda tartışılan sekülerleşme kavramı birçok tanımlamaya maruz kalmaktadır. Spesifik olarak sosyal bilimlerde dinin toplum ve toplumsal kurumlarla ilişkisini incelemek için yapılan çalışmalarda farklı tanımların ve değerlendirmelerin yapılmaktadır.

İngilizce vasıtasıyla Türkçe 'ye geçmiş olan sekülerleşme kavramı, köken itibarıyla Latince “seaculum” sözcüğüne dayanmaktadır. Yunanca “aeon” sözcüğünün tercümesi olan “seaculum” sözcüğü zaman ve mekân olgularını birlikte çağrıştıran bir yapıya sahiptir. Kavramın ihtiva ettiği “zaman” şimdi ve hazır oluşu; mekân ise dünyada ve dünyevi oluşu ifade etmektedir (Kirman, 2005, s.51-4). Bu bağlamda seküler kavramı, yaşadığımız zaman içinde meydana gelen olay ve vakaları ifade ederken, sekülerlik bir durumu ve hali, sekülerleşme ise bir zaman içerisinde geçen süreci nitelemektedir. Sekülerleşme zamanla bir ideolojik bir kalıba sokularak sekülerizm olarak adlandırılmıştır. Bundan dolayı, sekülerleşme olgusu ile ilgili değerlendirmeler yapılırken epistemik bir kategori olarak ‘seküler’ ile siyasi bir ideoloji olarak ifade edilen ‘sekülerizm’ arasında ayırım yapmak önemli bir kıstastır (Kirman; Asad, 2003, s.1).

Dilimizde seküler dünyevi, sekülerleşme ise dünyevileşme anlamına tekabül edecek şekilde kullanılmaktadır. Bununla birlikte her iki kavramın belli bir sosyal ve kültürel zeminde ortaya çıkması bunların karşılık olarak kullanıldıkları kavramların anlam bütünlüğünü tam olarak karşılamadıkları anlamına gelmektedir. Diğer taraftan seküler ve sekülerleşme kavramlarının Türkçe’de laik ve laikleşme kavramları ile aynı anlamda kullanıldığı da görülmektedir. Hâlbuki farklı anlamlara sahip olan bu iki kavramdan laiklik, sekülerliğin siyasi boyutunu ifade etmektedir (Kirman, 2004, s.196).

Niyasi Berkes laiklik ve sekülerlik kavramlarının birbirinden farklı olduğunu belirtip sekülerleşmeyi, hem anlam hem de köken itibarıyla ‘çağdaşlaşma’ sözcüğüne daha yakın hatta sözcükle eş değer olduğunu ifade etmiştir (Berkes, 1973, s.15-6).

Sekülerleşme aslında kadim bir olgu olup hemen hemen her toplumda kutsal ve doğaüstü güçlerle ilişkilerin kesilmesini amaçlayan bir süreci ifade eder (Stark ve Bainbridge, 1985, s.311).

Sosyoloji biliminin kurucularından kabul edilen Durkheim ve Weber sekülerleşme kavramını gündemlerine hemen hemen hiç almamış olsalar da kavramla ilgili görüş ve yaklaşımlar her zaman var olmuştur. Bunu destekler mahiyette Auguste Comte, James Frazer, Karl Marx, Ernest Troeltsche, Bryan Wilson Peter Berger ve Thomas Luckman gibi sosyologlar sekülerleşme kavramının anlamsal olarak zenginleşmesinde katkıda bulunmuşlardır (Kirman, 2005, s:53).

Volkan Ertit sekülerleşmeyi, (2019) “belli bir toplumda belirli bir zaman dilimi içerisinde doğaüstü alanın, yani dinin, dinimsi yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğaüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme güçlerinin azalması” olarak ifade etmektedir (Ertit, 2019, s.47).

Sekülerleşmeye yönelik yapılan çeşitli tanımlamalar arasında “ dünyanın büyüünden arınması”, “kurumsal farklılaşma ve ayrışma”, “özerkleşme”, “rasyonelleşme”, “bireyselleşme”, “özelleşme”, “göreceleşme”, “bu dünyaya ait olma”, “inanmama”, “kilise dindarlığının çöküşü”, “kilisezisleşme” , “brikolaj”, “Aydınlanma miti” gibi tanımlamalar yapılmıştır (Hadden, 1989, s.13-143). Ayrıca Larry Shiner sekülerleşme ile ilgili yaygın olarak kullanılan altı anlamın olduğunu belirtmiştir. Bunlar; “dinin gerilemesi”, “bu dünyaya uyma”, “toplumun dinle ilgisini kesmesi”, dini inanç ve kurumların yer değiştirmesi”, “dünyanın kutsallıktan arındırılması” ve “kutsal bir toplumdan seküler bir topluma geçiş” (Hamilton, 2001, s.187). Çok farklı tanımlamalar yapılmasına karşın sekülerleşme olgusunun temelinde “rasyonelleşme”, “farklılaşma” ve “dünyevileşme” gibi kavramlar yatmaktadır.

Bazı entelektüeller sekülerleşmeye yönelik yaşam tarzlarının köklerini çoktanrılı pagan dinlerinin varlığına dayandırmaktadırlar. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi tek tanrılı dinlerden önce var olan seküler anlayış ve felsefe insanların gündelik hayatlarını ve düşünce yapılarını şekillendirmiştir. Pagan kültürünün etkisiyle oluşturulduğu düşünülen sekülerizm toplumun dini, hukuki, felsefi ve siyasi hayat ve kurumları üzerinde yönlendirici bir nüfuza sahip olmuştur (Altındal, 1994, s.25).

Sekülerleşme genel anlamda, seküler inanç ve değerlere bağlılığın artması, toplumsal hayatın iktisadi, siyasi ve sosyal alanlarında dinin etkinliğinin azalması, din

ve devlet mekanizmasının arasının kesin çizgilerle ayrılması ve dini yapıların, örf ve adetlerin seküler bir anlayışla yeniden düzenlenmesini ifade eder (Keddie, 2003, s.16).

Sekülerleşme zaman içerisinde farklı perspektiflerle ele alınıp açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu bakış açılarından ilki, dini yapı ve geleneğin toplumsal hayatta görünürlüğünü ve fonksiyonel özelliğini kaybedeceği varsayımına dayanmaktadır. Dinin yerine bilim ve bilimsel metotlar hâkim olacak ve deneysel verilere dayanmayan hususlar doğru olarak kabul edilmeyecek. İkinci bir yaklaşım ise, dinin toplumsal ve bireysel hayatta görünürlüğünü kaybetmekle beraber eski fonksiyonlarını da yerine getiremeyeceğidir. Bir başka yaklaşım ise, dinin toplumdan ve çeşitli kurumlarından çekilip kendine ait bir alana hapsedileceği ve bu alanda yoğun bir şekilde işlevselliğini sergileyeceği şeklindedir (Bodur, 2000b).

Sekülerleşme yukarıda belirtildiği gibi birçok perspektifle değerlendirilmiştir. Bununla birlikte hangi yaklaşım olursa olsun sekülerleşme paradigması temelde din ve din-dışı veya Durkheim'in ifadesiyle kutsal olan (sacred) ve olmayan (profan) olguların düalizmine dayanır. Ayrıca her ne kadar din, vicdani bir husus olarak kabul edilse de toplumsal kurum ve yapılar üzerinde etkiye sahip olduğu da bir gerçektir. Din, ekonomi, siyaset ve aile gibi olgular arasında sıkı bir ilişki olduğu açıktır (Kirman, 2005, s. 58).

Sekülerleşme teorisi, sekülerleşmeyi modern anlamda ekonomik ve kültürel gelişmenin en önemli özelliği olarak kabul eder. Söz konusu teoriye göre modern bilim, toplumda var olan geleneksel değer ve inançların etkinliğini kırarak akli hâkim bir konuma getirmiştir. Artık bilim, toplumsal olay ve olguların yorumlanmasında dini anlayışların tekeline kırarak ampirist bir metodu hakim hale getirmiştir. Yaşam biçimlerinin zenginleşmesi ve çeşitlenmesi dini sembollerinin baskın yapısını egale etmiştir. Kentleşme dine dayalı kolektif anlayışı zayıflatarak toplumda bireyci bir nesil yaratmıştır. Bireyler dinden aldıkları manevi gücü kaybederek toplumda yalnızlık psikolojisi yaşarlar. Ailenin geleneksel fonksiyonlarının kaybolmasıyla dine duyulan ihtiyaç azalmaya başlamıştır. Teknolojik gelişme ve ilerlemeler insanın tabiatla ilişkisinde teolojik etkiyi kırmıştır. Tanrıya duyulan ihtiyaç teknolojik güç ile giderilmeye çalışılmıştır. Tanrıyı her şeyin hâkimi olarak görmek rasyonel bir anlam ifade etmez. Dolayısıyla insanlar teknoloji vasıtasıyla tabiat üzerinde daha etkili ve yoğun bir şekilde tasarrufta bulunabilirler (Kirman, 2005, s.55).

Din geleneksel toplumlarda sosyal hayatın en tepe noktasında bulunmaktadır. Geleneksel toplumların çözülmesiyle başlayan sekülerizasyon, toplumun ferdileşmesini

sağlayarak dini toplumsal etkilerinden uzaklaştırarak öz alanına hapsedmiştir. Dolayısıyla din kişilerin özel hayatlarıyla alakalı vicdani ve bireysel bir mesele haline gelmiştir. Sekülerleşme modern sanayi toplumlarında dini inanç ve uygulamalara olan ilgi ve alakayı büyük oranda düşürmüştür (Günay, 2008, s.399).

Max Weber sekülerleşmeyi toplumda rasyonelleşme olgusunun ölçütü olarak kullanmaktadır. Webere göre sekülerleşme “dünyanın büyüden arınması”dır. Rasyonelleşmenin artmasıyla toplum büyüünün etkisinden kurtularak temizlenmiş olur (Weber, 1985, s.93).

Berger’e göre sekülerleşme toplum ve kültürel hayatın dini gelenek ve referansların hâkimiyetinden uzaklaştığı, sanat, felsefe ve edebiyat alanlarında dini muhtevaların minimize edildiği bir süreç olarak kabul edilmektedir (Ertit, 2019 s. 103).

Thomas Luckmann’a göre sekülerleşme, insanların gündelik hayatlarında sorunların çözümünde dinin ya da dini figürlerin danışmanlığını reddederek din-dışı faktörlere dayandığı, dinin dünyevi alanlara müdahalesinin önlendiği, dini ilke veya prensiplerin toplumda baskın hale gelmesine olanak sağlanmadığı ve dinin tamamen bireysel hayata sevk edildiği bir sürecin adıdır (Ertit, 2019 s.103).

Görünen o ki sekülerleşme olgusu hem epistemolojik ve sosyolojik hem de ontolojik, kozmolojik ve teolojik temaları kapsamaktadır. İnsanların doğaya karşı geliştirdikleri düşünce ve davranışlar sekülerliğin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Nitekim Weber “dünyanın büyüden arındırılması” kavramıyla tanrıların, animistik ruhların, büyü ve tılsımların doğada mevcudiyetlerinin kaybolmasını kastetmektedir. Yani tabiat, dini ilkelere göre şekillenmekten arındırılmalıdır. Sekülerleşme doğa ile kutsalın ilişkisini kesip insana doğa üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunma anlayışı vermektedir (Attas, 2003, s.44).

Sekülerleşmenin ve rasyonalitenin ilerlemesinde bilimsel gelişmelerin önemli etkisi olmuştur. Bilimin süreklilik arz eden gelişimsel niteliği ve bilginin her alana nüfuz eden uzmanlaşma kabiliyeti insanların geleneksel dini ve dünya görüşlerinde ciddi kırılmaların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bilimsel gelişmeler, insanların dini referanslarla insanı, tabiatı ve toplumu anlama ve açıklama çabalarını sekteye uğratmıştır. Dolayısıyla bilime ve bilimsel bilgiye güven arttıkça din ve dini referans kümeleri etkinliğini ve görünürliğini kaybetmiştir (Kolakowski, 1999, s.329).

Alman Sosyolog Max Weber ile başlayan süreçte sekülerleşme, bireycilik ve rasyonalizm entelektüeller arasında sürekli ilgi uyandırmıştır. Rasyonel felsefenin

küresel çapta etki alanı oluşturmalarıyla teolojik yorum ve mitsel olgulara dayalı dünya görüşlerinde belirgin bir zayıflama meydana gelmiştir. Dini referanslara dayalı felsefe ve hayat biçimlerinin hâkim olduğu toplumlarda meydana gelen meşruiyet krizi rasyonel ve hümanistik sekülerizm lehine önemli değişimlere sebep olmuştur. Söz konusu değişim sürecinin devam ettiği, toplumu birleştiren ve bütünleştiren yapısal unsurların tamamlanmasına kadar da devam edeceği söylenebilir. Aynı zamanda sekülerleşme eğilimlerinin arttığı bu süreçte geleneksel değer ve anlam kümelerinin varlıklarını korumak için farklı biçimlerde tezahür ettikleri de görülmektedir. Bu da sekülerleşmenin sancılı bir süreç olarak farklı çekişme ve çatışma olgularını barındırdığını göstermektedir (Kirman, 2005, s.56).

Jeffrey K. Haddene göre Reformasyon ve Rönansa kadar dünya toplumları düşünce, uygulama ve kurumsal boyutlarda kutsal ilkelerle şekillenmiştir. Avrupa’da vuku bulan reform ve rönans hareketlerinin vücuda getirdiği modernleşme güçleri kutsal ile toplum arasındaki ilişkiye son vermiştir. Modernleşme hareketi ile egemenliği son bulan kutsal veya din sahnedan çekilerek sadece insanların vicdanında yer eden bir olgu olarak kalacaktır. Yani sekülerleşme, kapsamlı ve inşa edici bir kavram olarak teori olmaktan ziyade bir önerme veya temenni kabul edilebilir (Hadden, 1989, s.19).

Sekülerizm Batı dünyasında oldukça etkili olan bir hayat tarzıdır. İnsanların bireysel ve toplumsal hayatlarının düşünce ve davranış boyutlarında etkinliğini artırarak dini toplumsal hayatın dışına itmiş vaziyette. Din yani Hristiyanlık sekülerleşme eğilimlerinin yükselmesiyle birlikte marjinal bir hale gelerek sosyal hayat üzerinde yönlendiriciliğini kaybetmiştir. Din insanların dünyevi ve uhrevi sorunlarının çözümünde başvurulmuş bir çözüm kaynağı olmaktan çıkmıştır. Dinin kurumsal yapısını temsil eden Kilise ise sadece belirli zamanlarda ziyaret edilen bir mekân haline gelmiştir. Yani kilise bir postane rolüne büründürülmüştür (Wilson, 1976, s.21).

Batı toplumlarında dindarlık özgürlükçü bir boyutla değerlendirilip özel ve isteğe bağlı bir tercih haline gelmiştir. Bununla birlikte sekülerleşmenin tanımlanması çerçevesinde yapılan modern sanayi toplumlarında sosyal yapı ve dinamiklerin sekülerleştiği ve dinin geleneksel rol ve görevlerinin yerinin devlet kurumları tarafından doldurulduğu gibi bazı değerlendirmeler kavramın mahiyetini açıklamakta yetersidir. (Kolakowski, S.102). Yani modern sanayi toplumların ortak bir niteliği olarak sekülerleşme toplumdan topluma farklı formlarda tezahür etmektedir. Örneğin Batı

Avrupa toplumlarının seküler, ABD'nin dindar ve Kanadanın ise söz konusu iki kategori arasında yer aldığı bilinmektedir (Zuckerman, 2004, s.28).

Sekülerleşme toplumsal hayatta farklı şekillerde tezahür etmektedir. Çeşitli öngörülere göre sekülerleşme hâkimiyetini sağlayarak kutsalı tamamen toplumsal sahneden dışlayacaktı. Berger bu öngörülerin tam olarak gerçekleşmediğini savunarak dinin toplumsal ve bireysel alanda farklı bir şekilde tezahür ettiğini ileri sürmektedir. Ona göre dinin toplumsal boyuttaki varlığı zayıflarken bireylerin gündelik hayatlarında ise vicdani veya kalbi bir olgu olarak devam etmektedir. Bu anlamda Berger aslında dinin iki farklı kategoride farklı boyutlarda tezahür ettiğini ileri sürerek yapısal sekülerleşme ile öznel sekülerleşme arasındaki farkı dile getirmektedir. Yapısal sekülerleşme, toplumsal ve kültürel alanlarda dini yapıların ve sembollerin hâkimiyetinin bittiğini ifade eden süreci belirtirken, öznel sekülerleşme ise bireylerin düşünce kodlarında seküler eğilimlerin ağırlığını belirtmektedir (Berger, 2000, s.13-4).

Anthony Giddens de sekülerleşmenin farklı boyutlarda tezahür ettiğini belirtmektedir. Giddens söz konusu boyutları üç başlıkta ifade eder: “dini katılımın azalması”, “siyasal ve ekonomik alanda dinin etkinliğinin zayıflaması” ve “dini inanç ve ibadetlerde açık bir ilgisizliğin gözlenmesi” (Giddens, 1994, s.486-487).

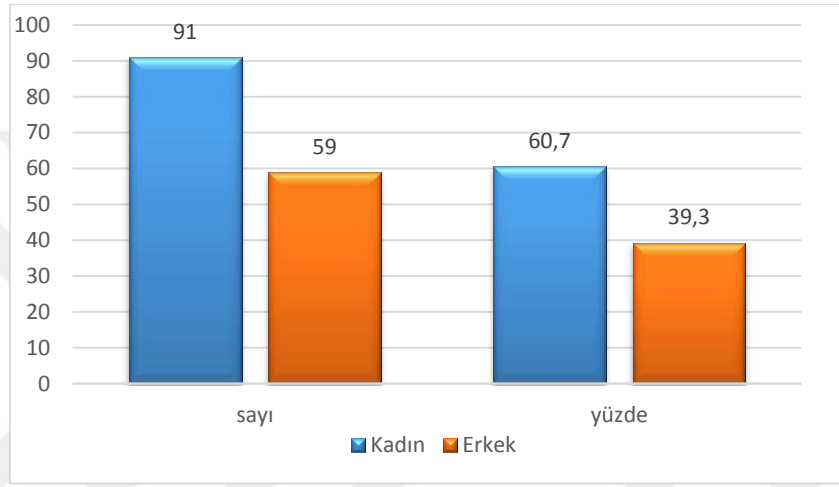
İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. Demografik Özellikler

2.1.1. Cinsiyet Durumu

Araştırmamızı katılanların cinsiyet durumları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Cinsiyete göre dağılım

Şekil 1’de de görüldüğü gibi, araştırmamıza katılanların %60,7’si kadın, %39,3’ü erkeklerden oluşmaktadır.

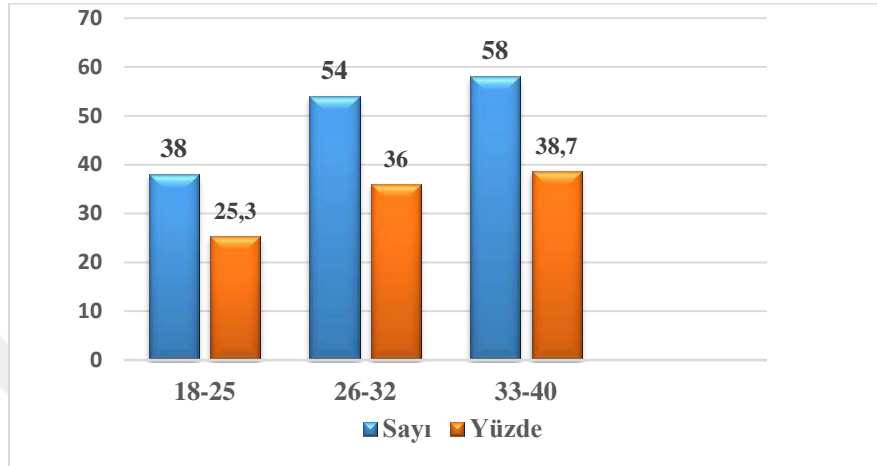
2018 yılında Genç Çiftçiler üzerinde yapılan bir araştırmada toplam 109 katılımcıdan 90 kişi kadın 19 kişi ise erkektir (Alanoğlu 2018. S.23).

Yine Siirt ilinde yapılan başka bir çalışmada 147 katılımcıdan % 52,4’ne denk gelen 77 kişi kadın, % 47,6’ya denk gelen 70 kişi ise erkektir (Kurt, 2018, s.28)

Her üç çalışmada da kadın sayısının fazla olmasının önemli bir nedeni Tarım ve Orman Bakanlığının Genç Çiftçilere hibe desteğini sağlarken Kadınlara pozitif ayrımcılık yapması olarak kabul gösterilebilir.

2.1.2. Yaş Durumu

Şekil 2’de de görüldüğü gibi, araştırmamıza katılanların % 25’ne denk gelen 38 kişinin 18-25, %36’sına denk gelen 54 kişinin 26-32 ve % 38,7’sine denk gelen 58 kişinin ise 33-40 yaş aralığından oluşmaktadır.

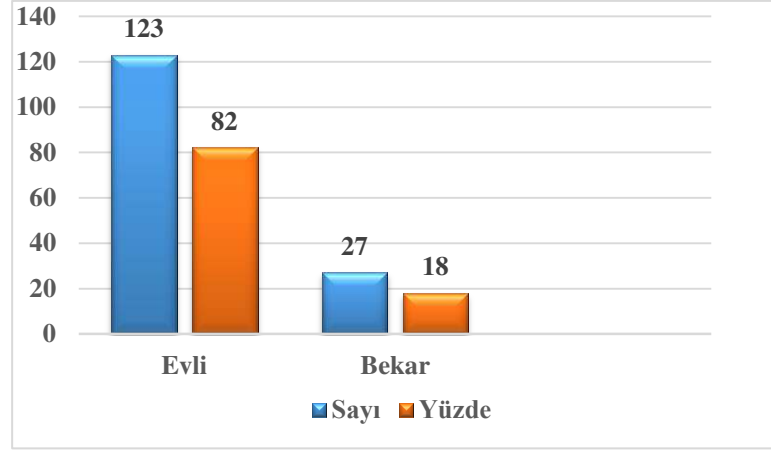

Şekil 2: Yaş Durumuna göre dağılım

2018 yılında Genç Çiftçiler üzerinde yapılan bir araştırmada ise katılımcılardan 26 kişi 18-25, 36 kişi 26-32 ve 46 kişinin ise 33-40 yaş aralığında olduğu belirtilmektedir. (Alanoğlu, 2018, s.23). Başka bir çalışma da ise 18-23 yaş Aralığında 36, 24-29 yaş Aralığında 58, 30-35 yaş Aralığında 34 ve 36-41 yaş aralığında ise 19 kişinin olduğuna rastlanmaktadır (Kurt 2018, s.30).

2.1.3. Medeni Durum

Şekil 3 araştırmamıza katılan genç çiftçilerin medeni durumlarını yansıtmaktadır.

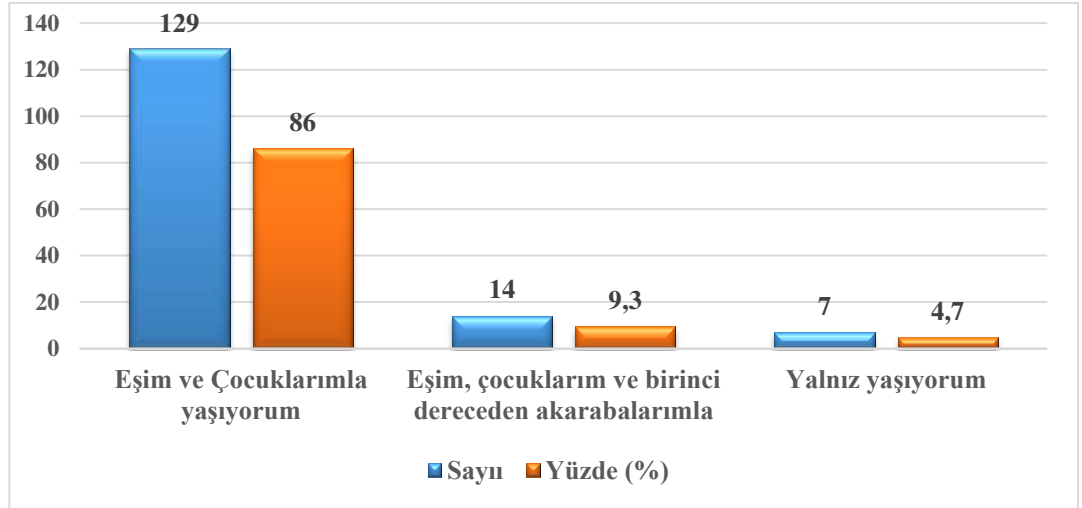
Şekil 3: Medeni Duruma Göre Dağılım

Çalışmamıza katılan genç çiftçilerin medenin durumunun yansıtıldığı Şekil 3'e bakıldığında; %82 ile 123 kişinin evli, % 18 ile 27 kişinin ise bekâr olduğu görülmektedir.

2018 yılında Adana ilinde yapılan çalışmada 109 katılımcıdan %88,1 ile 96 kişinin evli, %10,1 ile 11 kişinin bekâr olduğu tespit edilmiştir. % 1,8 ile 2 kişi görüş belirtmemiştir (Alanoğlu 2018, s.26).

Kurt'un yaptığı çalışmada ise % 86,4 ile 127 kişinin evli , %12,9 ile 19 kişinin ise bekâr olduğu saptanmıştır (Kurt, 2018, s.32).

Araştırmamıza katılanların hanede kimlerle beraber yaşadıkları Şekil 4'de gösterilmiştir.

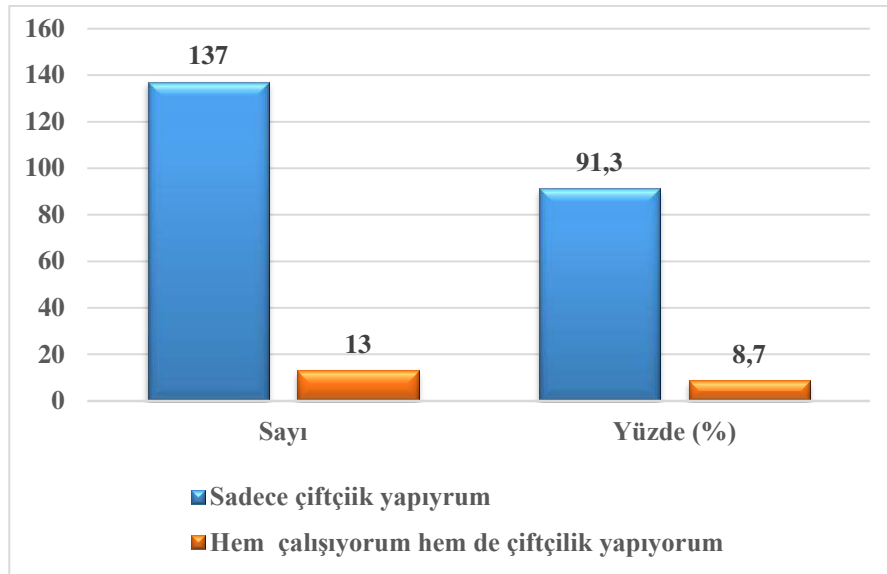
Şekil 4: Hanede Kiminle Yaşandığına Göre Dağılım

Şekil 4 katılımcı genç çiftçilere kiminle beraber yaşıyorsun sorusunun cevaplarını yansıtmaktadır. Şekilde görüldüğü gibi deneklerin % 86'sı eşim ve çocuklarımla, % 9, 3'ü eşim, çocuklarım ve birinci dereceden akrabalarım ve %4,7'si ise yalnız yaşıyorum cevaplarını vermiştir.

Yukarıdaki grafikte yansıtılan veriler deneklerin geleneksel aile tipi olan geniş aile yerine modern aile tipi olan çekirdek aile'yi tercih ettiklerini göstermektedir.

Kendileriyle görüştüğümüz genç çiftçilerden Dilek, Yunus ve Adem, kendi anne ve babalarının geniş aile ortamında büyüdüğünü fakat artık günümüz köy toplumunda çekirdek aile tipinin hakim olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmamıza katılan genç çiftçilerin mevcut durumda çiftçilikle ilişki düzeyleri Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5: Çiftçilikle İlişki Düzeyi Durumu

Şekil 5’de, deneklere mevcut durumda çiftçilikle ilişki düzeylerinin sorulduğu sorusunun cevaplarının verileri sunulmaktadır. Şekle göre deneklerin % 91,3’üne tekabül eden 137’si sadece çiftçilik yaparken, %8,7’sine denk gelen 13’ü ise çiftçilik ile beraber başka işlerde de çalışmaktadırlar.

Tablo 1:

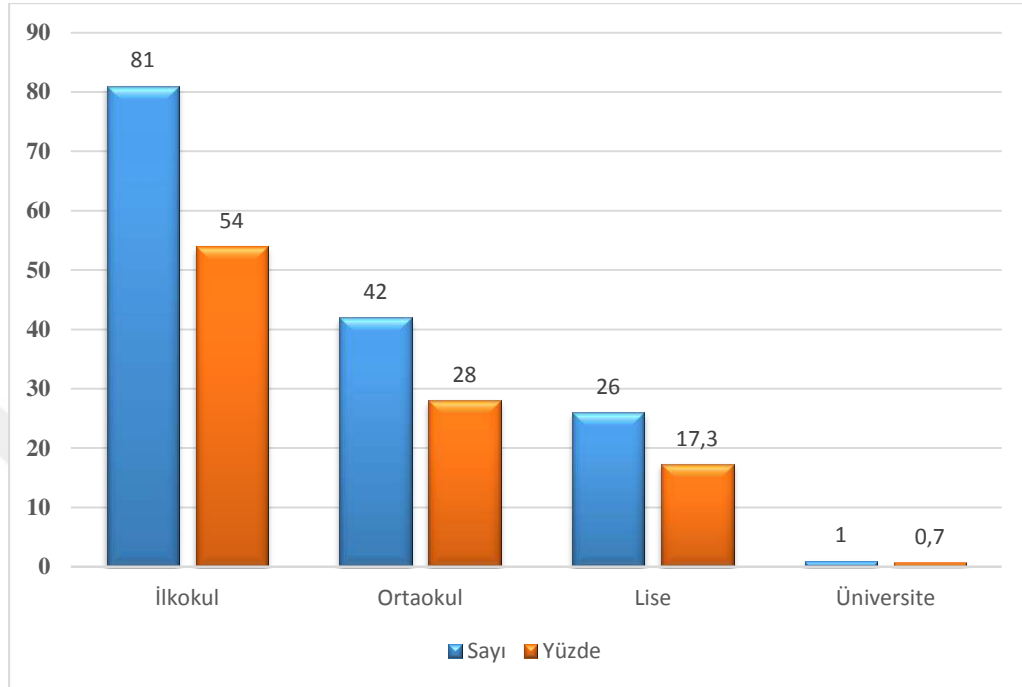
Cinsiyet ve Çiftçilikle İlişki Durumlarına Göre Dağılım

Cinsiyet	Çiftçilikle İlişkisi					
	Hem çalışıyorum hem de tarım işi yapıyorum		Sadece çiftçilik yapıyorum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Erkek	9	69.2	50	36.4	59	39.3
Kadın	4	30.8	87	63.6	91	60.7
Toplam	13	100.0	137	100.0	150	100

Çiftçilikle mevcut durumda ilişki düzeyleri ile ilgili sorulan soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde cinsiyet bağlamında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin kadınlara kıyasla çiftçilik dışında başka işlerde çalışma oranları daha fazladır.

2.1.4. Eğitim Durumu

Araştırmamıza katılan genç çiftçilerin eğitim durumları Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Çalışmamıza katılan genç çiftçilerin eğitim durumlarının yansıtıldığı Şekil 6’da katılımcıların % 54’ünün ilkokul, % 42’sinin ortaokul, % 17,3’ünün lise ve % 0,7’sinin ise üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Alanoğlu’nun yaptığı çalışmada % 86,2 ile 94 kişinin ilkokul ve ortaokulu kapsayan ilköğretim, %10,1 ile 11 kişinin lise, %1,8 ile 2 kişinin ön lisans ve %1,8 ile 2 kişinin üniversite mezunu yansıtılmaktadır (Alanoğlu 2018, s.27).

Nitekim Kurt’un Siirt ilinde yapmış olduğu çalışmada ise katılımcılardan %10,2 ile 15 kişinin okuryazar olduğu, %36 ile 54 kişinin ilkokul, %31,3 ile 46 kişinin ortaokul, %12,9 ile 19 kişinin lise ve %8,8 ile 13 kişinin üniversite ve üstü mezunu oldukları gösterilmiştir (Kurt, 2018, s.31).

2.2. Çiftçilere Verilen Destek ve Hibeler

2.2.1. Adana İlinde Genç Çiftçi Hibe Destekleri

Tablo 2:

2016-2018 Yılları Arasında Adana İlinde Sağlanan Genç Çiftçi Hibe Destekleri

ADANA İLÇELERİNİN 2016-2017-2018 YILLARI GENÇ ÇİFTÇİ PROJELERİ															
HİBE ÇEŞİTLERİ	İLÇELER														
	ALADAĞ	CEYHAN	ÇUKUROVA	FEKE	İMAMOĞLU	KARAIŞALI	KARATAŞ	KOZAN	POZANTI	SAİMBEYLİ	SARIÇAM	TUFANBEYLİ	YUMURTALIK	YÜREĞİR	TOPLAM
Büyükbaş	18	27	12	29	15	17	20	26	28	28	25	33	21	14	313
Küçükbaş	20	7	7	10	18	11	7	11	10	12	5	11	7	7	126
Kanatlı		1	3	1	1	3	2		2	3	2			2	18
Arıcılık	5	3	2	17	4	1		3	9	6		3	1		54
Ana Arı ve Arı Sütü Üretimi									1						1
Kapama Meyve Bahçesi	4	3		5		2		2	2	2		1	1	2	24
Bağcılık ve Üzümsü Bitkiler						1			2		1				4
Çok Yıllık Yem Bitkisi Yet.												1			1
Örtü altı Tesisi	2		1	1		7		1	3	7		2	1	1	26
Mantarcılık		2		1	1				2	1	1	1	2		11
Tıbbi Aromatik Bitkiler				4		1									5
Fide – Fidan						1		1							2

Tablo 2’ye bakıldığında Adana ilinde 2016-2018 yılları arasında genç çiftçilere toplam 568 hibe desteği sağlanmıştır. Dağılıma bakıldığında 313 kişiye Büyükbaş, 126 kişiye küçükbaş, 18 kişiye kanatlı, 54 kişiye Arı, 26 kişiye kapama meyve bahçesi (Fide-fidan dahil), 4 kişiye bağcılık ve üzümsü bitkiler, 26 kişiye örtü-altı tesisi, 11 kişiye mantarcılık, 5 kişiye Tıbbi aromatik bitkiler ile ilgili destek verilmiştir. Toplamda 568 hibe desteği sağlanmıştır.

2.2.2. Adana İlinde Genç Çiftçi Hibe Sayısı ve Miktarı

Tablo 3’de 2016-2018 yılları arasında genç çiftçilere sağlanan hibe desteklemelerinin sayı ve miktarı gösterilmiştir.

Tablo 3:

Genç Çiftçilere Sağlanan Hibe Destek Sayısı ve Miktarı (2016-2018)

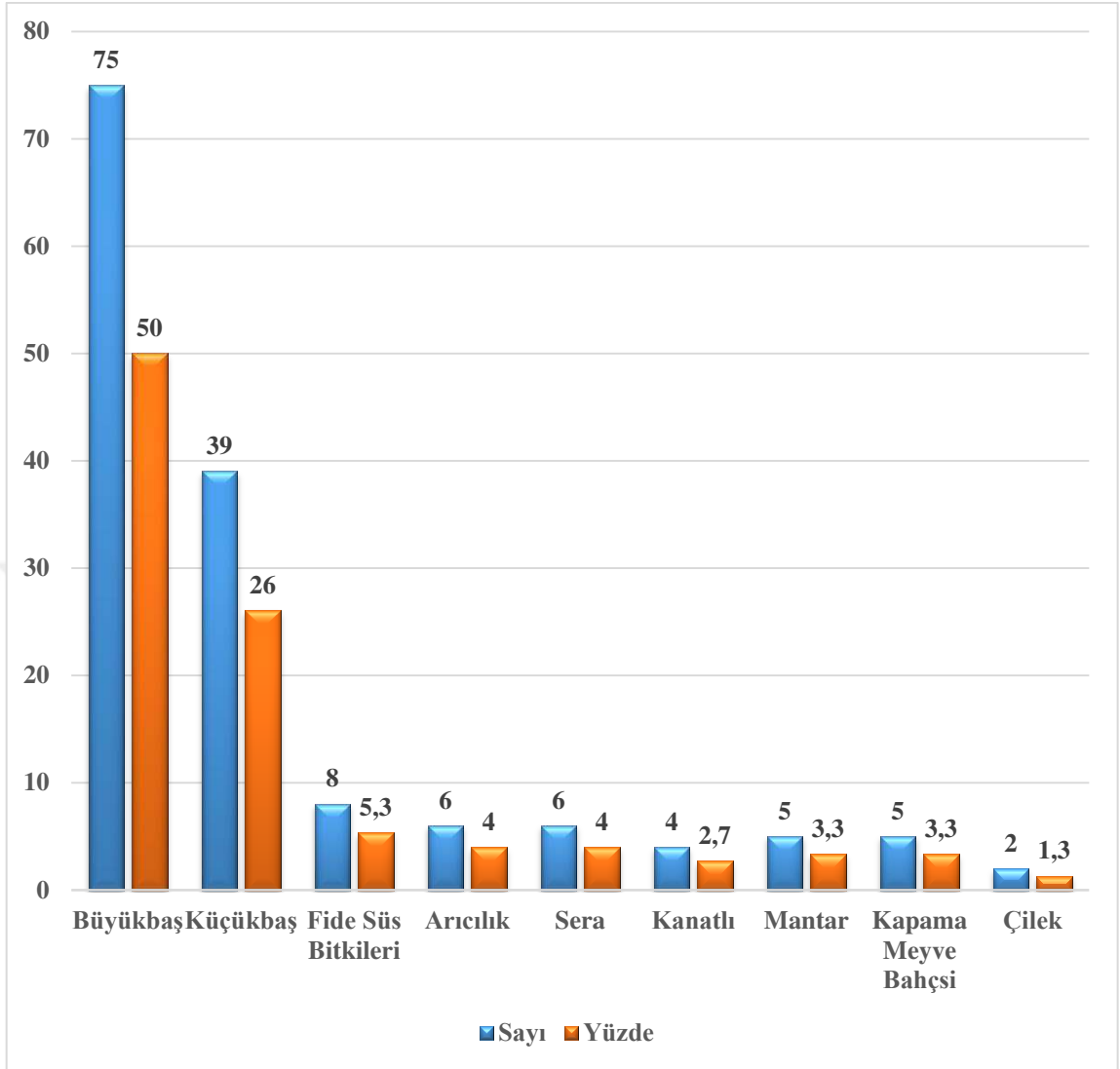
YILLAR	HİBE SAYISI (ADET)	MİKTAR (TL)
2016	185	5.550.000
2017	206	6.180.000
2018	215	6.450.000
TOPLAM	606	18.180.000

Tablo 3’ de 2016-2018 yılları arasında genç çiftçilere verilen hibelerin sayısı ve miktarı verilmiştir. Tablo ’ya göre 2016 yılında 5.550.000 TL karşılığında 185, 2017 yılında 6.180.000 TL karşılığında 206 ve 2018 yılında ise 6.450.000 TL karşılığında 215 adet hibe desteği sağlanmıştır.

Toplamda üç yıl içerisinde 18.180.000 TL karşılığında 606 hibe desteği sağlanmıştır.

2.2.3. Türlerle Göre Hibe Desteği

Araştırmamıza katılanların faydalandıkları hibe desteklerinin türleri Şekil 7’de gösterilmiştir.

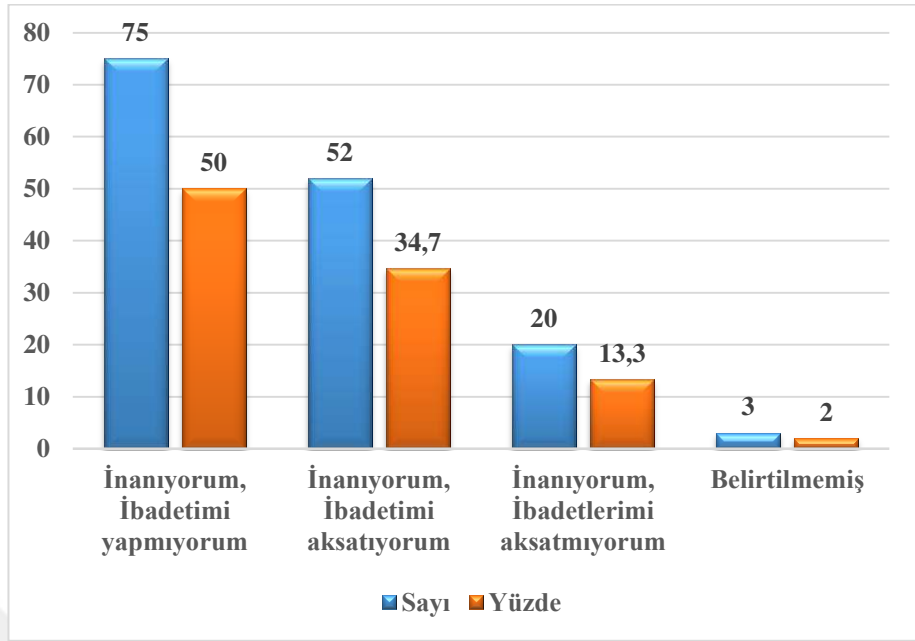
Şekil 7: Hibe desteğinin türlere dağılımı

Çalışmamıza katılan genç çiftçilerin aldıkları hibelerin yansıtıldığı Şekil 7'ye bakıldığında; katılımcılara %50 büyükbaş, % 39 küçükbaş, %5,3 Fide süs bitkileri, % 4 arıcılık, % 4 sera, % 2,7 Kanatlı, % 3,3 Mantar, %3,3 Kapama Meyve Bahçesi ve % 1,3 Çilek gibi desteklerin sağlandığı görülmektedir.

2.3. Genç Çiftçilerin Dini Tutum ve Davranışları

2.3.1. Dini İnanç ve Pratik Durumu

Şekil 8'de araştırmamıza katılan genç çiftçilerin dini inanç ve pratiklerinin durumu gösterilmiştir.

Şekil 8: Dini inanç ve pratiğe göre dağılımı

Şekil 8’de genç çiftçilerin dini inanç ve pratiklerini yansıtan veriler bulunmaktadır. Katılımcılara dine yönelik kendilerini hem inanç hem de ibadet yönünden nasıl konumlandıklarını sorulmuştur. Dine inanılıp inanılmadığı ve inanılıyorsa ibadet yapılıp yapılmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu soruların sorulduğu Grafik 6’ya bakıldığında; katılımcı genç çiftçilerin % 50’sine tekabül eden 75 kişinin Dine inanmalarına rağmen ibadet etmediklerini ifade ettikleri görülmektedir. % 34,7’ye tekabül eden 52 kişinin ise dine inandıkları halde ibadetlerini istikrarlı bir şekilde yapmadıkları görülmektedir. Katılımcıların %13,3’üne denk gelen 20 kişi ise ibadetlerini istikrarlı bir şekilde yaptıklarını belirtmiştir. % 2’e karşılık gelen 3 kişinin ise görüş belirtmediği görülmektedir.

Bu veriler ışığında genç çiftçilerle sekülerleşme arasında önemli bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Sekülerleşme toplumsal ve bireysel hayatta dini ritüellerin ve pratiklerin terkedilmesi veya rafa kaldırılması olarak kabul edilmektedir. Bu veriler bize dini ritüellerin ve pratiklerin katılımcı genç çiftçilerin hayatlarında etkisini kaybettiğini göstermektedir. Çünkü din insanların zihinlerinde ve pratik hayatlarında etkili olduğu müddetçe anlam bulmaktadır. Dolayısıyla insanların toplumsal hayatlarında etkisini kaybeden din, yerini seküler hayat tarzlarına bırakmaktadır.

Katılımcı genç çiftçilerle yaptığımız görüşmelerde köy toplumunun dini hayatıyla ilgili önemli bilgiler edinme fırsatımız oldu. Mesela Hacer, Mine, Mesut ve

Özlem isimli katılımcılar 10-15 yıl önceki yıllarda köy toplumunda dini ibadetlerin-namaz, oruç, zekât, sadaka ve benzeri pratiklerin-daha çok yerine getirildiğini dile getirmişlerdir. Geçmişle kıyasla bugünün köy gençlerinde bu tür ibadetlerin yapılmasında önemli bir düşüşün olduğu dile getirilerek gittikçe dini pratik ve ibadetlerin terk edildiği vurgulanmıştır.

Tablo 4:

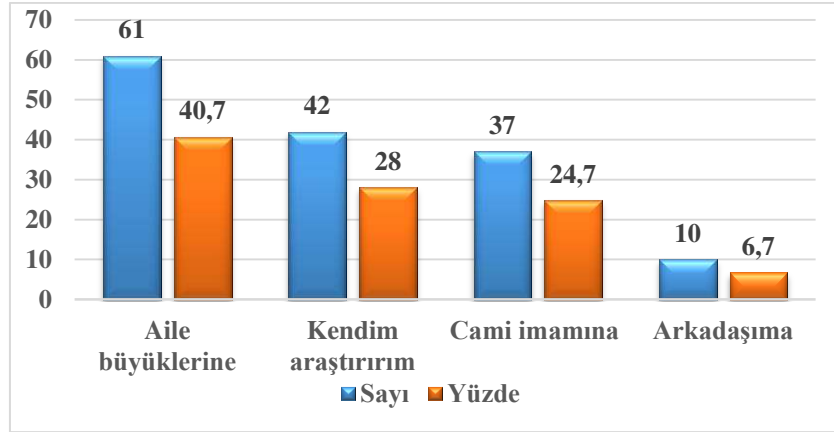
Genç Çiftçilerin Yaş ve Dindarlık Durumu

Yaş aralığı	İnanıyor, ibadetleri aksatmıyor		İnanıyor, ibadeti aksatıyor		İnanıyor ibadeti yapmıyor		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
18-25	2	9.5	10	18.6	26	19.5	38	25.3
26-32	2	9.5	22	40.7	30	22.5	54	36.0
33-40	17	81.0	22	40.7	19	14.25	58	38.7
Toplam	21	100.0	54	100.0	75	100.0	150	100.0

Dini inanç ve pratiklerin deneklerin hayatlarında edindiği konumu tespit etmek için sorulan soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı bağlamında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Buna göre katılımcı genç çiftçiler arasında yaşı daha küçük olanların yaşı büyük olanlara göre dini ibadetleri yerine getirmede daha mesafeli oldukları görünmektedir. Yani yaşça daha küçük olan genç çiftçilerde dine karşı mesafeli duruştan dolayı sekülerleşme olarak ifade edilebilecek bir eğilim daha fazla görülmektedir.

2.3.2. Dini Konularda Bilgi Elde Etme Durumu

Şekil 9’da genç çiftçilerin dini alanda sorun yaşamaları durumunda kime danışacaklarını yansıtan cevaplar gösterilmiştir.

Şekil 9: Dini konularda bilgi elde etme kaynaklarının dağılımı

Şekil 9’da deneklere sorulan dini bir sorunla karşılaştıklarında kime danışsınız veya çözüm bulmak için kimden destek alırsınız sorunun cevapları verilmiştir. Şekil 9’a göre deneklerin % 40,7’si aile büyüklerine, % 28’si kendim araştırırım, % 24,7’si cami imamına ve % 6,7’si ise arkadaşşıma danışırım diye cevap vermiştir.

Şekil 9’un verdiği sonuçlara bakıldığında deneklerin yaşamlarında meydana gelen dini sorunların çözümü için aile büyükleri danışmanlık anlamında önemini hala koruduğu görülmektedir. Ataerkil ve geleneksel toplumlarda aile danışmanlığı başvurulmuş önemli bir olgudur. Dolayısıyla deneklerin hayatlarında ailenin geleneksel rolü hala varlığını korumaktadır.

1979 yılında Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat adlı çalışmada elde edilen bulgulara göre 575 kişinin %18,5’i dini konularda yalnızca ailesinden eğitim görmüş , % 25,3’ü aile ve okuldan, % 37,1’i aile, kuran kursu veya özel hocalardan ve %18,9’u ise verilen şıkların tamamından eğitim görmüş (Günay, 1999.s256).

Tablo 5:

Genç Çiftçilerin Yaş Aralığına Göre Dini Konularda Danışma Durumları

Yaş aralıkları	Dini Konularda Danışma									
	Aile Büyüklerine		Arkadaşıma		Cami imamı		Kendim araştırdım		Toplam	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)	n	(%)
18-25	10	16.7	2	20	7	18.4	19	45,2	38	25,3
26-32	21	35	4	40	16	42.1	13	40	54	36
33-40	29	48.3	4	40	15	39.5	10	23,8	58	38,7
Toplam	60	100,0	10	100,0	38	100,0	42	100,0	150	100,0

Bir dini sorunla karşılaştığınızda kime danışırsınız sorusuna verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Buna göre daha küçük yaş aralığında bulunan deneklerin karşılaştıkları dini sorunlara karşı rasyonel ve bireysel çabalara bağlı çözüm arayışlarında oldukları görülmektedirken, 33-40 yaş aralığında bulunan genç çiftçilerde ise geleneksel danışma metotların benimsendiği görülmektedir.

Tablo 6:

Genç Çiftçilerin Cinsiyete Göre Dini Konularda Danışma Durumları

Cinsiyet	Dini Konularda Danışma									
	Aile Büyüklerine		Arkadaşıma		Cami imamına		Kendim araştırdım		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kadın	58	96.6	2	20	3	7.8	20	47,7	59	39.3
Erkek	2	3.4	8	80	35	92.2	22	52,3	91	60.7
Toplam	60	100,0	10	100,0	38	100,0	42	100,0	150	100,0

Bir dini sorunla karşılaştığınızda kime danışırsınız sorusuna verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde cinsiyet dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit

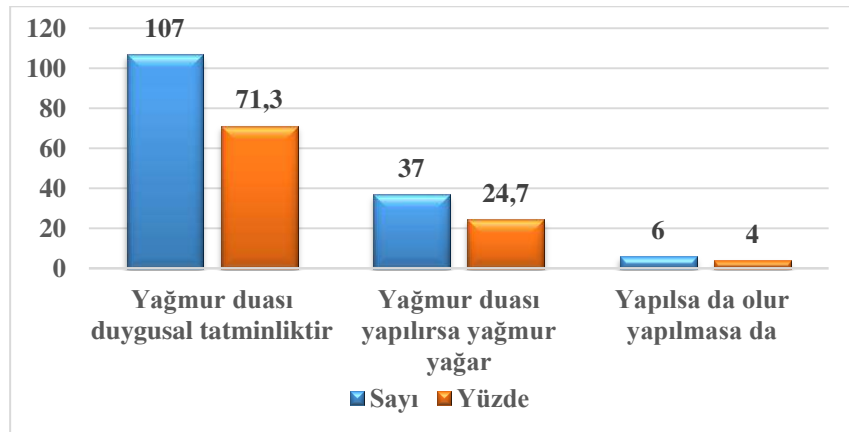
edilmiştir. Tablo 6'ya göre erkekler dini bir sorunla karşılaştıklarında modern ve seküler toplumun özellikleri olarak kabul edilen bireysel ve rasyonel çözüm arayışlarında bulunurlarken, kadınlar geleneksel toplum tipinde hâkim aile danışmanlığını benimsemektedirler.

2.3.3. Yağmur Duasına Karşı İnançsal Durum

Adana'da yağmur yağdırma törenleri ve buna bağlı olarak yatır ziyaretleri, kurban, çok eskiye dayalı yağmur yağdırma törenlerinin kalıntısı olarak kabul edilir. Bu, yağmur yağdırma amacını güden benzerlik büyüsüne dayalı bir gelenektir. Yatır ziyaretleri yatırda kurban kesme, yağmur duası hutbesinde imamın ok veya yaya dayanarak cübbesini ters çevirerek hutbe vermesi, İslami esasa dayanan bir gelenek olarak kabul edilmektedir. İstiska, İslami esaslara göre yapılan yağmur duasıdır. Adana yağmur törenlerinde İstiska ve eski Türk yağmur yağdırma törenleri içiçe yaşamaktadır (Artun,t.siz).

Yağmur duası Allah'tan yağmurun yağması için talepte bulunmayı ifade eder. Allah'tan doğa olaylarının kendi lehlerine cereyan etmesini isteme durumunu ifade eden yağmur duası, kutsallık içerir. Doğa olaylarını bilimsel ve rasyonel ilkeler yerine teolojik bakış açısıyla değerlendirme biçimleri geleneksel toplumların önemli bir özelliğidir. Dolayısıyla deneklerde yağmur duasının taşıdığı anlama bakıldığında sekülerleşme anlayışının hâkim olduğu görülmektedir.

Araştırmamıza katılan genç çiftçilerin yağmur duası hakkındaki düşünceleri Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10: Yağmur duası hakkında düşüncelerin dağılımı

Şekil 10’da deneklerin yağmur duası ile ilgili görüş ve inançları yansıtılmıştır. Buna göre deneklerin % 71,3’üne denk gelen 107 kişi yağmur duasının sadece duygusal bir tatminlik olduğunu, % 24,7’ye denk gelen 37 kişinin yağmur duasının yapılması durumunda yağmurun yağacağını ve % 4’e denk gelen 6 kişinin ise yağmur duasının yapılması ile yapılmaması arasında herhangi bir farkın olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 7:

Genç Çiftçilerin Yaş Aralığına Göre Yağmur Duasına Karşı İnançsal Durumları

Yaş aralıkları	Yağmur duası hakkında düşünce							
	Yağmur duası yapılırsa yağmur yağar		Yağmur duası duyuları tatmin etmekten öte geçmez		Yapılsa da olur yapılmasa da		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
18-25	1	2.8	36	33.7	1	16.6	38	25.3
26-32	12	32.4	38	35.5	4	66.8	54	36
33-40	24	64.8	33	30.8	1	16.6	58	38.7
Toplam	37	100,0	107	100,0	6	100,0	150	100,0

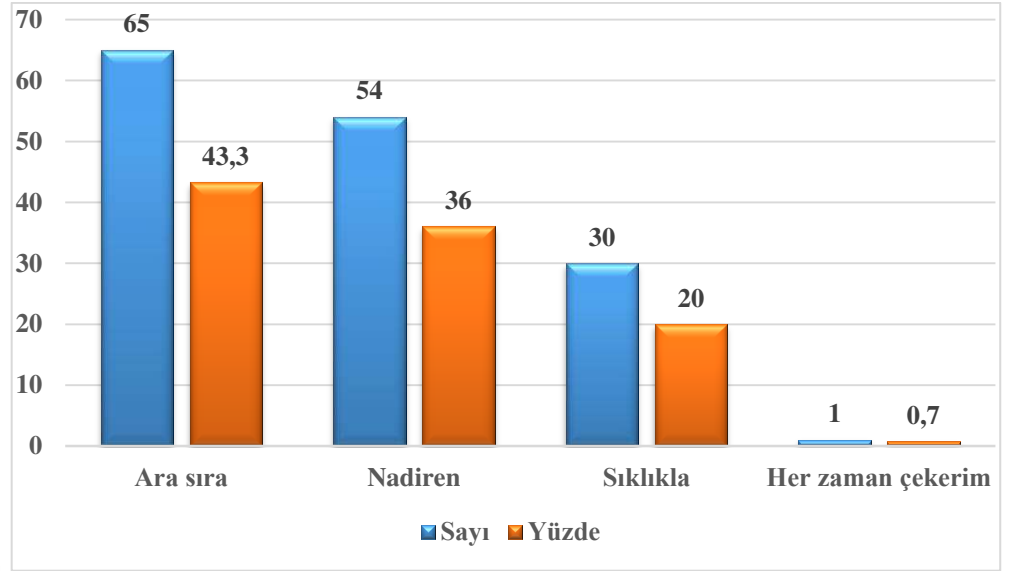
Yağmur duasına karşı sergilenen tutumun sorulduğu soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Tablo 7’ye göre yaşı büyük olan deneklerin yağmur duasına olan inançları yaşı küçük olanlara oranla daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Anket sorularının dışında yaptığımız görüşmelerde yağmur duasına olan inancın geçmiş ve bugün arasında nasıl bir konuma evrildiği ile ilgili bilgiler edinme fırsatımız oldu. Ahmet, Ali, Rukiye ve Züleyha isimli genç çiftçilerin aktardıklarına göre 20 küsur yıl öncelerde köy büyüklerinin yağmur duasına olan inançları daha fazlaydı. Nitekim yağmur duası katılımına şahit olduklarını belirten mezkur kişilere göre geleneksel olan bu ritüel gün geçtikçe artık geçerliliğini ve etkisini kaybetmektedir.

2.3.4. Besmele Çekme Durumu

İşe başlarken besmele çekmek dini bir adettir. Dini hassasiyetleri yüksek seviyede olan insanlar genellikle işe besmele çekerek başlarlar.

Şekil 11’de katılımcı genç çiftçilere tarımsal faaliyetlere başlarken besmele çekmeleri ile ilgili yöneltilen sorunun cevapları yansıtılmıştır.

Şekil 11: Tarımsal işlere başlamada besmelenin hatırlanma durumu

Şekil 11’de araştırmamıza katılan genç çiftçilere tarımsal faaliyetlere başlarken besmele çekmeleri ile ilgili yöneltilen soruya verilen cevapların sonuçları verilmiştir. Buna göre katılımcıların % 43,3’üne karşılık gelen 65 kişi çiftçiliğe başlarken ara sıra, % 36’sına karşılık gelen 54 kişi nadiren, %30’una karşılık gelen 20 kişi sıklıkla ve % 0,7’sine karşılık gelen 1 kişi ise her zaman besmele çektiğini ifade ettiği görülmektedir. Sekülerizm dini hassasiyetlerin insanların gündelik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel hayatlarında rafa kaldırılmasını temsil etmektedir. Dolayısıyla şekilde yansıtılan sonuçlara bakıldığında deneklerin seküler eğilimler taşıdıkları söylenebilir.

Tablo 8:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Besmele Çekme Durumları

Yaş aralıkları	Besmele Çekme									
	Her zaman		Sıklıkla		Ara sıra		Nadiren		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
18-25	0	0	2	6.30	18	29.5	18	32.1	38	25.4
26-32	0	0	7	21.8	27	60.6	20	35.8	54	36
33-40	1	100	23	71.9	16	9.9	18	32.1	58	38.6
Toplam	1	100,0	32	100,0	61	100,0	56	100,0	150	100,0

Tarımsal işlere başlamadan önce besmelenin çekilmesi ile ilgili sorulan soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Tabloya göre genç çiftçilerin yaşı arttıkça tarımsal faaliyetlerinde besmele çekme âdetinin daha sık ve yoğun bir şekilde sergilendiği

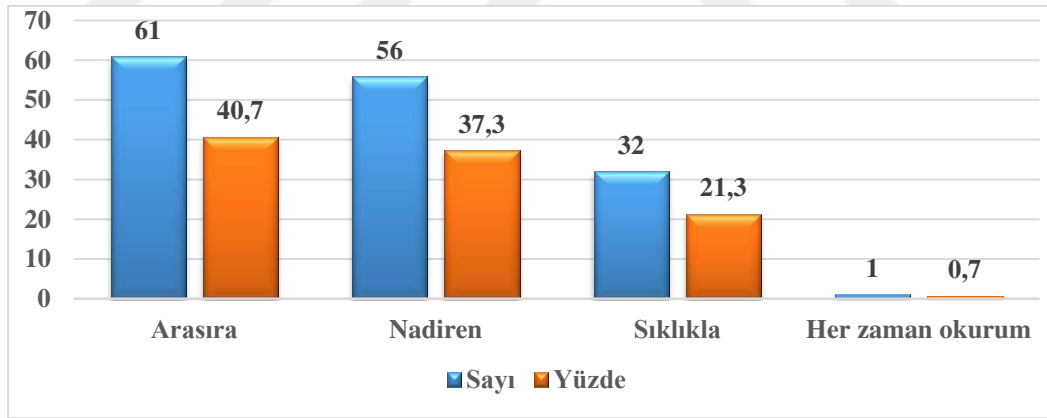
görülmektedir. Bu anlamda daha genç olan çiftçilerde seküler olguların daha fazla olduğu söylenebilir.

Seher, Tolga ve Ayşegül isimli genç çiftçilerle yaptığımız görüşmelerden elde edilen bilgilere göre anne, baba ve ailelerinin diğer yaşlı bireylerinin tarımsal faaliyetler dâhil olmak üzere birçok işlerine besmele çekerek başlıyorlardı. Bununla birlikte yeni nesil olarak tabir ettikleri kendileri ve köyün diğer genç sakinlerinin bu adeti pek sürdürmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Dolayısıyla genç ve yaşlı bireyler arasındaki bu fark eküler eğilimlerin arttığını göstermektedir.

2.3.5. Tarımsal Faaliyetlerde Dua Okunması Durumu

Dua dini bir ritüeldir. Verilere bakıldığında deneklerle dua arasında zayıf bir bağın olduğu görülmektedir. Dinsel bir olgu olan dua insanların kutsal bir güçten yardım talep etmesini ifade eder.

Şekil 12’de araştırmamıza katılan deneklerin tarımsal faaliyetlerde bulunurlarken dua yapma sıklıkları yansıtılmıştır.

Şekil 12: Tohum, fide veya fidan ekiminde ve hayvancılığın yapılmasında dua okuma sıklığı

Şekil 12’e göre tarımsal faaliyetlerde bulunurlarken deneklerin %40,7’si ara sıra, %37,3’ü nadiren, % 21,3’ü sıklıkla ve % 0,7’si ise her zaman dua okuduğunu belirtmiştir.

Tablo 9:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Dua Etme Sıklıkları

Yaş aralıkları	Dua okuma									
	Her zaman		Sıklıkla		Ara sıra		Nadiren		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
18-25	0	0	1	3.3	20	30.8	17	31.5	38	25.3
26-32	0	0	7	23.3	27	41.5	20	37	54	36
33-40	1	100	22	73.4	18	27.7	17	31.5	58	38.7
Toplam	1	100,0	30	100,0	65	100,0	54	100,0	150	100,0

Tohum, fide veya fidan ekiminde ve hayvancılığın yapılmasında duanın okunma sıklığı ile ilgili soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Bu anlamlı ilişkiye bakıldığında yaş aralığı büyüdükçe dua etme sıklığı ve yoğunluğu daha çok artmaktadır. Yani seküler eğilimlerin daha genç olanlarda fazla olduğu görülmektedir.

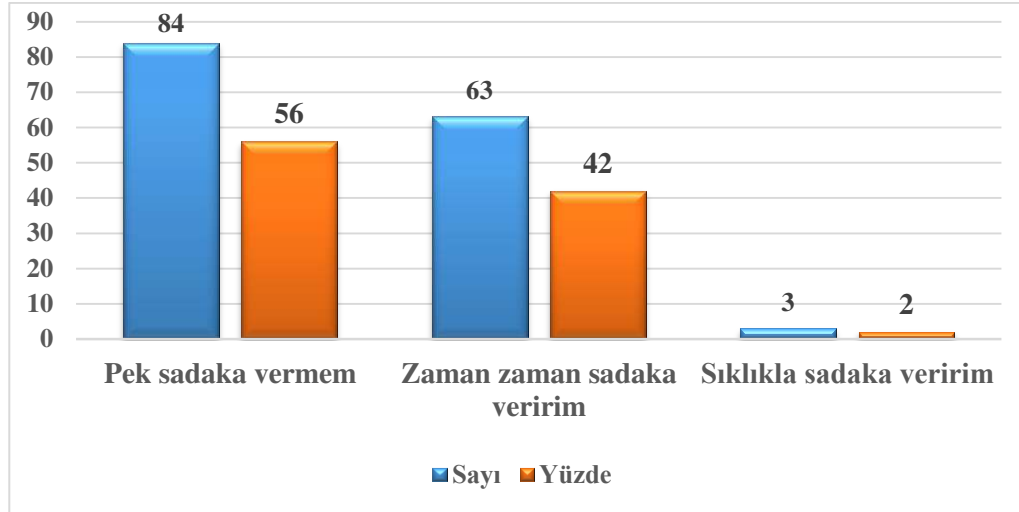
Esmâ, Emine, Adem ve Sinan isimli köylülerle yaptığımız görüşmelerde köyün yaşlı insanlarıyla kıyaslandığında dua etme alışkanlıklarının daha düşük olduğu gözlenmiştir. Nitekim mezkûr kişiler “iktisadi işlerinde atalarına göre daha az dua etme pratiğini sergilediklerini” ifade etmişlerdir.

İnsanların ekonomik faaliyetler gibi çeşitli faaliyetlerinde kutsal bir güçle iletişim kurmayı ifade eden duanın zayıf veya etkisiz bir konumda olması seküler eğilimlere işaret etmektedir. Çünkü sekülerizm dini ritüel ve pratiklerin, inançların ve bağlantıların toplumsal hayatta etkinliğini kaybetmesini desteklemektedir. Bu anlamda katılımcı genç çiftçilerin duaya yaklaşımlarında seküler bir anlayışa sahip olduklarını ifade edebiliriz.

2.3.6. Afetlerden Korunmak İçin Sadaka Verme

Sadaka vermek dini pratiklerden biridir. Dinin toplumsal hayatta çeşitli amaçlar doğrultusunda insanlara empoze ettiği bir olgudur. Sadaka geleneksel toplumlarda insanların ihtiyaçlarının karşılanması için verildiği gibi bela, afet ve olumsuz durumlardan korunmak için de verilmektedir.

Araştırmamıza katılan genç çiftçilerin afetlerden korunmak için sadak verme durumları ve anlayışları Şekil 13’de yansıtılmıştır.

Şekil 13: Afetlerin önlenmesine yönelik sadaka verilmesi durumu

Deneklerin afetlerden korunmak için sadaka verip vermedikleri ile ilgili kendilerine yöneltilen soruya verdikleri cevapların yansıtıldığı Şekil 13'e bakıldığında, % 56'ya karşılık gelen 84 kişinin pek sadaka vermediğini, % 42'ye karşılık gelen 63 kişinin zaman zaman sadaka verdiğini ve % 2'ye karşılık gelen 3 kişinin ise sıklıkla sadaka verdiğini belirttiğini görmekteyiz.

Yukarıdaki grafikte yansıtılan verilere bakıldığında deneklerin sadaka verme alışkanlıklarının ve pratiklerinin çok da olumlu olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcı genç çiftçilerin dini bir olgu olan sadaka ile ilişkileri baz alındığında bu konuda seküler bir bakış açısına sahip oldukları açıktır.

Tablo 10:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerde Afetlerin Önlenmesine Yönelik Sadaka Verme Durumları

Yaş aralıkları	Sadaka verme									
	Sıklıkla		Zaman zaman		Pek vermem		Belirtilmemiş		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
18-25	0	0	10	15.9	27	31.8	1	100	38	25.3
26-32	0	0	20	31.7	34	40	0	0	54	36
33-40	1	100	33	52.4	24	28.2	0	0	58	38.7
Toplam	1	100,0	63	100,0	85	100,0	1	100,0	150	100,0

Afetlerin önlenmesine yönelik sadaka verilmesi durumu ile ilgili soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Genç çiftçilere göre yaş yükseldikçe tarımsal faaliyetlerle ilgili olası felaketlerin önlenmesine yönelik sadaka verme olgusu artmaktadır.

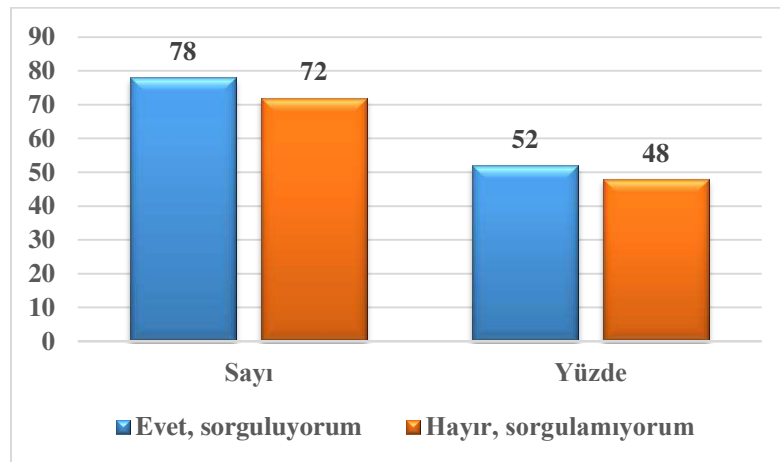
Nitekim kendileriyle görüştüğümüz genç çiftçilerin anne, baba ve diğer büyüklerinin sadaka vermeyi bir adet halinde sürekli yerine getirdiklerini ancak kendilerinin maalesef bunu yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Mesela Melike, Vahit ve Yunus bu hususla ilgili şöyle demişlerdir:

“ Köy gençlerinin genelinde sadaka, fidye ve zekât vermek gibi dini olgular eskilere oranla pek rastlanan durumlar değildir”.

2.3.7. Tarım Ürünlerine Felaketle Karşılaşmaması İçin Sergilenen Dini Tutumlar

Hayır yapma da sadaka gibi dini renk taşıyan bir olgudur. Geleneksel toplumlarda din insanların hayatlarının hemen hemen her boyutunda hâkim pozisyonundadır. Toplumsal yapı kültürel, ekonomik, siyasal, sosyal ve sanatsal yönlerden tamamen dinin renk vermesiyle şekillenmektedir. Dolayısıyla insanlar hem kendilerini hem de sahip oldukları varlıkları dini ritüeller yoluyla koruma güdülerine sahipler. Hayır yapma olgusu da bu anlayış üzerine tezahür eder. Seküler ilkeler dini dışladığı için hayır yapmama olgusu da sekülerizmin etkinliğini göstermektedir.

Şekil 14’de araştırmamıza katılan genç çiftçilerin ürünlerinin bir felaketle karşılaştığında yeteri kadar hayır yapıp yapmadıklarını sorgulamaları gösterilmiştir.

Şekil 14: Ürünlerin felaketle karşılaşmasında hayır’ın yapılmasıyla ilgili kendini sorgulama durumu

Şekil 14 tarımsal ürünlerinin bir felaketle karşılaştığında genç çiftçilerin kendilerini hayır yapıp yapmadıklarına yönelik sorgulama durumlarını göstermektedir. Buna göre deneklerin %78'ine denk gelen 78 kişi kendisini sorguladığını, % 48'sine denk gelen 52 kişi ise sorgulamadığını belirtmektedir.

Tablo 11:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Ürünlerin Felakete Uğramasında Kendilerini Sorgulama Durumları

Yaş aralıkları	Hayır sorgulaması					
	Evet, sorgularım		Hayır, sorgulamıyorum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
18-25	13	16.7	25	34.7	38	25.3
26-32	24	30.8	30	41.6	54	36
33-40	41	52.5	17	23.7	58	38.7
Toplam	78	100,0	72	100,0	150	100,0

Ürünlerin felaketle karşılaşmasında hayrın yapılmasıyla ilgili kendini sorgulama durumuyla ilgili soruya verilen cevaplarla ilgili yapılan χ^2 analizinde yaş aralığı dağılımı arasında anlamlı bir farklılık (.000) tespit edilmiştir. Bu anlamda genç çiftçilere göre yaş yükseldikçe tarımsal ürünlerin herhangi bir felakete uğramasında dini ibadetlerin aksamasının etkisinin olup olmamasının sorgulanma durumu artmaktadır. Nitekim genç çiftçilerle yaptığımız görüşmelerde anne ve babalarının düşünce dünyalarında ibadetlerin yerine getirilmesi ile iktisadi ve toplumsal hayatta huzur ve barışın birbiriyle ilişkili bir olgular olduklarını tespit ettik. Mesela Vahit, Hilal ve Murat isimli çiftçilerin şöyle dediğini aktarabiliriz: “anne ve babalarımıza göre, namaz, oruç, vd ibadetlerin yerine getirilmesi işlerin doğru gitmesi ve insanın bela ve afetlerden korunmasını sağlar. Ama bu düşünce biz yeni nesilde pek kabul edilen bir düşünce değildir.”

2.3.8. Genç Çiftçilerde Halk İnancıları

Tablo 12:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerle ilgili Halk İnancıları

Değerlendirme Kriterleri	Hiç katılmıyor		Katılmıyor		Katılıyor		Tamamen Katılıyor		Fikrim Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tarımsal faaliyetler için türbe ziyareti yapıp dilekte bulunmak ürünü bereketlendirir.	149	99,3	1	0,7	0	0	0	0	0	0
Adakta bulunmak ürünü felaketlerden korur.	4	2,7	69	46,0	76	50,7	0	0	1	0,7
Hasattan sonra mevlit okutmak Allah'a bir şükürdür.	2	1,3	87	58,0	59	39,3	0	0	2	1,3

Tablo 8’de katılımcı genç çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde bulunurlarken sergiledikleri tutum ve davranışlarla sekülerizm arasındaki ilişki gösterilmiştir. Buna göre deneklerin;

%99,3’üne denk gelen 149 kişi tarımsal faaliyetler için türbe ziyareti yapıp dilekte bulunmak ürünü bereketlendirir fikrine hiç katılmadıklarını, % 0,7’sine denk gelen 1 kişinin katılmadığını,

% 2,7’sine denk gelen 4 kişinin adakta bulunmak ürünü felaketlerden korur fikrine hiç katılmadıklarını, % 46’sına denk gelen 69 kişinin katılmadıklarını, % 50,7’sine denk gelen 76 kişi katıldıklarını, %0,7’sine denk gelen 1 kişinin ise fikrinin olmadığını,

% 1,3’üne denk gelen 2 kişinin hasattan sonra mevlit okutmak Allah’a bir şükürdür fikrine hiç katılmadıklarını,% 58’ine denk gelen 87 kişinin katılmadıklarını, % 39,3’üne denk gelen 59 kişinin katıldıklarını,

%1,3’üne denk gelen 2 kişinin ise fikrinin olmadığını belirttikleri görülmektedir.

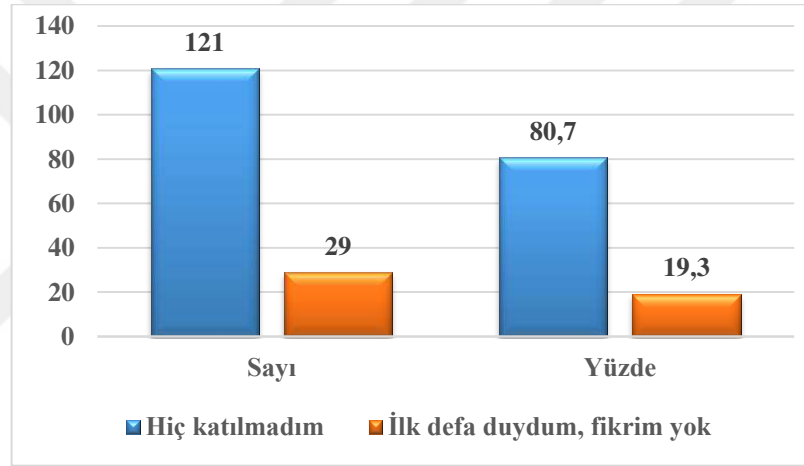
Doğrudan tarımsal faaliyetler için olmasa da köy toplumunun geçmiş yıllarında mezar ziyaret etmek, tehlikelerden korunmak için adakta bulunmak ve mevlit okutmak gibi dini olguların olduğunu söyleyen Gülhan, Kenan ve Yasin isimli genç çiftçiler bu adetlerin gençler arasında artık etkinliğini kaybettiklerini dile getirmektedirler. Dolayısıyla konuşmalar sırasında not ettiğimiz bu bilgiler bize gençler arasında sekülerizm doğrultusunda değişimlerin olduğunu göstermektedir.

Çeşitli halk inanışlarına bakıldığında Diyanet İşleri Başkanlığının 2014 yılında yaptığı Türkiye’de Dini Hayat Araştırması adlı çalışmada elde edilen veriler bize

önemli bilgiler sunmaktadır. Buna göre ihtiyacını türbe veya yatırdan dilemenin yanlış olduğunu düşünenlerin oranı ülke genelinde %85,2 iken, doğru olduğuna inanların oranı ise %8,3'tür (s.33).

Yine dilek ağacına çaput bağlamanın, suya para atmanın kişinin dileğin gerçekleşmesinde etkili olduğu önermesine katılmayanların oranı %93,4, kısmen katılanların oranı %2,6, katılanların oranı %2,1 ve bu konuda fikri olmadığını belirtenlerin oranı %1,2'dir (age. s.36).

Nazardan kurtulmak için kurşun döktürmenin yanlış olduğunu belirtenlerin oranı %79,3, doğru olduğunu belirtenlerin oranı %11,7 ve bu konuda fikri olmadığını belirtenlerin oranı ise %8,1'dir (age. s.38).

Şekil 15: Kaside-i Bürde Hatmine katılım durumu

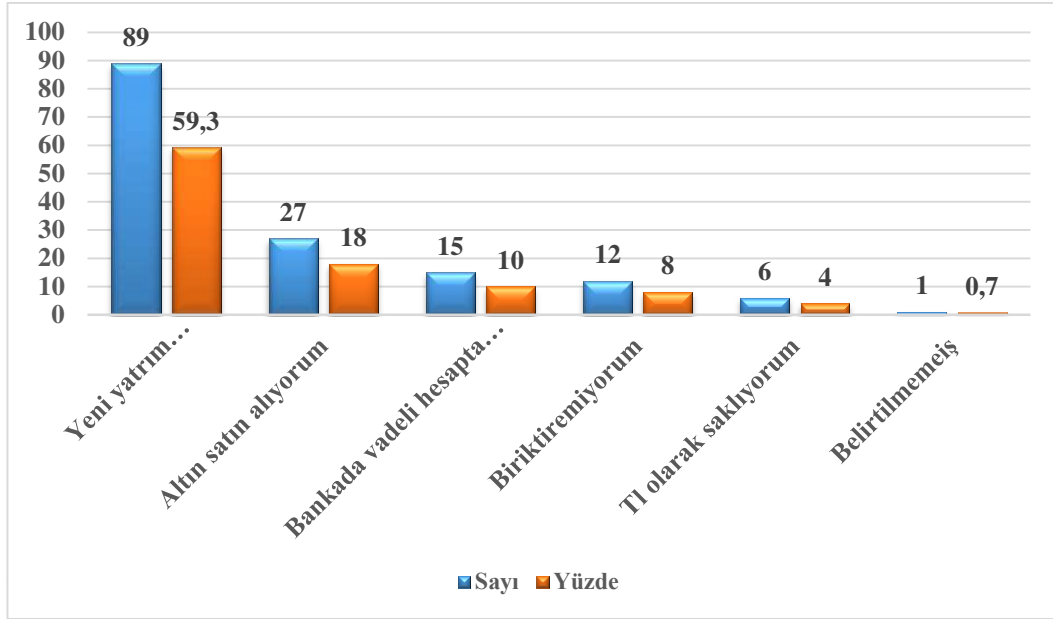
Şekil 15’de deneklere bitkilerin dondan korunması için kaside-i Bürde Hatmi ile ilgili sorulan soruya verilen cevapların yansıtıldığı görülmektedir. Buna göre deneklerin % 80,7’sine denk gelen 121 kişi kaside-i Bürde Hatmine hiç katılmadıklarını, % 19,3’üne denk gelen 29 kişinin ise kaside-i Bürde Hatme ile ilgili herhangi bir fikre sahip olmadıklarını ve ilk kez duyduklarını belirtmişlerdir.

Veriler ışığında deneklerin seküler bir anlayışa sahip oldukları tespit edilmiştir.

2.4. Genç Çiftçilerin Ekonomik Tutum ve Davranışları

2.4.1. Maddi Kazancın Tasarruf Durumu

Şekil 16’de araştırmamıza katılan deneklerin tarımsal faaliyetlerden elde ettikleri kazançla tasarrufta bulunma durumları gösterilmiştir.

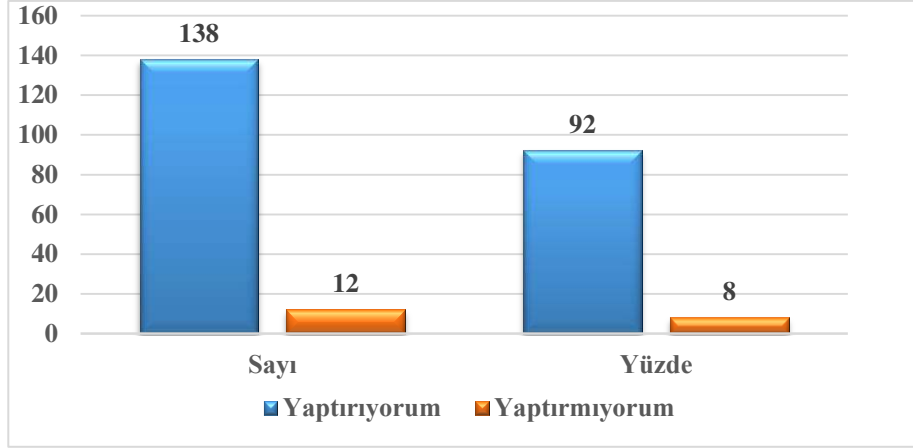
Şekil 16: Tarımsal faaliyetten sağlanan tasarrufun değerlendirilmesi durumu

Deneklerin tarımsal faaliyetlerden elde ettikleri kazançla tasarruf etme durumlarının incelendiği Şekil 16'ya bakıldığında katılımcıların % 59,3'ü elde ettiği kazançla yeni yatırım yaptıklarını, % 18'i altın satın aldıklarını, % 10'u bankada açtıkları vadeli hesaplarında paralarını tuttuklarını, % 8'i para biriktiremediklerini ve % 4'ünün ise paralarını TL olarak sakladıklarına dair cevap verdikleri görülmektedir.

Yukarıdaki şekilde yansıtılan soruların köy toplumunda geçmişte nasıl bir konuma sahip olduğunu sorduğumuzda Ümmühan ve Ebru isimli çiftçiler, geçmişle kıyasla son zamanlarda vadeli hesap ve ya faize dayalı para biriktirme anlayışının daha fazla çoğalmaya başladığını dile getirdiklerine şahit olduk.

2.4.2. Tarım Sigortasına Yönelik Tutumlar

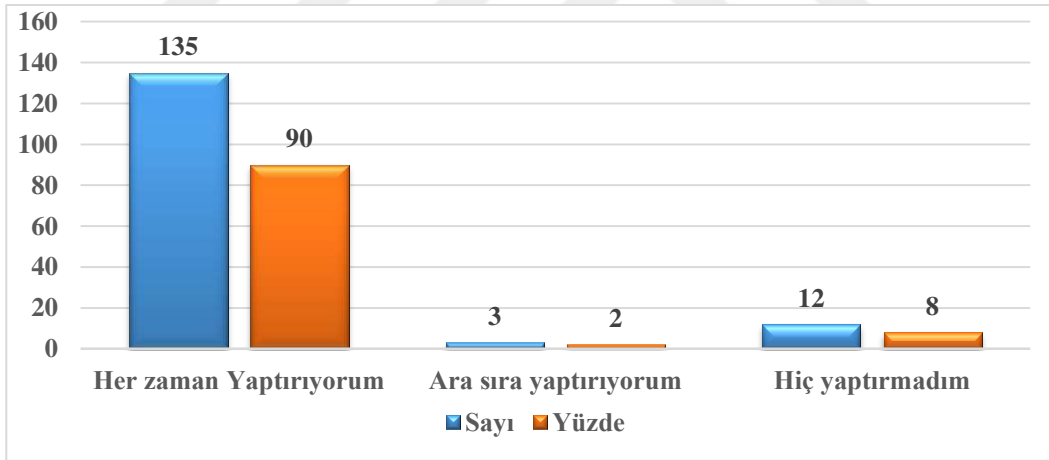
Şekil 17'de deneklerin tarım sigortası yapıp yapmadıklarına yönelik tutumları gösterilmiştir.

Şekil 17: Tarım sigortasının yapılmasıyla ilgili dağılım

Deneklere tarım sigortasının yapılmasıyla ilgili sorulan soruya verilen cevabın yansıtıldığı Şekil 17'ye bakıldığında katılımcı genç çiftçilerin % 92'sinin tarım sigortasını yaptıkları, % 8'inin ise tarım sigortası yapmadıkları görülmektedir.

Şekil 18'de deneklere tarım sigortasını yapma sıklıkları gösterilmiştir.

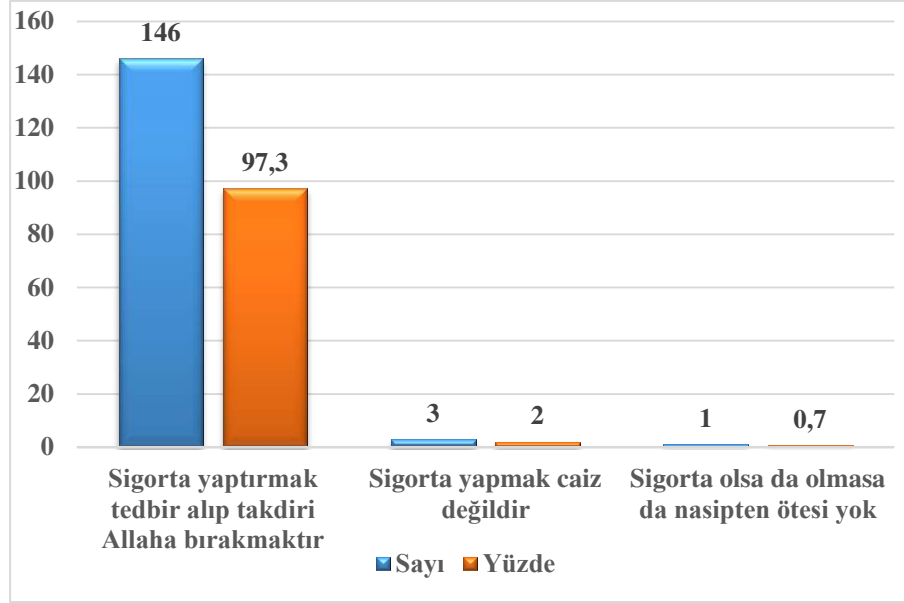

Şekil 18: Tarım Sigortasının Yapılma Sıklığı

Şekil 18'e göre deneklerin %90'nı her zaman tarım sigortasını yaptırırken %2'si ara sıra yaptırıyor. % 8 ise hiç yaptırmadığını belirtmiştir.

Tarım Sigortasının yapılmasının ifade ettiği İnançsal Durum

Şekil 19'da katılımcı genç çiftçilere kendileri için tarım sigortasını yapmanın ne anlama geldiği gösterilmiştir.

Şekil 19: Tarım sigortasına yönelik inançsal durumun dağılımı

Şekil 19'a göre tarım sigortasının yapılmasıyla ilgili, deneklerin % 97,3'üne denk gelen 146 kişi sigorta yaptırmak tedbir alıp takdiri Allah'a bırakmak olduğunu, %2'e denk gelen 3 kişi sigorta yapmanın caiz olmadığını ve % 0,7'sine denk gelen 1 kişinin ise sigorta yapılırsa da yapılmazsa da nasipten öteye bir şeyin olmadığını belirttiği görülmektedir.

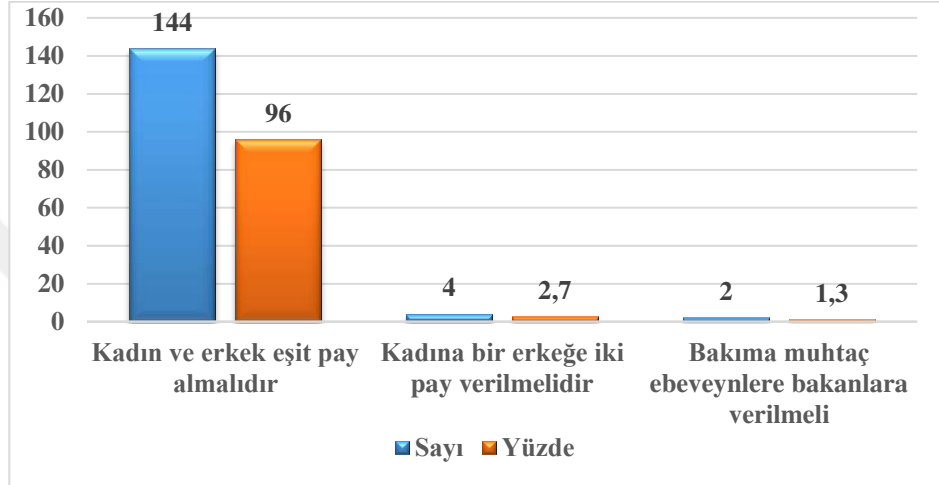
Veriler bize, deneklerin tarım sigortası ile ilgili olumlu görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Tarım sigortası olası olumsuz şartlardan dolayı tarımsal ürün ve karda meydana gelen tahribatın telafi edilmesi için başvurulacak bir yöntemdir. Yani tarım sigortası tarımsal ürün ve karı kaderine teslim etmemek olarak da kabul edilebilir. Modernitenin bilimsel ve rasyonel yöntemlerinin insanların bireysel ve sosyo-ekonomik ve kültürel hayatlarında hâkim olma anlayışı ile seküler felsefe arasında uyumlu bir ilişki mevcuttur. Sekülerizm insanların hayatlarında sergilenen ekonomik ve sosyo-kültürel faaliyetlerin kutsalla kurulan bağlardan koparılmasını ister. Dolayısıyla tarımsal faaliyetlerde amaçlanan garanti ve güvenlik arayışları seküler felsefe uygunluk arz etmektedir.

Gözleme dayalı veri toplama anlayışı doğrultusunda yaptığımız görüşmeler neticesinde tarım sigortasının köy halkı veya çiftçiler tarafından büyük çoğunlukla benimsendiğini belirtebiliriz. Geçmişte tarlaların veya toprağın korunmasıyla ilgili düşüncenin mutlak bir kaderci anlayışa dayandığını belirten Caner, Neslihan, Nurcan

ve Teslime isimli genç çiftçiler günümüzde artık bu düşüncenin yerini daha rasyonel ve bilimsel temellere dayandığını belirtmişlerdir.

2.4.3. Mirasın Paylaşımı İle İlgili Tutumlar

Şekil 20’de katılımcı genç çiftçilere kadın ve erkek arasında mirasın paylaşımında benimsedikleri metotlar gösterilmiştir.

Şekil 20: Mirasın paylaşımında benimsenen yöntemlerin dağılımı

Şekil 20’de deneklere kadın ve erkek arasında mirasın paylaşımıyla ilgili nasıl bir yöntem benimsediklerine dair sorulan soruya verilen cevaplar verilmiştir. Buna göre deneklerin % 96’sına tekabül eden 144 kişi mirasın kadın ve erkek arasında eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, % 2,7’sine tekabül eden 4 kişinin mirasın kadına bir, erkeğe iki pay verilerek paylaşılması gerektiğini ve % 1,3’üne tekabül eden 2 kişinin ise bakıma muhtaç ebeveynlere bakanlara verilmesi gerektiğini belirttiği görülmektedir.

Kadın ve erkek arasında mirasın paylaşılmasında eşitlikçi bir yöntemin izlenmesi modernitenin inşa ettiği referanslara dayanmaktadır. Modernitenin dışladığı geleneksel ve teolojik yorumlara dayanan paylaşım şekli ise erkek ve kadın arasında farklılığa dayalı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla yukarıdaki verilere bakıldığında katılımcı genç çiftçiler dinin referans olduğu paylaşım şeklini benimsemedikleri görülmektedir. Yani deneklerin mirasın paylaşımında benimsedikleri tarza bakıldığında seküler eğilim ve anlayışa sahip oldukları görülmektedir.

Eskiden kadın ve erkek arasında miras paylaşımında nasıl bir geleneğe sahip olduklarını sorduğumuzda Feride, Hacer, Döndü ve Maide isimli genç kadınların dini

hassasiyetlere göre bir taksimat şeklinin hâkim olduğunu belirttiklerine şahit olsak da yine aynı kişiler günümüzde artık medeni hukukun da etkisiyle eşitlikçi anlayışın geçerli bir konuma geldiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 13:

Genç Çiftçilerin Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Ekonomik Tutumları

Değerlendirme Kriterleri	Hiç katılmıyor		Katılmıyor		Katılıyor		Tamamen katılıyor		Fikri yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tarım faaliyeti helal kazancın en güzel yoludur.	-	0	149	99,3	1	0,7	0	0	0	0
Tarımda en önemli şey para getirmesidir.	-	0	1	0,7	149	99,3	0	0	0	0
Faizli para tarımın bereketini kaçıır.	-	0	10	6,7	140	93,3	0	0	0	0
Tarımsal kredi kullanmak haramdır.	1	0,7	36	24,0	113	75,3	0	0	0	0

Katılımcı genç çiftçilerde tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerle din arasındaki ilişkinin tespitine yönelik oluşturulan değerlendirme kriterlerinin yansıtıldığı tabloya bakıldığında, deneklerin;

% 93,3'üne denk gelen 149 kişi tarım faaliyeti helal kazancın en güzel yoludur fikrine katılmıyorum, %0,7'sine denk gelen 1 kişinin ise katılıyorum

% 0,7'sine denk gelen 1 kişinin tarımda en önemli şey para getirmesidir fikrine katılmıyorum, % 99,3'üne denk gelen 149 kişinin ise katılıyorum,

% 6,7'sine denk gelen 10 kişi faizli para tarımın bereketini kaçıır fikrine katılmıyorum, % 93,3'üne denk gelen 140 kişi ise katılıyorum

% 0,7'sine denk gelen tarımsal kredi kullanmak haramdır fikrine hiç katılmıyorum, % 24'üne denk gelen 36 kişi katılmıyorum, %75,3'üne denk gelen 113 kişi ise katılıyorum dedikleri görülmektedir.

Yine birebir yaptığımız görüşmelerde Abdülgani ve Fulya isimli katılımcı ve daha birkaç katılımcının belirttiği gibi her ne kadar ilkesel olarak faiz gibi dinin reddettiği olgulara karşı çıkılsa da pratikte ekonomik ilişkilerde birçok boyutta faize bulaşmış bir toplumun varlığına şahit olmak mümkündür. Ama mezkûr isimlerin dile getirdiği önemli şey geçmiş yıllarda faize karşı daha radikal bir tavır varken şimdilerde ise daha esnek ilişkinin söz konusu olmasıdır.

2.5. Genç Çiftçilerde Çevreci Tutumlar

Tablo 14:

Genç Çiftçilerin Çevrenin Korunmasına Yönelik Tutumları

Değerlendirme Kriterleri				Hiç katılmıyor		Katılmıyor		Katılıyor		Tamamen katılıyor		Fikrim Yok	
				n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Toprak Allah'ın insana bir emanetidir.				0	0	1	0,7	149	99,3	0	0	0	0
Yeni teknolojileri kullanarak aşırı üretim yapmak dinen doğru değildir.				0	0	148	98,7	2	1,3	0	0	0	0
Tarım ilaçları doğaya zarar vermektedir.				0	0	3	2,0	147	98,0	0	0	0	0
Tohumları bilimsel yöntemlerle geliştirmek dinen uygundur.				0	0	8	5,3	2	1,3	0	0	140	93,3
Din tarım ürünlerini ilaçlarken insan sağlığının korunmasını ister.				0	0	0	0	150	100	0	0	0	0
Ürünleri ilaçlama ve toplamada zamanlamaya uymamak dine aykırıdır				0	0	12	8,0	129	86,0	0	0	9	6,0
Gelir kaybını önlemek için zararlı kimyasal ilaçları kullanmak dinen uygun değildir				0	0	0	0	150	100	0	0	0	0
Tohumların genetiğini değiştirmek Allah'ın yarattığı fitratı bozar.				0	0	1	0,7	149	99,3	0	0	0	0

Katılımcı genç çiftçilerin çevrenin korunmasına yönelik olarak sahip oldukları dini inançların tespit edilmeye çalışıldığı tablo 14'e göre, deneklerin;

%0,7'sine denk gelen 1 kişinin toprak Allah'ın insana bir emanetidir fikrine katılmadığını, % 99,3'üne denk gelen 149 kişinin katıldığını

% 98,7'sine denk gelen 148 kişinin yeni teknolojileri kullanarak aşırı üretim yapmak dinen doğru değildir fikrine katılmıyorum, % 1,3'üne denk gelen 2 kişinin katılıyorum

% 2'sine denk gelen 3 kişinin tarım ilaçları doğaya zarar vermektedir fikrine katılmıyorum, % 98'ine denk gelen 147 kişinin katılıyorum,

% 5,3'üne denk gelen 8 kişinin tohumları bilimsel yöntemlerle geliştirmek dinen uygundur fikrine katılmıyorum,

% 1,3'üne denk gelen 2 kişinin katılıyorum ve %93,3'üne denk gelen 140 kişinin fikrim yoktur

% 100'üne denk gelen 150 kişinin din tarım ürünlerini ilaçlarken insan sağlığının korunmasını ister fikrine katılıyorum

% 8'ine denk gelen 12 kişinin ürünleri ilaçlama ve toplamada zamanlamaya uymamak dine aykırıdır fikrine katılmıyorum, %86'sına denk gelen 129 kişinin katılıyorum,%6'sına denk gelen 9 kişinin ise fikrim yok

% 100'üne denk gelen 150 kişinin gelir kaybını önlemek için zararlı kimyasal ilaçları kullanmak dinen uygun değildir fikrine katılıyorum

% 0,7'sine denk gelen 1 kişinin tohumların genetiğini değiştirmek Allah'ın yarattığı fıtratı bozar fikrine katılmıyorum, %99,3'üne denk gelen 149 kişinin ise katılıyorum dedikleri görülmektedir.

Genç çiftçilerle çevreci tutumlarla ilgili olarak yaptığımız görüşmelerde dine dayalı ilkeler doğrultusunda görüşler beyan edildiğine şahit olduk. Mesela Teslime, Neriman, Gülhan, Nursel, Savaş, Selami ve Yusuf isimli genç çiftçiler şöyle demiştir:

“Köy toplumu olarak her ne kadar yeni teknolojinin kullanılması sonucu meydana gelen aşırı tüketime karşı olsak da pratikte uygulayıcıları durumundayız. Din, tarım ilaçlarının kullanılmasında insan ve tabiatın sağlıklı yapısının korunmasında emredici bir ilke vazetmiş olsa da bu konuda pek hassas olduğumuz söylenemez. Yine ürünlerin ilaçlanması ve toplanmasında dini hassasiyetler taşıyor olsak da pratikte aynı durumda olduğumuz söylenemez. Aynı şekilde zarar kaybını önlemek için çeşitli bilimsel yöntemlere başvurduğumuz doğrudur.”

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarım sektörü beslenme ihtiyacı ve önemli geçim kaynaklarından biri olması açısından tarihin ilk dönemlerinden beri insanlar için büyük ve önemli bir konuma sahiptir. İnsanlar, beslenmek için ihtiyaç duyduğu gıda maddelerini ve hammaddelerin teminini ikamesi olmayan tarım sektörü ile sağlamaktadırlar. Dünya toplumları için bu kadar önemli olan tarımsal faaliyetler genel olarak kırsal mekânlarda yürütülmektedir. Sanayi toplumuna geçilmiş olsa da tarım sektörü önemini hala korumaktadır. Tarımsal üretimin ve faaliyetlerin toplumlar için taşıdığı önem dünya gündeminin önemli konusu olmaya devam etmektedir. Türkiye’de ve Avrupa Birliği ülkelerinde girişimcilik perspektifi doğrultusunda tarımsal verimliliğin ve sürdürülebilirliğin sağlanması için genç nüfusa çeşitli destekler sağlanmaktadır. Devletlerin çeşitli kurumları tarafından desteklenen genç çiftçiler, tarım toplumunda yeni bir yüz olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım toplumlarının yeni yüzü olarak adlandırılan bu sınıfa girişimci bir nitelik kazandırılarak, tarımsal faaliyetlerin varlığının devam ettirilmesi, genç nüfusun kente göçünün önlenmesi ve tarımın ülke ekonomisindeki etkin rolünün devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Biz de tarım toplumunun yeni yüzü olarak kabul edilen genç çiftçilerin dini tutum ve davranışlarını irdeleyen tezi hazırladık.

Çalışmamızda temel olarak kullanılan “geleneksel değerlerin hâkim olduğu tarım toplumunda yaşamakla birlikte yeni bir girişimci kategori olarak sayıları artma eğilimi gösteren genç çiftçilerin hayatlarında ve dini yaşayışlarında belirgin bir değişim yaşandığı ve bu değişimin daha ziyade sekülerleşme olarak nitelendirilebilecek bir yönde gerçekleştiği” hipotezinin doğrulanmakla beraber,

-Kadın genç çiftçiler erkek genç girişimcilere göre daha geleneksel değerler sergiledikleri,

-Genç çiftçilerin dini tutum ve davranışlarında önemli değişimlerin meydana geldiği düşünülmektedir. Sözelimi namaz kılma, oruç tutma vb. ibadetlerin yapılmasında, iktisadi işlerinde dua etme gibi olgular gittikçe zayıflamakta olduğu,

-Genç çiftçilerde halk inanışlarına yönelik olarak belli bir farklılaşma olduğu düşünülmektedir. Sözelimi tarımsal ürünün bereketlenmesi için türbe ziyaretinde bulunmak, tarımsal ürünü felaketlerden korumak için adakta bulunmak ve sadaka vermek, çiftçiliğe başlarken dua etmek ve besmele çekmek ve hasattan sonra mevlit okutmak gibi geleneksel olguların sergilenmesinde azalmalar olduğu,

-Yine genç çiftçilerin ekonomik tutum ve düşüncelerinde belirgin bir farklılaşma görülmektedir. Sözelimi tasarruf alışkanlıklarında, tarım sigortası ve miras hukuku gibi konularda anne ve babalarına göre farklılaşma gözlenmekte olduğu gibi alt hipotezler de doğrulanmaktadır.

Nitekim çalışmamıza katılanların dini tutum ve davranışlarına baktığımızda; genç çiftçilerin % 50'sinin dine inanmalarına rağmen ibadet etmedikleri, % 34,7'si dine inandıkları halde ibadetlerini istikrarlı bir şekilde yapmadıkları ve %13,3'ünün de ibadetlerini istikrarlı bir şekilde yaptıkları görülmektedir. Bu belirtiler tezimizde belirttiğimiz gibi genç çiftçilerin dini yaşayış ve pratiklerinde görünür bir değişimin meydana geldiği hipotezini doğrulamaktadır. Yani genç çiftçilerin dini hayatlarında başlayan değişimin daha ziyade sekülerleşme olarak kabul edilebilecek olgunun ibadetlerin yerine getirilmemesinde etkide bulunduğu doğrulanmaktadır.

Genç çiftçilerin bulundukları yaş aralığı ile dini pratiklerin gerçekleşme durumuna bakıldığında; yaş ortalaması düştükçe sekülerleşme eğilimleri artmaktadır. Yani daha genç olan çiftçiler dini ibadetlerin yerine getirilmesinde yaşı yüksek olanlara göre daha fazla seküler tutumlara sahiptirler.

Genç çiftçiler dini bir sorunla karşılaştıklarında % 40,7'si aile büyüklerine, % 28'si kendisi araştırarak, % 24,7'si cami imamına danışarak ve % 6,7'si ise arkadaşına danışarak sorunu çözmeye çalışmaktadır. Bu verilerin içerisinde aile büyüklerine danışarak sorunu çözme metodunu benimseyenlerin çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Söz konusu bu durum geleneksel yaşam tarzına uygun olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla kadınların erkeklere göre daha fazla geleneksel değer taşıdıkları hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Halk inanışları açısından değerlendirilebilecek olgular arasında gösterilen yağmur duası, kaside-i Bürde hatmi, türbe ziyareti, mevlit okutmak ve tarımsal ürünlerin karşılaşılabileceği afetlerden korunmak için sadaka verilmesi ve hayrın yapılması ile ilgili olarak katılımcılar aşağıda gibi görüş beyan etmişlerdir:

-Deneklerin % 71,3'ü yağmur duasının sadece duygusal bir tatminlik olduğunu, % 24,7'si yağmur duasının yapılması durumunda yağmurun yağacağını ve % 4'ü ise yağmur duasının yapılması ile yapılmaması arasında herhangi bir farkın olmadığını belirtmektedirler.

-Deneklerin % 80,7'si kaside-i bürde hatmine hiç katılmadıklarını, % 19,3'ü ise kaside-i bürde hatme ile ilgili herhangi bir fikre sahip olmadıklarını ve ilk kez duyduklarını belirtmişlerdir.

-Genç çiftçilerin %99,3'ü tarımsal faaliyetler için türbe ziyareti yapıp dilekte bulunmak ürünü bereketlendirir fikrine hiç katılmadıklarını belirtmişlerdir.

- % 58'i hasattan sonra mevlit okutmak Allah'a bir şükürdür fikrine katılmadıklarını, % 39,3'ü katıldıklarını belirtmişlerdir.

- Katılımcı genç çiftçilerin % 56'sı pek sadaka vermediğini, % 42'si zaman zaman sadaka verdiğini belirtmişlerdir.

-Tarım ürünlerinin bir felaketle karşılaştığında hayrın yapılıp yapılmamasının sorgulanmasına yönelik olarak deneklerin %78'i kendilerini sorguladığını, % 48'si ise sorgulamadığını belirtmektedirler.

Tarımsal faaliyetlere başlarken besmele çekme sıklığına bakıldığında katılımcı genç çiftçilerin % 43,3'ü çiftçiliğe başlarken ara sıra, % 36'sı nadiren, %30'u sıklıkla besmele çektiğini ifade etmektedirler. Aynı zamanda tarımsal faaliyetlerde bulunurlarken deneklerin %40,7'si ara sıra, %37,3'ü nadiren, % 21,3'ü sıklıkla ve % 0,7'si ise her zaman dua okuduğunu belirtmiştir Besmele çekmek ve dua okumak dini birer olgulardır. Genç çiftçilerdeki söz konusu olguların az görülmesi seküler bir tutum olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda dua etmek ve besmele çekmek gibi ritüellerin yerine getirilme durumları yaş aralıklarında da farklılık arz etmektedir. Daha genç kategorisinde bulunan çiftçilerin dua etme ve besmele çekme alışkanlıkları diğer kategorilere göre daha azdır. Bu da seküler anlayış ve eğilimlerin yaşı küçük olanlarda daha baskın olduğunu göstermektedir.

Yukarıda halk inanışları kapsamında verdiğimiz sonuçlar bize genç çiftçilerin dini inançlarında anne ve babalarına göre daha farklı tutumlara sahip olduklarına dair ileri sürdüğümüz hipotezi doğrulamaktadır.

Yine genç çiftçilerin ekonomik tutum ve davranışlarında anne ve babalarına göre daha farklı tutumlara sahip oldukları yönündeki hipotezimizi doğrulayan veriler aşağıda verilmektedir:

Genç çiftçilerin tarım sigortasının yapılmasıyla ilgili inançsal durumlarına bakıldığında; deneklerin büyük çoğunluğu (% 97,3) sigorta yaptırmak tedbir alıp takdiri Allah'a bırakmak olduğunu belirtmiştir. Bu durum genç çiftçilerin tarımsal faaliyetlerinde tarım sigortasına karşı pozitif bir durumun oluştuğunu göstermektedir.

Katılımcı genç çiftçilerin % 96'sı mirasın kadın ve erkek arasında eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, % 2,7'si mirasın kadına bir, erkeğe iki pay verilerek paylaşılması gerektiğini belirtmektedirler. Veriler neticesinde oluşan duruma bakıldığında mirasın paylaşılmasında eşitlikçi bir yöntemin benimsenerek geçmişe kıyasla daha seküler bir tutum sergilenmiştir.

Yine katılımcı genç çiftçilerin % 93,3'ü tarım faaliyeti helal kazancın en güzel yoludur fikrine katılmadığını, % 99,3'ü tarımda en önemli şey para getirmesidir fikrine katıldığını, % 6,7'si faizli para tarımın bereketini kaçırmaz fikrine katılmadığını, % 93,3'ünün ise faizli para tarımın bereketini kaçırmaz fikrine katıldığını belirtmektedirler. Söz konusu veriler iktisadi faaliyetlerde daha faydacı hedeflerin güdüldüğünü göstermektedir.

Son olarak katılımcı genç çiftçilerin çevre ile ilgili tutumlarında dinin etkisine bakıldığında;

Deneklerin %99,3'ü Allah'ın insana bir emanetidir fikrine katıldıkları,

% 98,7'si yeni teknolojileri kullanarak aşırı üretim yapmak dinen doğru değildir fikrine katıldıkları,

% 98'inin tarım ilaçları doğaya zarar vermektedir fikrine katıldıkları,

% 5,3'ünün tohumları bilimsel yöntemlerle geliştirmek dinen uygundur fikrine katılmadıkları, % 1,3'ünün katıldıkları ve %93,3'ünün ise herhangi bir fikre sahip olmadıkları,

% 100'ünün din tarım ürünlerini ilaçlarken insan sağlığının korunmasını ister fikrine katıldıkları,

%86'sının ürünleri ilaçlama ve toplamada zamanlamaya uymamak dine aykırıdır fikrine katıldıkları,

% 100'ünün gelir kaybını önlemek için zararlı kimyasal ilaçları kullanmak dinen uygun değildir fikrine katıldıkları,

%99,3'ünün tohumların genetiğini değiştirmek Allah'ın yarattığı fitratı bozar fikrine katıldıkları görülmektedir. Bu veriler ışığında genç çiftçilerin genel anlamda çevre ile ilgili tutumlarında dini bir etkinin olduğu görülmektedir. Bununla beraber gözlemlere dayalı olarak her ne kadar teorik boyutta söz konusu veriler doğrultusunda görüş beyan edilse de pratikte tersi durumların sergilendiğini söyleyebiliriz

Sonuç olarak tezimizin hipotezleri doğrulanmaktadır. Nitekim sahadan aldığımız ve yukarıda belirttiğimiz veriler katılımcı genç çiftçilerin genel anlamda sekülerleşme

olgusundan ciddi anlamda etkilendiklerini göstermektedir. Dini ibadetlerin yerine getirilmesi, tarımsal faaliyetlerde duanın edilmesi ve bismelenin çekilmesi, tarım sigortasının yapılması, türbe ziyareti yapılarak dilekte bulunulması, adakta bulunarak ürünün felaketlerden korunmasını istemek, mirasın bölünme tarzı gibi konularda seküler yaşam tarzına uyumlu bir şekilde düşünüldüğü ve davranıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin. (2011), Birkaç Arpa Boyu (21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar-Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan), Derleyen: Serpil Sancar, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Acs, Z. J., Audretsch, D. B. (2010). "Introduction to the 2nd Edition of The Handbook of Entrepreneurship Research". Ed.: Z. J. Acs, D. B. Audretsch. Handbook of Entrepreneurship Research (Ss. 1-19). Springer.
- Acuner, Selma ve Sallan. Sallan. (1993), "Türk Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, S. 77-92.
- Agrarian Societies, <https://www.enotes.com/research-starters/agrarian-societies>, 2019
- Akın, Ayşe - Demirel, Simge (2003) Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 25 (4)
- Aklar, N. (1993). Türkiye'de Kadın Girişimciliğin Desteklenmesi Konusunda Politikalar. N. Arat (Yay. Haz.), *Türkiye'de Kadın Girişimcilik* (199-221 Ss.). Ankara: Tes-Ar Yayınları.
- Alanoğlu, A. (2018). *Genç Çiftçi Hibe Destekleri Etki Analizi*, Adana İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü.
- Altındal, Aytunç (1994), *Laiklik: Enigmaya Dönüşen Paradigma*, 2.baskı, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yay.
- Altıparmak, A. (1993), *Müteşebbis Kavramı ve Tanzimat'tan 1932'ye Türkiye'de Müteşebbis Sınıfının Gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi, Eü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Andrew Mwaniki, <https://www.worldatlas.com/what-is-an-agrarian-society.html> 2019
- Anthony Giddens, (1994). *Sociology*, 2nd. edition, Cambridge, Polity Press.,S.486-7
- Arıkan, Semra, *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*, Siyasal Kitabevi, 2004, Ankara
- Artun, A. (Tarihsiz) Adana Yağmur Yağdırma Törenlerinde "Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede Kültü", Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/22.php>

- Asad, Talal (2003), *Formations of Secular: Christianity, Islam and Modernity*, Palo Alto, California, SUP
- Aşkın. A, Nehir, S, S, Ö, Vural,(2011). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı Ve Gelişimi, *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi* (6:2) *Journal of Entrepreneurship and Development*,
- Attas, S.Nakip (2003), *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*, çev. M. E. Kılıç, 3.baskı, İstanbul, İnsan Yay.
- Audretsch, D. B., Bönte, W., Keilbach, M. (2008). “Entrepreneurship Capital and its Impact on Knowledge Diffusion and Economic Performance”. *Journal of Business Venturing*, 23, 687-698.
- Augère-Granier, M. L. (2015), “Supporting Young Farmers in the EU”, European Parliamentary Research Service, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/559504/EPRS_BRI\(2015\)559504_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/559504/EPRS_BRI(2015)559504_EN.pdf) Erişim [20.06.2019].
- Australia, in *Internationalizing Entrepreneurship Education And Training*, Edited By Klandt H. And Muller-
- Aytaç, Ö ve İlhan, S. (2007), *Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif*
- Aytunç Altındal,(1994). *Laiklik: Enigmaya Dönüşen Paradigma*, 2.Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar,
- Basu, Anuradha, Altınay, Eser (2002), “The Interaction Between Culture And Entrepreneurship İn London’s Immigrant Businesses”, *International Small Business Journal*, V: 20, No: 4, Pp. 371-393.
- Başaran A.R. (1984). “Kırsal Kesimde: Aile Kurma Çözme, Aile İçi Etkileşim Ve İlişkiler”, *Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplum Bilimsel İncelemeler*, Ankara: Maya Matbaacılık.
- Berger,Peter (2000), “Sekülerizmin Gerilemesi”, Çev. A.Köse, *Sekülerizm Sorgulanıyor*, İstanbul, Ufuk Yay.,S.75-93
- Berkes,Niyazi (1973), *Türkiyede Çağdaşlaşma*, Ankara, Bilgi Yay.
- Bıçkı, D. (2011), “Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (1): 161-180.

- Birol, D., H. İ. Yılmaz ve F. Çobanoğlu (2017), “TR 32 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla)’nde Genç Çiftçilerin Tarımda Kalmaya Yönelik Düşüncelerinin Belirlenmesi”, sempozyumuna sunulan bildiri.
- Bodur, Hüsnü E. (2000), “Din Sosyolojisi Alanında Meydana Gelen Gelişmeler”, 11 Aralık 2000 Tarihinde Ksü İlahiyat Fakültesi’nde Verilen Seminer, Kahramanmaraş,
- Börü, D. (2006). Girişimcilik Eğilimi Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, (733).
- Brown, C, Thornton, M, Entrepreneurship Theory And The Creation Of Economic: Insight From Cantillon’s Essai
- Bygrave W- Minniti, M. (2000) “The Social Dynamics Of Entrepreneurship” *Entrepreneurship Theory And Practice*, 24 (3).
- C. Mirjam Van Praag,(1999). “Some Classic Views On Entrepreneurship”, *De Economist*, 147, No.3,
- Cantillon,R 1931, *Essai Sur La Nature Du Commerce En General*, Macmillan, London.
- Carl Macmillian, John Katz, (1992). “İndiosyncratic Milicus Of Entrepreneurial Research: The Need For Comprehensive Theories”.*Journal Of Business Venturing*, Sayı:7, Ss.1-8
- Crossman, A (<https://www.worldatlas.com/what-is-an-agrarian-society.html>) Erişim [20.06.2019].
- Çonkar, M.K. Ve Esen, A. (1999), Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas Ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları Ve Beklentileri Araştırması, Konya, Konya Ticaret Odası
- Çöğürçü İ, (2016). İktisadi Doktrinlerde Geçmişten Günümüze Girişimciliğin Önemi, *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.* (35): 65-80 - İktisat / Derleme
- Dikbaş, K. (2005), “Dünyaya Açılan Türk Girişimciliği”, *Çerçeve Müstakil Sanayici Ve İşadamları Derneği Dergisi*, 13 (35): 61-63
- Doğan, N,(2013).Türkiye’de Girişimcilik Eğilimi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Doğanay, S. ve M. Alım (2010), “Türkiye’de Kırsal Nüfusun Şehir Algısı Üzerine Bir Araştırma: Yeşilyurt Köyü (Trabzon)”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15 (23): 171-184.

- Drucker, Peter F. (1985), *Innovation And Entrepreneurship – Practice And Principles*, First Published, Butterworth-Heinemann, Oxford
- EC (2017), “Glossary of Terms related to the Common Agricultural Policy”, European Commission, Agriculture and Rural Development, Glossary. https://ec.europa.eu/agriculture/glossary_en, Erişim [12.12.2017].
- Ecevit, Y. (1995). *Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu Ve Değişen Biçimleri*. Ğ. Tekeli (Der.), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* İçinde (117-128 Ss.). Ğstanbul: Ğletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2000). *Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği*. Y. Ecevit, S. Sancar, & M. Tan (Yay. Hazl.), *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset İçinde* (117-196 Ss.). İstanbul: Tüsgad, Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Emre, Saliha (2013), *Kadın Girişimcilerin Kültür Ve Cinsiyet Kaynaklı Zorlukları Aşabileceklerine İlişkin İnançları Ve Bir Araştırma*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Ercan, Salih, Gökdeniz, İsmail (2009). “Girişimciliğin Gelişim Süreci Ve Girişimcilik Açısından Kazakistan” Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 49, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Bahar Dönemi, (S. 59-82).
- Ertit, V, 2019, *Sekülerleşme Teorisi*, Liberte Yayınları
- European Commission Implementation Of Education&Training 2010 Work Programme, “Entrepreneurship Education And Learning”, Working Group B-Key Competences, November 2004, G. Koolman, “Say’s Conception Of The Role Of The Entrepreneur”, *Economica*, New Series, Vol.38, No.151, 1971, P.273.
- Ganiyusufoğlu, A, (2018). *Doktora Tezi, Geçmişten Günümüze Konya İli Girişimcilik Araştırması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Gartner, W. B. (1990). "What Are We Talking About When We Talk About Entrepreneurship?" *Journal Of Business Venturing* 5(1), 15-28.
- Gellner, E, (1992). *Uluslar Ve Ulusçuluk*, çev. E. Behar B. Göksu, G. Özdoğa, İnsan Yayınları
- Giddens, Anthony (1994), *Sociology*. 2nd. edition, Cambridge, Polity Press
- Gnyawali, D. And Fogel, D. 1994: *Environments For Entrepreneurship Development*:

- Gözaydın, İ,(2010). Gülsoy,N,Ö, Durkheim Sosyolojisinde Dinin Tarihsel ve Güncel Olanakları S.4, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 21. Sayı, 1-15
- GTHB (2015), Kırsal Kalkınma Eylem Planı 2015-2018. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
- Gunderson, G. (1990). Thinking About Entrepreneurs: Models, Assumption, And Evidence. Entrepreneurship Education. Current Development Future Direction (Ss. 42-43). United States Of America: Gren Wood Publishing
- Günay, Ü, (2008). Din Sosyolojisi, 8.Baskı, İnsan Yayınları,İstanbul
- Günay. Ü, 1999, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı Yayınları
- Güneş, A, Sosyolojik Olarak Din Ve Toplum İlişkileri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 24, Sayı: 1, Sayfa: 153-164,
- Güney, Sema & Nurmakhmatuly, Arman, (2007) “Kültürün Girişimciliğe Etkisi: Kazakistan Ve Türkiye,Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Kültürlerarası Araştırma”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.10, S.18, S.63.
- Hadden, Jeffrey K. (1989),”Desacralizing Secularization Theory”, Secularization and Fundamentalism Reconsidered, Vol.111.New York, Paragon House, 1989, S.3-26
- Hamilton, Malcolm (2001), Sociology of Religion: Theoretical and Comparative Perspectives, 2.Edition, London, Routledge
- Hans Freyer, Din Sosyolojisi (Çev. T. Kalpsüz), A.Ü.İ.F. Yayınları, Ank.,1964,
- Harrison, J. Ve Enz, C.A. (2005). Hospitality Strategic Management. New Jersey: John Willy & Sons Inc
- Heber, R, Link, A, 2006, ‘The Entrepreneur As İnnovator’, Journal Of Technology Transfer, Vol.31,Pp.589-597.
- Henry, C. (2007). Women Entrepreneurs. 21st Century Management: A Reference Handbook. [Http://Www.Sage-Ereference.Com/Management/Article_N6.Html](http://Www.Sage-Ereference.Com/Management/Article_N6.Html) Adresinden Erişilmiştir.
- Hiddle K. G. And Gillin, L. M. (1992). Entrepreneurship: Industry Policy Priorities And Entrepreneurial Education İn
- Hünee (2006), Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Ankara, Hacettepe Üniversitesi

- İlhan S, (2003). Sosyo-Ekonomik Bir Fenomen Olarak Girişimciliğin Oluşumunu Etkileyen Faktörler, Muğla Üniversitesi Sbe Dergisi Güz Sayı 11
- Jagoe, A., Schulte, R. and Jongeneel, R. (2017), “Young Farmers are Key in the Future CAP”, European Council of Young Farmers
- Johnson, B.R. (1990) “Toward A Multidimensional Model Of Entrepreneurship: The Case Of Achievement Motivation And The Entrepreneur”, Entrepreneurship Theory And Practice, L4 (3)
- Kapu, H. (2001). Orta Ve Güneydoğu Anadolu’da Yaşayan Girişimci/ Yöneticilerin Yaşam Ve Girişimcilik Değerleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Karabey, C.N, Girişimcilikte Fırsat Tanımlamayı Etkileyen Bireysel Faktörler: Beşeri Ve Sosyal Sermaye Perspektifi, Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi
- Karaman, Onur, İktisadi Bir Bakışla Girişimcilik Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2018
- Karlı, B, Kırsal Yaşam ve Tarımsal Faaliyet Uygulamalarında Dinsel Tutum ve Davranışların Analizi
- Kaya, A. (2007). Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik Ve Kobi Yönetimi. Konya:
- Kaygın, E, Girişimcilik Sürecinde Dönüştürücü Liderlik Anlayışı - Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi
- Keddie, Nikki R. (2003), “Secularism & Its Discontents”, *Daedalus*, 132(3), Summer , 14-30
- Keten, B, 2011, Kadın Girişimcilerin Bilgiye Yaklaşımı, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kirman, M. A. (2017), “Bir Olgu Olarak Göç”, Terör, Göç ve Mültecilik, ed. A. Akdoğan, S.Turan, E.Sungur, E.Battal, E.Vural, Ankara, RTE Üniversitesi Yay. s.109-129
- Kirman, M. Ali (2005), “Dinin Ekonomik Modeli”, *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 18-9, S.145-160
- Kirman, M. Ali, Yeter, E, (2019) “Kadın Girişimciliği ve sosyo kültürel sorunlar”, 3.uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 8.10 Mart,2019 , Adana
- Kolakowski, Leszek (1999), Modernliğin Sonsuz Duruşması, çev. S.Ayaz, İstanbul, Pınar Yay.
- Kurt, Mehmet Ata, (2018). Genç Çiftçi, Siirt Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü.

- Lajugie, Joseph (1968). Ekonomik Sistemler, Varlık Yayınları, İstanbul
- Louis J.F. Defining The Entrepreneur Complexity and Multi-Dimensional Systems
Some Reflections, Dana, Leo (Ed.) (2009) Encyclopaedia Of Entrepreneurship,
Cheltenham, England: Edward Elgar
- Macmillian,C, Katz,J (1992).“İndiosyncratic Milicus of Entrepreneural Research: The
Need For Comprehensive Theories”. *Journal Of Business Venturing*, Sayı:7,
Ss.1-8) Manuel , Entrepreneurship And Economics 26. August 2006
- Manuel,E,Entrepreneurshipandconomics,https://Papers.Ssrn.Com/Sol3/Papers.Cfm?Abstract_Id=912762
- Marshall, G. (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Çev. O. Akınhay, D. Kömürcü, Ankara, Bilim
Ve Sanat Yay.
- Mat Çelik, G, (2018). Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri-
Tr71 Düzey 2 Bölgesi Üzerine Bir Uygulama, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Diyarbakır.
- Mert, Nuray(1994), Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış, İstanbul, Bağlam Yay.
- Mills-Novoa, M. (2011), Sustaining Family Farming Thorough Mentoring: A Toolkit for
National Family Farm Coalition Members, National Family Farm Coalition.
Erişim [12.12.2017].
- Model of The Entrepreneurship Process and Chapter 1 – Pg 3 - 38 Erişim
Tarihi: 11.04.2019
<https://Www.Oxford.Co.Za/Files/Lookinside/9780195983548.Pdf>
- Mokaya S, O, Namusonge M, Sikalieh D, (2012). The Concept Of Entrepreneurship; in
Pursuit of a Universally Acceptable Definition, International Journal of Arts And
Commerce, 1(6) November.
- Moni Nag, R.,Peet, C., & White, B, (1997). Economic Value Of Children İn Two
Peasant Societies. Paper Prepared Fort He General Conference Of The
International Union Of The Scientific Study Of Population , Mexico City,
August.
- Müftüoğlu, T. (1996). Türkiye’de Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar Ve
Öneriler, Ankara: Sevinç Yayınları
- Müftüoğlu, T. Ve T. Durukan (2004), Girişimcilik Ve Kobi’ler, Ankara, Gazi Kitabevi
- Nilgün (1997): Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Ve Örgütlerinde Kadın Girişimciler

- Nurettin Öztürk, (2002). “Ahilik Teşkilatı Ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı Ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.7, Aralık 2002, (Çevrimiçi) [Http://Sbe.Dumlupinar.Edu.Tr/7/43.Pdf](http://Sbe.Dumlupinar.Edu.Tr/7/43.Pdf), 12 Şubat 2013, S.1..
- Odabaşı, Y. (2005), Girişimcilik, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay.
- Okumuş, E (2008). Artuklularda Din-Toplum İlişkileri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2008 7(26),.239,
- Onuoha G., (2007) Entrepreneurship, Aıst International Journal 10, 20-32.
- Özer, Ö (2011), Kurumsal Girişimcilik ve İşletme Performansı İlişkisi: Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Uygulama, Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Öztürk, H. (2002). Sosyolojik Yansımalar, Ankara: Nobel Yayınevi
- Pahuja, A, Introduction To Entrepreneurship, <https://www.researchgate.net/publication/301659818>
- Parker, S. C. (2009). “Intrapreneurship or Entrepreneurship?”. Journal of Business Venturing, Doi:10.1016/J.Jbusvent.2009.07.003.
- Parker, S. C. (2009). “Why Do Small Firms Produce the Entrepreneurs?”. The Journal of Socio-Economics, 38, 484-494. Practice, Summer: 43-62
- Robert D. Hisrich, Michael P. Peters, Dean A. Shepherd, Entrepreneurship, Irwin/Mcgraw Hill, New York, 2004, S. 8
- Ronstadt, R.C. (1984). Entrepreneurship, Dover, Ma: Lord Publishing Co., Pg. 28
- Sallan Gül, S, Altındal, Y., (2016). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün Mü?, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016, 21(4): 1361-1377.
- Sarah Levine, Robert A. Levine, Age, Gender, And The Demographic Transition: The Life Course In Agrarian Societies, Harvar University, El Colegio De Mexico
- Say, J, B, A (1971). Treatise On Political Economy Or The Production, Distribution And Consumption Of Wealth, A. M. Kelley Publishers, New York, (1. Baskı 1803), S. 330; Özkul, A.G.M., S. 347-348; Praag, A.G.M., S. 314315. 51)
- Say, J.B. (1815) Cathéchisme D’économie Politique, Maison Mame (1972); Also Translation: Catechism of Political Economy: On Familiar Conversations on The Manner in Which Wealth Is Produced, Distributed and Consumed by Society, London: Sherwood (1816).

- Schumpeter, J.A. (1928) ‘Des Unternehmer’, in Ludwig Elster Et Al. (Eds.) Handwörterbuch Der Staatswissen-Schaften, (Fourth Edition, Jena, 1928). in: Hartmann, H. (1959) ‘Managers and Entrepreneurs: A Useful Distinction’, 430-431, Administrative Science Quarterly, 3, 3:429-451.
- Schumpeter, J.A. (1934) The Theory of Economic Development, Cambridge, Mass.: Harvard University Press; Also: Cambridge, Mass.: Harvard Economic Studies, Vol. 46; Also: London: Oxford University Press. First Original Edition In German Published In 1912.
- Sirolopis, N. (1994). Small Business Management. Houghton Mifflin Co., Boston.
- Sobel, R. S. (2008). “Testing Baumol: Institutional Quality and The Productivity of Entrepreneurship”. Journal of Business Venturing, 23, 641-655
- Solak, F, Ahilik (Kuruluşu, İlkeleri Ve Fonksiyonları), İstanbul Ticaret Odası, 2.Baskı, İstanbul, 2010, S.23,25
- Sosyo-Ekonomik Bir Fenomen Olarak Girişimciliğin Oluşumunu Etkileyen Faktörler, S.64, Muğla Üniversitesi Sbe Dergisi Güz 2003 Sayı 11
- Swatos, William H. And Kevin J. Christiano (1999), “Secularization Theory: The Course Of A Concept”, Special Issue Of Sociology Of Religion, Vol.60, No.3, Fall 1999, S.209-228 (Türkçe Çevirisi İçin Bkz. “Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni”, Sekülerizm Sorgulanıyor, Haz. A.Köse, İstanbul, Ufuk Yay, 2002, S.95-121)
- Szerb, L, The Changing Role Of Entrepreneur and Entrepreneurship in Network Organizations, Lengyel, I. (Ed) 2003:Knowledge Transfer, Small and Medium-Sized Enterprises, and Regional Development in Hungary. Jatepress, Szeged: 81-95
- Şenel, Alaeddin (1995), İlkel Topluluktan Uygur Topluma, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Ve Sorunları Genel Müdürlüğü: Ankara
- TDK,2019, Türkçe Sözlüğü
- Tekin, Mahmut (2005). Girişimcilik, Günay Ofset Matbaacılık, Konya
- The Need for Comprehensive Theories”. Journal of Business Venturin, Sayı: 7, 1992.
- Thornton, P.H., (L999) “The Sociology of Entrepreneurship”, Annual Review of Sociology, Aug. Vol.25

- Timmons, J.A. 1994. New Venture Creation: Entrepreneurship For The 21st Century. Fourth Edition. Irwin Press, Burr Ridge, Il.
- Tosunoğlu, B. T, Girişimcilik Ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişme Sürecinde Girişimciliğin Yeri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003
- Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, 2014, Diyanet İşleri Başkanlığı
- Üzülmez, H. (2008). Girişimcilik ve Konya'da Girişimciliğin Geleceği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 3(1): 21-23.
- Vesper, K. (1980). New Venture Strategies, Englewood Cliffs, Nj: Prentice Hall, Pg. 2
- Weber M, Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu, Çev. Aruoba, İstanbul, Hil Yay. ,1985,S.93
- Weber, Max. (1999). Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu, (Çev.Z.Gürata), Ank:Ayraç Yay.
- What Is An Agrarian Society?, <https://www.Worlдатlas.Com/What-Is-An-Agrarian-Society.Html>
- Wilson , Bryan (1976), Contemporary Transformations of Religion, Oxford, OUP
- Yetim, N. (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği, Ege Akademik Bakış Dergisi, 2 (1), 79-92.
- Yıldırım, D. U. (2015), 1980 Sonrası Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği, İstanbul, Sosyal Araştırmalar Vakfı
- Zimmerman, J, Refining The Definition Of Entrepreneurship, Unpublished Phd Thesis, Pepperdine University, Graduate School Of Education And Psychology, February 2008, S. 19
- Zuckerman, Phil (2004), "Secularization: Europe-Yes, United States-No: Why Has Secularization Occured in Western Europe But Not In The United States? An Examination of The Theories And Research", Skeptical Inquirer Vol.28, No 2,

ÖZ GEÇMİŞ

1985 yılında Elazığ'da doğdu. 2004 yılında Elazığ Lisesinden mezun oldu. 2005 yılında Elazığ Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünü kazandı.2009 yılında lisans eğitimini başarıyla tamamlayarak mezun oldu.2011 yılından beri Tarım ve Orman Bakanlığında sosyolog olarak çalışmaktadır.2016 yılının güz döneminde başladığı yüksek lisansı tamamladı.

